

Cumhuriyet Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
**Sosyal Bilimler
Dergisi**

University of Cumhuriyet
Faculty of Literature
**Journal of
Social Sciences**

Cilt / Vol: 41

Sayı / No: 1

Haziran /June 2017

**Cumhuriyet Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Yayıncıdır**

**Published by Cumhuriyet
University Faculty of
Letter**

*Haziran ve Aralık Aylarında
Yayımlanan Hakemli Bir Dergidir.*

*A Peer-Review Journal,
Published in June and December.*

ULAKBİM, IBSS, EBSCO ve
SOBİAD
Tarafından Dizinlenmektedir.

This journal is Indexed by
ULAKBİM, IBSS, EBSCO and
SOBİAD

ISSN 1305-5143

SAHİBİ/OWNER

Prof. Dr. Mehmet ARSLAN
Dekan / Dekan
Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi

GENEL YAYIN YÖNETMENİ / EDITOR

Doç. Dr. Mehtap ERDOĞAN TAŞ

GENEL YAYIN YÖNETMEN YARDIMCISI / ASİSTANT EDITOR

Yrd. Doç. Dr. Onur BALCI
Yrd. Doç. Dr. Uğur BAŞARAN

YAYIN KURULU/EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Ali ERKUL
Prof. Dr. Ali TAŞKIN
Prof. Dr. Mehmet ARSLAN
Prof. Dr. Murat YILDIZ
Prof. Dr. Nazım ÖZTÜRK
Prof. Dr. Galip EKEN
Prof. Dr. Erol BAŞARA
Yrd. Doç. Dr. Onur BALCI
Yrd. Doç. Dr. Uğur BAŞARAN

KAPAK VE TASARIM / DESIGN

Gamze SAHİP

DERGİ ADRESİ / ADRESS

Sosyal Bilimler Dergisi
Cumhuriyet Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi, Kampüs,
58140 Sivas/Turkey
Tel: 0 346 2191010 / 1527

E-Dergi Adres/ E-Journal Adress

<http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi>

E-Mail

sbd@cumhuriyet.edu.tr
sosyalbilimlerdergisi@gmail.com

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Âdem CEYHAN-Fatih KOYUNCU,
Dört Halifeye Dair Menkıbeler ve Râfîzî'ye Nasihatler/ 1-43
Legends of Four Khalifa and Advices to Rafizi

Ercan ŞAHBUDAK - Meral ÖZTÜRK,
Üniversite-Kent Etkileşimi Bağlamında Sivas'ta Cumhuriyet Üniversitesi
Algısı / 45-62
The Perception of Cumhuriyet University in Sivas in the Context of University-City Interaction

Gökhan EKEN,
Klasik İle Modernin Uyumu Bağlamında Cy Twombly ve Louvre
Örneği/ 63-71
Cy Twombly and Louvre Sample in the Context of Classical and Modern

Mustafa MÜCAHİT,
Öğrencilerin Gözüyle İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Ve Meslek Dersleri
Öğretmenleri (Sivas İli Örneği) İlişkileri / 73-99
According to the Students' Point of View, İmam Hatip High School Vocational Courses and Teachers (Examples of Sivas Province)

Sagıp ATLI,
Manisa'nun Demirci İlçesindeki Lakaplar Üzerine Bir İnceleme/ 101-137
A Compilation about Nicknames in Demirci County of Manisa

DÖRT HALİFEYE DAİR MENKİBELER VE RÂFİZÎ'YE NASİHATLER

Âdem CEYHAN*, Fatih KOYUNCU**

Öz: Din büyüklerinin ve tarihî şahsiyetlerin hayat ve faziletlerinin anlatıldığı menkıbe türü eserlere Klâsik Türk edebiyatında sıklıkla rastlanmaktadır. İslâm tarihinde Hz. Muhammed'den sonra en mühim şahsiyetler, “dört halife” olarak da bilinen Hz. Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Ali'dir. Klâsik Türk edebiyatı metinlerinde, bilhassa divan ve mesnevilerde Hz. Peygamber'den sonra dört halifenin övgüsü yapılmış; sadakat, adalet, hayâ, ilim ve cesaret gibi vasıfları övülmüştür. Dört halifenin hayatı ve fazileti çevresinde yazılan eserlerden biri, İsmâil adlı bir şaire ait olduğu tahmin edilen *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr*'dir. Hayatına dair herhangi bir bilgi bulunamayan İsmâil, bu manzum kitapçığını dört halifeyle dair bazı menkıbeleri anlatmak ve Râfizîlerin ilk üç halife hakkındaki olumsuz düşüncelerini tenkit etmek için kaleme almıştır. Şair, ana fikir olarak Hz. Ali'ye beslenen sevginin, ondan önceki halifeler hakkında menfî fikirler doğurmasını gerektiğini belirtir. Mesnevi nazım şekliyle kaleme alınan eserde her bir halifenin faziletlerinden bahsedilmiş ve Râfizîlerin onlar hakkındaki iddialarının yanlış olduğu izah edilmeye çalışılmıştır. Bu makalede, menkıbe türü hakkında bilgi verilmiş; *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr* şekil ve muhteva yönünden incelendikten sonra eserin metni ve günümüz Türkçesiyle nesre çevirisi sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Klâsik Türk Edebiyatı, Menkıbe, Dört Halife, Râfizî, Nasihat.

Legends of Four Khalifa and Advices to Rafizi

Abstract: The legend type works that covers the lifestyle and merits of religious scholars and historical personages have been reported frequently in Classical Turkish Literature. The highest ranked personages after Prophet Muhammad are Abu Bakr, Umar, 'Uthman, and 'Ali who are known as “the four khalifa”. In Classical Turkish Literatures, especially in diwan and mathnawi, the four khalifa are exalted for their righteousness, fairness, modesty, and wisdom and bravery, respectively. *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr* forecasted that it belongs to a poet who is named Ismail is one of the literal pieces written related to lifestyle and quality of the four khalifa. Ismail, whom there is not any information about his life, wrote this work to tell the stories related to

* Prof. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, MANİSA.

** Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, MANİSA.

Kabul Tarihi: 05.05.2017

Yayın Tarihi: 30.05.2017

the legends of the four khalifa, and to criticize negative ideas of Rafizi on the first three of them. The poet emphasized that the love raised for 'Ali should not create hatred for the others. In the mathnawi written in the form of poetry, merits of each khalifa were mentioned and strived to explain that the claims of Rafizi about them are wrong.

This article inform about legend style works; after examining the *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr* in terms of form and content, the text of the work and the translation of the prose to contemporary Turkish are presented.

Keywords: Classical Turkish Literature, Legend, The Four Khalifa, Rafizi, Advice.

Giriş

“Menkabe” veya yaygın söylenişle “menkıbe” kelimesinin çokluk şekli olan “menâkıb”, terim olarak, din büyüklerinin, velilerin, kahramanların ve tarihî şahsiyetlerin üstünlüklerinden, olağanüstü hâllerinden ve hayatlarından bahseden eserlerin umumî adıdır.¹ Milâdî 9. asırdan itibaren hadis kitaplarında Hz. Peygamber’in yakın arkadaşlarının faziletlerinden bahseden bölümlerin başlığında “menâkıb” kelimesi kullanılmıştır. Tasavvufun ortaya çıkmasıyla büyük velilerin başından geçen harikulâde hâller, sûfilerin hikmetli sözleri ve örnek alınacak faziletli davranışları için de “menâkıb” kelimesi tercih edilmiştir. Bu menkıbelerin kahramanı olan kişiler, daha çok tarikatların kurucusu veya şeyhleridir.²

Kâdiriyye ve Rıfâiyye gibi büyük tarikatların ortaya çıkmasıyla menkıbenin muhtevasına kerametler de dahil olmuştur. Abdülkâdir-i Geylânî, Ahmed er-Rıfâî gibi tarikat pirlilerinin anlatıldığı eserlerde, onların kerametlerinden bahsedildiği için, halk arasında menkıbe mefhumu, kerametle aynı manada kullanılmıştır. Böylece tasavvufi bir tür olarak menâkıb metinleri ve menâkıb yazma geleneği ortaya çıkmıştır. Tasavvufun tarikatlar şeklinde İslâm dünyasında yayılmaya başlamasıyla her tarikatın şeyhleri ve büyükleri hakkında menkıbe kitapları yazılmış; bu tür eserlere “menâkıb” adının dışında “tezkire” (*Tezkiretü'l-evliyâ*), “reşehât” (*Reşehât-ı Aynü'l-hayât*), “makâmât” (*Makâmât-ı Yûsuf-ı Hemedânî*) ve “nefehât” (*Nefehâtü'l-üns*) gibi farklı isimler de verilmiştir. Menâkıb niteliği taşıyan eserlerin yazımı, günümüze kadar devam etmiş ve zamanımızdan sonra da devam edecek gibi görünmektedir. Ayrıca menâkıbın, sırf İslâm ve tasavvuf büyüklerinin yaşayışları, fazilet ve

¹ Ahmet Gelişgen vd., “Menâkıb”, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2010, s. 423; Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kalcı Yayınevi, İstanbul 2001, s. 243; Haluk Gökalp vd., *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*, Kesit Yayınları, İstanbul 2012, s. 365; Ahmet Yaşar Ocak, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menakıbnameler (Metodolojik Bir Yaklaşım)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2010, s. 27.

² Ocak, age., s. 27.

kerametleri hakkında kullanılan bir kelime olmadığını, bu isme Osmanlı devrinde padişah, sadrazam ve vezirlerin hayatları, kahramanlıkları hakkında yazılan eserlerde de zaman zaman rastlandığını belirtmek yerinde olur.³

Bu tür kitaplarda tarikatların âdâb ve erkânından da bahsedilir. Daha çok tarikata mensup kişiler tarafından kaleme alınan menkıbe kitaplarında kerametleri nakledilen kişinin büyüklüğü müridlere anlatılarak insanların söz konusu tasavvufî harekete daha sıkı bağlanması hedeflenmiştir. Ahmed Eflâkî'nin, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ve yakın çevresindeki kişilerin menkıbevî hayatını anlattığı Farsça *Menâkıbu'l-ârifin*'i buna örnek gösterilebilir. Kahramanların hayat ve maceralarını anlatan, olağanüstü güçlerinden bahseden *Battalnâme*, *Danişmendnâme* ve *Saltuknâme* gibi eserler de bu tür arasında değerlendirilir.⁴

Menâkıbnâmelere gerek tasavvufî edebiyatta, gerekse Klâsik Türk edebiyatında sıklıkla rastlanılmaktadır. Müslümanlığı tasavvuf kanalıyla öğrenen Orta Asya'daki çeşitli Türk toplulukları, İslâm öncesi devirdeki kültürleri dolayısıyla menkıbelerin ortaya çıkmasına elverişli bir zemin teşkil ediyorlardı. Şamanların ve Budist azizlerin gösterdikleri olağanüstü vak'alar, Türklerin evliya menkıbelerine daha kolay intibakını sağlamıştır. Ayrıca İslâm'ı yaymaya çalışan İranlı mutasavvıfların kıssaları Türklere nakletmeleri, evliya menkıbelerinin yaygınlaşmasında mühim rol oynamıştır. Türkler arasında Satuk Buğra Han'ın menkıbesinden sonra Ahmed Yesevî ile alâkalı menkıbelerin yazıldığı bilinmektedir. Anadolu Selçukluları zamanında menâkıbname yazımına devam edilmiş; Osmanlı asırlarında ise bu çeşit eserlerin farklı türde örnekleri meydana getirilmiştir. Bilhassa 15. asırdan sonra Anadolu'da tarikatların iyice yayılmasıyla menâkıbname yazımında artış görülür.⁵

Menâkıbnâmeler, akıl ve duyulara dayalı bir (b)ilim anlayışını önemseyen, keşif, ilham, rüya gibi irfanî bilgi edinme yollarını, bunlara ek olarak keramet gibi olağan dışı hadiseler hakkındaki nakilleri şüpheyile karşılayan veya tamamen inkâr eden kimselerce “olağanüstü hadiselerle dolu, bundan dolayı bütünüyle gerçekleri aksettirmeyen eserler” mahiyetinde görülse de tasavvuf tarihi açısından ehemmiyetlidir. Bu tür metinlerde sūfinin hayatıyla ilgili malzeme bulmak da mümkündür. Ayrıca yine bu eserlerde devrin asıl tarihî kaynaklarında bazen hiç bahsedilmeyen içtimaî ve iktisadî hayatı ile örf ve âdetlerine dair bilgilere de rastlanabilmektedir.⁶ Sūfîlerin menkıbevî, destanî ve

³ Haşim Şahin, “Menâkıbnâme”, *DİA*, Cilt 29, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2004, s. 112.

⁴ Şahin, *agmad.*, s. 112.

⁵ Ahmet Yaşar Ocak, “Menâkıbnâme”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cilt 6, Dergâh Yayınları, İstanbul 1986, s. 253.

⁶ Ahmet Ateş, “Menâkıp”, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 7, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Eskişehir 1997, s. 702.

efsanevî mahiyetteki şahsiyetleri ile hakikî şahsiyetleri arasında tabîi olarak farklar ortaya çıkmaktadır. Ancak tasavvufun kendine has mazmunları ve düşünme tarzının olduğu da unutulmamalıdır.⁷

Menkıbelerin yazılmasındaki esas maksat, okuyan veya dinleyenlerin tesir altında kalıp ders alması ve örnek şahsiyetlerin insanlara model olmasıdır. Bunun için menkıbeleri anlatılan zatların cemiyette bir veya birden çok zümreye hitap edebilecek kişiler olmasına dikkat edilir. İslâm tarihinde Hz. Peygamber'den sonra en mühim şahsiyetlerin başında, “hulefâ-yı râşidîn” olarak da vasıflandırılan dört halife gelir. Hz. Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Ali, sahabeler arasında ayrı bir yere sahiptir. Her biri sadakat, adalet, edep, hayâ, kahramanlık, ilim, irfan, cömertlik gibi ahlâkî meziyetleriyle ön plâna çıkmış şahsiyetlerdir.

İslâm'ı kabul eden milletlerin edebiyatında dinî konular mühim yer tutmuş ve bu türde müstakil eserler kaleme alınmıştır. Bunlar arasında İslâm tarihinde mühim mevki bulunan dört halifenin Hz. Peygamber'den sonra örnek kişiler olması, o sahabelerin, İslâm tesirinin belirgin olarak görüldüğü Klâsik Türk edebiyatı metinlerinde sıkça bahis konusu edilmesini sağlamıştır. Şairlerin divanlarında, bilhassa çeşitli nazım şekilleriyle yazılmış na'tlarda Hz. Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Ali'den daima saygı ve övgüyle bahsedilir. Dört halife, Abdülkâdir-i Geylânî, Mevlânâ gibi din ve tasavvuf büyükleri için yazılan şiirlere de “na't” isminin verildiği görülür.⁸ Şair, medhiyelerinde öveceği kişinin sâdık, âdil, hayâ, ilim ve cesaret sahibi olduğundan bahsedecekse, onun bu faziletler yönünden benzeteceği şahsiyetler arasında Hz. Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Ali de yer alır. Mesnevilerde na'ttan, varsa mirâciye ve mucizât bölümünden sonra, gelenekte “Medh-i Çehar-Yâr-i Güzîn” başlığı altında dört halifenin övgüsü yapılır.⁹ Klâsik Türk edebiyatı metinlerinde Hz. Peygamber'in övüldüğü şiirlerde ve o tür şiirlerin devamında dört halifenin hayırla anılması, Müslümanlar arasında onlara verilen ehemmiyeti göstermektedir.

Dört halifenin hayatı ve şahsiyeti çevresinde teşekkül edip gelişen edebî türlerden biri de hilyelerdir. Hz. Muhammed'in (a.s.), *Kur'an*'da adı geçen bazı peygamberlerin fizikî yapısının tasvir edildiği hilyeler, dört halife, Aşere-i Mübeşşere (Cennetle Müjdelenmiş On Sahabi), Hasaneyn (Hz. Hasan ve Hüseyin), Mevlânâ gibi İslâm veya tasavvuf tarihindeki ileri gelen şahsiyetler için yazılan eserlere de ad olmuştur. “Hilye-i Çâr-Yâr-i Güzîn” vb. isimler

⁷ Mustafa Aşkar, “Ömerü'l-Fuâdî'nin Menâkıbnâmesine Göre Şeyh Şâbân-ı Velî'nin Tasavvufî Şahsiyetine Bir Bakış”, *Tasavvuf*, 30, 2012, s. 3.

⁸ Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993, s. 1-2.

⁹ İsmail Ünver, “Mesnevi”, *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, S. 415-416-417/Temmuz, Ağustos, Eylül, 1986, s. 436.

altında dört halifenin fizikî yapısını tasvir eder metinler kaleme alınmıştır.¹⁰ Dört halifeyle ilgili edebî türler arasında fazilet-nâmeler, cenknâmeler¹¹, vecize tercüme ve şerhleri, mevlidler de bulunmaktadır. Bu tür eserler için birkaç misal vermek gerekirse, şunlar anılabilir: 16. asır şairlerinden Derviş Muhammed Yemînî'nin Hz. Ali meziyet, keramet ve faziletlerinden bahseden *Fazîlet-nâme-i Alî* adlı mesnevisi, “fezâil” türündeki eserlerin tanınmış bir örneğidir.¹² Kastamonulu müderris Hâcegizâde Mustafa bin Mehmed'in (ö. 998/1589-90) *Terceme-i Sad-Kelimât-ı Çehâr-yâr-i Güzîn* isimli eserinde dört halifeye atfedilen yüzer söz tercüme ve şerh edilmiştir.¹³

Klâsik Türk edebiyatı metinleri arasında müstakil olarak dört halifeye dair menkıbeleri anlatan esere de rastlanır. Bu tür eserlerin 16. asırda meydana getirilmiş meşhur bir örneği, Şemseddin Ahmed-i Sivâsî'nin (ö. 1006/1597) “*Menâkıb-ı Çehâr-Yâr-i Güzîn*” adıyla basılan menkıbe kitabıdır.¹⁴ Aynı konuda yazılan manzum eserler için Abdî'nin *Fezâil-i Hulefâ-yı Râşidîn ve Hasâil-i Çehâr-Yâr-i Güzîn* adlı eseri nümune olarak gösterilebilir.¹⁵ İşte dört halifeye dair menkıbeler konusunda eser telif eden edebî şahsiyetlerden biri de hangi asır şairlerinden olduğu kesinlikle belirlenemeyen İsmâil'dir. Biz burada önce onun manzum menkıbe kitabını tanıtmaya çalışacak; sonra bilinen tek yazma nüshasına dayalı olarak yeni harflere ve günümüz Türkçesine çevirerek sunacağız.

1. *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr*

Gözden geçirilen biyografik, bibliyografik kaynaklarda şair hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır.¹⁶ Ankara Millî Kütüphane'de Mil Yz. A

¹⁰ Hilye konusunda ayrıntılı bilgi için bk. Mehtap Erdoğan, *Türk Edebiyatında Manzum Hilyeler*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2013.

¹¹ Bk. İsmet Çetin, *Türk Edebiyatında Hz. Ali Cenknâmeleri*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1997; Mehmet Atalan, “Cenknâmelerde Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın Yeri”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 17/1, 2012, s.1-13.

¹² Bk. Derviş Muhammed Yemînî, *Fazîlet-nâme* (Giriş- İnceleme- Metin), haz. Yusuf Tepeli, TDK Yayını, Ankara 2002.

¹³ Bu tercüme ve şerh hakkında bilgi için bk. Âdem Ceyhan, *Türk Edebiyatında Hazret-i Ali Vecizeleri*, Öncü Kitap, Ankara 2006, s. 17-43. Ayrıca, Ersin Durmuş, *Dört Halifeden Dört Yüz Hikmet Şerh-i Kelimât-ı Çehâr Yâr-ı Güzîn*, Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul 2015.

¹⁴ Bk. Şemseddin Ahmed bin Muhammed es-Sivâsî, *Menâkıb-ı Çehâr-Yâr-i Güzîn*, İstanbul, 1309/1891.

¹⁵ Bk. Aynur Kurt, “Türk Edebiyatında Çehâr-Yâr-ı Güzîn: Abdî'nin Fezâil-i Hulefâ-i Râşidîn ve Hasâil-i Çehâr-Yâr-i Güzîn Adlı Mesnevisi Üzerine Bir İnceleme”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, III, 2015, s. 107-126.

¹⁶ Ali Emîrî Efendî, *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid* isimli eserinde H. 1080/ M. 1669-70 yılında vefat eden ve Aziz Mahmûd-ı Urmevî'nin (ö. 1048/ 1639) oğlu olan İsmâil Çelebi isminde bir şairden bahseder. Aziz Mahmûd-ı Urmevî, İran'ın istilası üzerine H. 1009/M. 1600-01 yılında akrabası ve birçok müridi ile Diyarbekir'e gelmiştir. Onun oğlu İsmâil Çelebi'nin eserleri

4978 numaralı yazmada *Sad-Kelime-i Hazret-i Alî, Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr* ve *Hikâyet-i Tâcirân-ı Mâl-dâr u Püser-i Bâzir ü Âkıbet-i Hayr-ı Ū* isimli üç eser yer almaktadır. Şair, anılan eserlerden ilkinin ve üçüncüsünün sonunda ismini “İsmâil” olarak bildirir. Yazmanın 15a sayfasında, nüshanın kendisi tarafından kaleme alındığına dair “Ketebehu ve nâzımuhu eđ’afu ‘ibâdu’llâh İsmâ‘il” kaydı yer almaktadır. Ayrıca yazmanın 2a sayfasındaki “Her ayda iki gün naħs vardır, ol iki gün içinde her neye mübâşeret olursa râst gelmeye, sene 1161” ifadesinin şaire ait olabileceği düşünülürse, eserin anılan Hicrî yılın karşılığı olan Milâdî 1748 yılında yazılmış olduğuna ihtimal verilebilir.¹⁷ Buradaki bilgilerden hareketle yazmadaki iki eserde şairin ismini İsmâil olarak belirtmesi ve nüshanın sonundaki ketebe kaydında adını zikretmesi, ayrıca *Sad-Kelime-i Hazret-i Alî*’deki birkaç vecizenin bu mesnevide de yer alması, *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr*’ın İsmâil tarafından yazılmış olması ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Eserde hem dört halifenin bazı menkıbeleri anlatılmış; hem de Râfîzîlerin, başka bir ifadeyle Hz. Ali’den önceki halifelerin halifeliklerini kabul etmeyenlerin iddiaları ima edilip çürütülmeye çalışılmıştır. Sözlükte “terk etmek, bırakmak ve ayrılmak” manasına gelen ve “rafz” kelimesinden türeyen “Râfıza”, terim olarak Zeyd bin Ali’nin Emevîlere karşı başlattığı isyanda Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer’i meşru halife kabul etmesi sebebiyle kendisini terk eden ilk İmamîleri, ilk üç halifenin hilâfetini reddettikleri için bütün Şîî grupları ve Şîî unsurları taşıyan bazı Bâtınî zümreleri ifade eder. Râfîzîlerin ortaya çıkışı hakkında farklı fikirler ileri sürülmüştür. Bunlar arasındaki yaygın olan görüşe göre Zeyd bin Ali, 740 yılında Emevîlere karşı ayaklanmış ve Kûfelilerden destek almıştı. Fakat Kûfeliler, Zeyd’in meşru halife olarak kabul ettiği Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer’le ilgili müsbet düşüncesinden vazgeçmesini, onların hilâfet makamını gasb ettiklerini açıklamasını istemiş ve ancak böyle yaptığı takdirde kendisiyle beraber mücadele edeceklerini söylemişlerdir. Zeyd, bu şartları kabul etmeyince, Kûfeliler onu terk eder. Bunun üzerine Zeyd bin Ali, “rafztümûnî” (düşman karşısında beni yalnız bıraktınız) diye sitem etmiş ve adı geçen topluluk “Rafıza” şeklinde anılmıştır. Râfîzîler, Hz. Ali’yi, Hz. Peygamber’den sonra ilk imam (devlet başkanı) kabul eder; dolayısıyla ilk üç halifenin hilâfetlerini kabul etmezler. Bu terim, ileride Alevî ve Bektaşî diye anılacak olan ve yaygın İslâm anlayışından uzak bulunan muhtelif derviş zümreleri, Şîî inancına mensup olan Acemler, Kalenderîler, bilhassa Safevî Devleti’nin kurulması esnasında ve sonraki devirlerde Anadolu’da ve İran’da bulunan

hakkında bir bilgi yoktur. İnceleme konumuz olan menkıbe kitapçığının bu şaire ait olması ihtimal dâhilindedir. (İsmâil Çelebi hakkında bilgi için bk. Ali Emiri, *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*, Matbaa-i Âmid, 1327, s. 20-21; Abdurrahman Adak, *Ali Emiri’nin Gözüyle Diyarbakırlı Şairler*, Kent Işıkları Yayınları, İstanbul 2012, s. 63-64, 116).

¹⁷ Ceyhan, age., s. 265.

Osmanlı muhalifi kızılbaş grupları için kullanılmıştır.¹⁸ Safevîlerin Osmanlı topraklarında yoğun bir propagandaya başlaması sonucunda Anadolu'da baş gösteren ayaklanmalar, merkezî idarede endişelere sebep oldu.¹⁹ Bunun neticesinde karşı faaliyete geçen Osmanlı idaresi, Şîliği İslâm esaslarına aykırı birtakım iddialar bütünü sayıp Râfizîlik olarak yorumladı.²⁰ Buna ek olarak Râfizîlerin söz konusu iddialarını çeşitli delillerle çürütmeye çalışan ilmî, edebî eserler meydana getirildi.²¹

İsmâil'in ele alıp incelediğimiz eseri, dört halifeye dair bazı menkıbeleri anlatan bir kitapçık olmakla birlikte, yer yer Râfizîlerin Hz. Ebû Bekir, Ömer ve Osman hakkındaki iddia, itiraz ve tenkitlerine cevap verme gayesi güden bir metindir. İslâmî ilimlere vâkıf, bilgili bir edebî şahsiyet olduğu anlaşılan İsmâil, eserinde dört halifenin faziletlerini ve bazı kerametlerini ortaya koymaya çalışmış; ayrıca Râfizîlerin ilk üç halife hakkındaki menfî düşüncelerini, dinî delillerle cevaplandırmaya uğraşmıştır. Manzumede ilk önce “Ey taassub ehli, gel...” diye Hz. Ali'den önceki üç halife aleyhinde bulunan kimselere hitap edilir ve onlar insafa davet edilir. Bu düşüncüyü taşıyanlardan, dört halife hakkında hatalı bir tavır takınmamaları istenir. Menkıbe ve faziletleri anlatılan her halifeden sonra Râfizîlerin onlara dair fikir ve iddialarının isabetli olmadığı belirtilir. Şair, dört halifenin değerini, başlarından geçen bazı hadiseleri anlatarak, ayrıca faziletleri, meziyetleri konusunda inen ayetlerle Hz. Peygamber tarafından söylenen birtakım hadisleri delil getirerek izah eder.

İsmâil'in bu mesneviyi kaleme alırken, Şemseddîn-i Sivâsî'nin (ö. 1006/1597) dört halife menkıbeleri konusunda telif ettiği, daha sonra Seyyid

¹⁸ Mustafa Öz, “Râfizîler”, *DİA*, Cilt 34, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2007, s. 396-397.

¹⁹ 16. asırda bazı Râfîzî, Bektaşî ve Kalenderîlerin faaliyetleri ve Osmanlı Devleti tarafından takip edilmesi hk. bilgi için bk. Ahmet Refik “Osmanlı Devrinde Rafizîlik ve Bektaşîlik”, *Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, Cilt IX, Sayı 2, 1932, s. 21-59.

²⁰ Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler 15-17. Yüzyıllar*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2014, s.116.

²¹ Bu konu hakkında yazılan bazı eserler için bk. Hüseyin Akkaya, “Şemseddin Sivâsî'nin İrşâdu'l-avâm Mesnevisi”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: VII/2, 2003, s. 1-30; İsmail bin İbrahim, *Fî-Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr*, Ankara Millî Kütüphane, Mil Yz. A 4978, vr. 16b-22b; Fatih Ramazan Süer, “Mehmed Fazlullah es-Sivâsî'nin el-İtidâl fî Muhabbeti'l-Âl Adlı Mesnevîsi”, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, Cilt 20, Sayı 1, s. 309-364. Şem'i Şem'ullah da *Şerh-i Mesnevî* isimli eserinde bu konuya temas etmektedir (Bk. Sait Yilter, “Şemî Şemullâh'ın Şerh-i Mesnevî'de Râfizîlik Meselesine Bakışı” *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Yıl 3, Sayı 6, 2017, s. 150 – 160). Ayrıca 16. asır edebî şahsiyetlerinden Vâhidî, *Hâce-i Cihân ve Netîce-i Cân* adlı eserinde Kalenderîleri kendi dillerinden tanıtmakta; daha sonra onların iddialarını ve yaşayış tarzlarını tenkid etmektedir (Bk. Turgut Karabey vd., *Vâhidî Hâce-i Cihân ve Netîce-i Cân*, Akçağ Yayınları, Ankara 2015, s. 119-144).

Eyyûb bin Sıddîk tarafından genişletildiği anlaşılan ve “*Menâkıb-ı Çehâr-Yâr-i Güzîn*” adıyla basılmış eserinden istifade etmiş olması, muhtemel görünmektedir. Bize, *Menkabet-i Çâr-Yâr-i Kibâr* adlı manzum dört halife menakıb-namesini yazan şairin, Azîz Mahmûd-ı Urmevî’nin oğlu İsmâil Çelebi olabileceğini düşündüren bir sebep de Seyyid Eyyûb bin Sıddîk’ın anılan eseri genişleterek telif etmiş olmasıdır. Azîz Mahmûd-ı Urmevî’nin torunlarından olduğu anlaşılan Seyyid Eyyûb bin Sıddîk, tahminimize göre, Şemseddîn-i Sivâsî’nin dört halife menkıbeleri hakkındaki eserini genişletmiştir.²² *Menkabet-i Çâr-Yâr-i Kibâr*’da söz konusu edilen ayet, hadis ve menkıbelerin çoğu *Menâkıb-ı Çehâr-Yâr-i Güzîn*’de bulunmaktadır.²³ Bu hâl de ele alıp incelediğimiz manzum menkıbe kitapçığının, anılan eserle bir alâkası olabileceğini akla getirmektedir. Meselâ, Hz. Ömer’in bahis konusu edildiği bölümlerden nakledeceğimiz iki örnek, bu tahminimizi teyid edici delillerden sadece ikisini teşkil eder:

“**Otuz altıncı Menâkıb:** Hazret-i Ömer radiya’llâhu teâlâ anh zamân-ı şerîflerinde bir gün Medîne-i Münevvere’de zelzele vâki‘ olup nâs havflarından ıztırâba düşdiler. Hazret-i Ömer radiya’llâhu teâlâ anh turasıyla arzı urdı ve dahi²⁴ *اسكنى باذن الله تعالى*” didükde ol vakt arz sâkin oldu.”²⁵

“Sâkin oldı heybetinden zelzele
Nîl cünbiş eyledi zi-ğulgule”²⁶

“**On dokuzuncu Menâkıb:** Hazret-i Ömer radiya’llâhu teâlâ anh mesned-i hilâfetde karâr itdükden sonra Hazret-i Hafsa radiya’llâhu anhâ -ki Hazret-i Ömer’ün kerîme-i mükerrereleri, Resûlu’llâh salla’llâhu teâlâ [aleyhi] ve sellemün ezvâc-ı²⁷ mutahharalarındandur- peder-i azîzlerin görmege vardılar. Dîdâr-ı şerîfleriyle müşerref oldukda, gördi ki üzerinde olan hırkanun on iki yerde yaması var, hattâ yamanun ikisi sahtiyândan idi...”²⁸

²² Bu eserin bazı yazma nüshaları, Arap ve Latin harfli baskılarıyla yazarı hakkında düşünceler için bk. Ceyhan, age., s. 28-29.

²³ Esasen Şemseddîn-i Sivâsî’nin eserinde takip ettiği gaye, hem dört halifenin faziletlerini ayet ve hadisler, tarihî bilgiler ve menkıbevî rivayetlerle anlatmak, hem de Hz. Ali’den önceki halifelere dil uzatmanın dünyevî, uhrevî mahzurlarını belirterek Râfîzilere nasihat etmektir.

²⁴ “Yüce Allah’ın izni ile sakin ol!”

²⁵ Şemseddîn Ahmed bin Mehmed es- Sivâsî, age., s. 115.

²⁶ *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr*, vr. 17b.

²⁷ Asıl metinde sehven “izdivâc-ı” şeklinde.

²⁸ Şemseddîn Ahmed bin Mehmed es- Sivâsî, age., s. 96.

“Bulmasa bez hırkasına yamalık
Sahtiyân yamardı ol gönli ‘atîk”²⁹

Şairimiz, bu manzum menkıbe kitapçığını telif ederken, tahminimize göre, 17. asır şairlerinden Fedâî Dede'nin (ö. 1635) *Mantıku't-tayr* tercümesi olan *Mantıku'l-esrâr* isimli eserinden de faydalanmıştır. İsmâil Efendi, Fedâî Dede tercümesinin dört halifeyi öven kısmından yer yer istifade etmiş görünmektedir. Vereceğimiz örneklerden de anlaşılacağı üzere, iki metindeki bazı beyit veya mısralarda neredeyse aynıyet derecesinde benzerlikler vardır:

“Yâr ol kim anuñ ile yâr idi
ثانى اثنين اذهما فى الغار”³⁰

“Evvel [ü] âhir Resûl'e yâr idi
ثانى اثنين اذهما فى الغار”³¹

“Çîn'e ererdi o bÿy-ı müşg-bâr
Müşg olurdu nâf-ı âhû-yı Tatar”³²

“Çîn'e dek ol hû giderdi müşg-bâr
Müşg olurdu nâf-ı âhû-yı Tatar”³³

“Şadr-ı dîn Şiddîk-ı Ekber kûtb-ı Hâk
Cümle-i 'âlemden iletmiş sebak”³⁴

“Evvelâ Şiddîk-ı Ekber kûtb-ı Hâk
Kim anuñdur her fezâ'ilde sebak”³⁵

“Sâkı-i Kevşer imâm ü reh-nümâ
İbn-i 'amm-i Muştafâ şîr-i Hudâ”³⁶

²⁹ *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr*, vr. 18a.

³⁰ Fedâî, *Mantik-ı Esrâr*, İstanbul 1274/1857, s. 21.

³¹ *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr*, vr. 17a.

³² Fedâî, age., 21.

³³ *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr*, vr. 17a.

³⁴ Fedâî, age., 21.

³⁵ *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr*, vr. 16b.

“Sâki-i Kevşer ‘ Aliyy-i Murtażā
İbn-i ‘ amm-i Muştafâ şîr-i Hudâ”³⁷

Muğtedâ-yı dîn bi-istiḥkākdur
Müfti-i ‘ âlem ‘ ale’l-ıtlākdur”³⁸

“Müfti-i ‘ âlem ‘ ale’l-ıtlāk idi
Muğtedâ-yı dîn bi-istiḥkāk idi”³⁹

1.1. Eserin Şekil, Dil ve Üslûbuna Umumî Bir Bakış

Dört halifenin faziletlerini anlatan ve Râfizileri tenkit eden şair, eserini manzum olarak kaleme almıştır. Mesnevi nazım şekliyle yazılan manzumede aruzun “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” kalıbı kullanılmıştır. Besmele, hamdele, tevhid ve na’t gibi mesnevilerin çoğunda görülen başlık ve bölümler, bu manzumede bulunmamaktadır. Şair, mesnevisinde başlangıç mahiyetindeki bu bahislere yer vermeksizin doğrudan doğruya asıl konuya girmiştir. Eser için, metnin muhtevasını umumî olarak bildiren “*Fî Menkabeti Çehâr-Yâr-i Kibâr Rıdvânu’llâhi Aleyhim Ecmaîn*” başlığı tercih edilmiştir. Manzumenin bazı mısralarında imale ve zihaf gibi vezin kusurları görülür. Bunların dışında, ölçü ve kafiye rastlanan bazı aksamalar, tarafımızdan metin tamiri yoluyla giderilmiştir. Örnek olarak nakledeceğimiz ilk beytin mısraları sonundaki “eyle” kelimesinde zihaf vardır; ikinci beytin mısraları arasında ise kafiye bulunmamaktadır:

“Ey ta‘ aşşub ehli gel inşâf eyle
Hağdan i‘ râz étme albi şâf eyle”⁴⁰

Döşegi um idi yaşıduğ dırrası
Yoğ idi fikrinde meyl-i māl hîç”⁴¹

³⁶ Fedâî, age., s. 22.

³⁷ *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr*, vr. 19a.

³⁸ Fedâî, age., s. 22.

³⁹ *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr*, vr. 19a.

⁴⁰ *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr*, vr. 16a.

⁴¹ *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr*, vr. 18a.

Bununla birlikte işaret ettiğimiz imlâ, kafiye ve vezin hatalarından bir kısmının, büyük bir ihtimalle müstensihe ait olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Meselâ, Hz. Ömer'e dair menkıbelerin anlatıldığı bölümde yer alan şu beytin son kelimesi, hatalı yazılmıştır:

“Uyumazdı geceler êtgil kıyâs
Şubh olunca leşkere tutardı yâs”⁴²

Burada Hz. Ömer'in geceleri uyumayıp sabaha kadar asker için yas tuttuğu değil, “pâs” tuttuğu, yani onları gözettiği ifade edilmektedir.⁴³ Yine aynı bölümdeki şu beyitte *هضم* (hazm) kelimesi, *هضم* şeklinde, hatalı yazılmıştır:

“İçmedi mi şişe-i zehri tamâm
Hazm êdüp oturmadı mı müstedâm”⁴⁴

Hz. Ali'nin vücudundan okun çekilmesinin hikâye edildiği parçada yer alan şu beyitte de -bize göre- yine şairden değil, metni istinsah eden kimseden ileri gelen bir yanlış vardır:

“Ol êle müstağrak-ı Allâh idi
K'ol elemden cümle [nâ-]âgâh idi”⁴⁵

Bu beytin son kelimeleri, “nâgâh idi” şeklinde değil, mana gereğince “nâ-âgâh idi” biçiminde olmalıydı. Çünkü naklettiğimiz mısralarda, “Allah'ın huzurunda öyle dalmıştı ki, o acıdan tamamen habersizdi...” denilmektedir.

Şair, eserinde o devir okur-yazarlarının çoğu tarafından anlaşılabilir bir dil kullanmış; fazlaca bir sanat kaygısı duymamıştır. Manzumesinde “akrân, ziyân, encüm” gibi Arapça ve “behremend, gezend, yârân, tâbân” misali Farsça kelimeler kullanmışsa da bunlar anılan iki dile aşina Osmanlı aydınlarınca bilinen sözcüklerdir. Ara başlıklar, mesnevilerin bir kısmında görüldüğü gibi, Farsça yazılmıştır:

⁴² *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr*, vr. 18a.

⁴³ Hz. Ömer'in devrinde bizzat yaptığı bekçilik ve koruma faaliyetleri hakkında bilgi için bk. Metin Yılmaz, “Hz. Peygamber ve Dört Halife Döneminde Bekçilik/ Özel Koruma”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Samsun, Sayı 17, 2004, s. 218-221.

⁴⁴ *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr*, vr. 18a.

⁴⁵ *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr*, vr. 19b.

Gel naşihat diñle olgıl behremend
Behremend olan kişi bulmaz gezend⁴⁶

Pendümi tutsañ oñarsın pür-gümān
Tutmasañ érmez baña senden ziyān⁴⁷

“Dèdi Peyğamber ki yārānum menüm
Encüm-i tābāndur aqrānum menüm⁴⁸”

Hikāyet-i Muḥārebe-i Murtażā Bā-Ān Kāfir Ki Der-Dest-i Ḥayder
Müselmān ü Velī Şod⁴⁹

İsmâil Efendi, eserinde umumiyetle tam ve zengin kafiyeye yer vermiş; anlatım sırasında gerek gördükçe redif de kullanmıştır. Meramını söz hünerlerinden faydalanarak güzelce anlatmaya çalışan şair, manzumesinde teşbih, mecaz, iktibas ve telmih gibi edebî sanatlardan zaman zaman faydalanmıştır. Onun edebî sanatları kullandığı beyitleri için birkaç örnek vermek gerekirse, şunlar anılabilir:

“Ġarḳ-ı bâtıl sensin onlar Haḳḳ’a ġarḳ
Bî-nihāyetdür bedenden cāna farḳ⁵⁰”

“Cānını kıldı fedā der-ġār-ı teng
Tā Resūl’üñ gözgüsi tutmaya jeng⁵¹”

“Ol kim éder ez-şırāt evvel güzer
Ola ez-ḳavl-i Resūlu’llāh ‘Ömer⁵²”

“İki nūr ilen mükerrerem oldı ol
Hem mu‘ azzez hem mufahḥam oldı ol⁵³”

⁴⁶ *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr*, vr. 16b.

⁴⁷ *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr*, vr. 16b.

⁴⁸ *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr*, vr. 17a.

⁴⁹ *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr*, vr. 19b.

⁵⁰ *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr*, vr. 16b.

⁵¹ *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr*, vr. 17a.

⁵² *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr*, vr. 17b.

⁵³ *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr*, vr. 19a.

“Cism ü cānı müttehid bā-Muştafā
Şehr-i ‘ilm etdi ‘Aliyyü bābuhā”⁵⁴

Şair, eserinde *Kur’ân-ı Kerim*’deki birkaç ayeti iktibas etmiş; ayrıca metnin muhtevası gereği, hadis kitaplarında yer alan rivayetlerden birtakım alıntılar yapmıştır. Eser sahibi, dört halifenin faziletlerini anlatmaya ilâveten Râfizîlerin onlar hakkındaki fikirlerine cevap vermeyi de hedeflediği için, kendi dinî inanç ve kanaatlerini izah etmek üzere ispat yoluna gitmiş ve bu maksatla çeşitli hadisleri nakletmiştir. Fakat bu hususta şunu belirtmek yerinde olur ki, onun kitapçığında hadis diye takdim ettiği bazı rivayetlerin sahih olduğu muhaddisler tarafından ifade edilmişse de bir kısmı hakkında zayıf veya “mevzû” (asılsız, uydurma) gibi hükümler verilmiştir. Meselâ, “İlim Çin’de dahi olsa isteyin!” rivayetini İbn Hibbân, İbn Cevzî gibi âlimler uydurma saymış; Beyhakî, Hatîb el-Bağdâdî, İbn Abdi’l-berr, Deylemî vb. âlimler hadis diye nakletmiş; fakat onun zayıf olduğunu da belirtmişlerdir.

Şair, ayrıca dört halifenin hayatlarındaki bazı tarihî ve menkıbevî hadiselerle de telmihte bulunmuştur. İşte bu konuda birkaç örnek:

“Dedi Peygamber üç yüz altmış tamām
Sendedür ol hulk-ı Hâlık ber-devām”⁵⁵

“Evvel [ü] âhir Resûl’e yâr idi
ثانى اثنين اذهما فى الغار”⁵⁶

“Ol sebebden ötrü şâh-ı dîn dedî
اطلبوا العلم ولو بالصين”⁵⁷

“Lâ nebiyye ba‘di ammâ çekdi sed
Lâ-cerem kör oldı şeytân ez-ğased”⁵⁸

Sâkin oldı heybetinden zelzele
Nîl cünbiş eyledi zi-ğulgule”⁵⁹

⁵⁴ *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr*, vr. 19a.

⁵⁵ *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr*, vr. 16b.

⁵⁶ *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr*, vr. 17a.

⁵⁷ *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr*, vr. 17a.

⁵⁸ *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr*, vr. 17b.

⁵⁹ *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr*, vr. 17b.

“Cism ü cānı müttehid bā-Muştafā
Şehr-i ‘ilm etdi ‘Aliyyü bābuhā”⁶⁰

164 beyitten ibaret olan kitapçıkta, menkıbeleri anlatılan halifenin önce ismi anılmış; ayrıca hangi konunun işleneceği de bir başlıkla belirtilmiştir. Eserinde Râfizîliğe karşı fikirlerini ispat etmeye çalışırken hitabî bir üslûp kullanan şair, nihâî olarak konuya uygun bulduğu mizahî bir hikâye anlatır ve kendilerini Râfizî, Kalenderî gibi Ehl-i Sünnet dışındaki zümrelerden uzak tutması için Allah’a dua eder.

1.2. Eserin Muhtevası

Eserde dört halifenin faziletleri ve başından geçen bazı hadiseler manzum olarak anlatılmaktadır. Metnin “*Fî Menkabeti Çehâr-Yâr-i Kibâr Rıdvânu’llâhi ‘Aleyhim Ecma’in*” şeklindeki başlığı, esas konusunu ifade edici mahiyettedir. Manzumede sırasıyla Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali’nin bazı menkıbeleri anlatılmış; kitapçık sonunda Kalenderîlerin ibadet konusundaki ihmalkâr davranışları tenkit edilmiştir. Şair, menâkıbnâmesinin başında, muhatabı olan bu grup mensuplarını “taassub ehli” olarak adlandırmakta ve onları insafî davranmaya, doğrulardan yüz çevirmemeye çağırmaktadır. İsmâîl, burada dört halife hakkında isabetli bulmadığı bir fikri düzeltme gayretiyle nasihat ettiğini ve o tarihî şahsiyetlere dair ileri sürülen hatalı düşüncenin, öfke gibi menfi bir duygunun terk edilmesi gerektiğini belirtir.

Manzumede ilk olarak Hz. Ebû Bekr’in menkıbesi anlatılmıştır. Şair, burada Hz. Ebû Bekr’in “Sıddîk-ı Ekber” (En büyük sıddîk) unvanıyla faziletlerde öne geçtiğini, Hz. Peygamber’in yakın dostu olduğunu ve hicreti esnasında yanında yer aldığını ifade eder. Bu bölümde Hz. Ebû Bekr’in yüksek ahlâk ve fazilet sahibi olduğunu belirten bir rivayeti nakleder. Anlattığına göre, Allah’ın üç yüz altmış ahlâkı vardır. Bunlardan biri bir kişide bulursa, o, Cennete girecektir. Hz. Ebû Bekir, söz konusu huylardan birinin kendisinde olup olmadığını Hz. Peygamber’e sormuş; Hz. Muhammed ise bahsedilen üç yüz altmış ahlâkın tamamının onda bulunduğunu haber vermiştir. Hz. Ebû Bekr’in üstünlüğünü inkâr etmenin bir hata ve talihsizlik olduğunu söyleyen şair, onun geceleri ansızın gayptan bir “hû” çektiğini, bu hû sesinin Çin’e kadar gidip misk yağdırdığını ve Tatar ceylânının göbeğinde misk olduğunu ifade eder. Ona göre, Hz. Peygamber, “İlim Çin’de dahi olsa isteyin!” mealindeki hadisi, bundan dolayı söylemiştir.

Şair, kitapçığının bu ilk kısmında okuyucularına Hz. Ebû Bekr’in menkıbevi hayatından bir vak’a da hikâye eder. Naklettiğine göre, Hz. Ömer, bir gece Hz. Ebû Bekr’i ziyarete gider; ateş ve ocak görmemesine rağmen, onun evinden

⁶⁰ *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr*, vr. 19a.

yanmış ciğer kokusu geldiğini hisseder. Hz. Ömer, şahit olduğu ve şaşıtığı bu hâli Hz. Peygamber'e arz eder. Hz. Muhammed, Hz. Ömer'e o kokunun, Hz. Ebû Bekir'in göğsünden geldiğini, Allah korkusunun onun ciğerini yaktığını söyler. Burada Hz. Peygamber'in "Benim arkadaşlarım, yıldızlar gibidir..." mealindeki hadisini nakleden şair, sahabelerin değerini ve onlara uymanın ehemmiyetini anlatır; en iyi veya daha iyi olanı daha kötü sayan muhatabının bazı sahabeler hakkındaki menfî düşüncesini tenkid eder ve böyle davranışın akıl, görüş sahibi olmamak manasına geleceğini belirtir.

İkinci olarak Hz. Ömer'e dair bazı menkıbeleri anlatan şair, onun "Fârûk" lakabını aldığından ve adaletle hükmettiğinden bahseder. Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekir'den sonra halife olmuş ve onun fazileti hakkında Hz. Muhammed (a.s.) "Benden sonra peygamber olsaydı, o Ömer olurdu" buyurmuştur. Şair İsmâil, Hz. Ömer'in adaletle hükmettiğine, bir suç işlemiş olan oğlunu İslâmî emir gereğince cezalandırmış olmasını delil gösterir. Hz. Muhammed'den öğrenildiğine göre, Sırat köprüsünden geçecek olan ilk kişi, Hz. Ömer'dir. Yine başka bir hadiste cennetin halkasını ilk olarak Hz. Ömer'in tutacağı haber verilmiştir. Onun hayatından bazı vak'alar anlatan İsmâil, heybetinden zelzelenin durduğunu ve Nil'in hareket ettiğini nakleder. Hz. Ömer'in kalbinde ve dilinde hile bulunmadığı için, şeytan onun gölgesinden kaçmıştır. O, mütevazı bir yaşayış tarzını tercih etmiş ve dünya malına karşı istekli olmamıştır. Hz. Ömer'in su kırbasını omuzuna alıp dul kadınlara su taşıması, elbisesinde yamaların bulunması, geçimini bazen kerpiç keserek ve toprak taşıyarak temin etmesi, bu sade yaşayışın ve tevazuun delillerinden birkaçıdır. Şaire göre, batıl olan bir şahıs, bu zahmet ve sıkıntıyı çekmez...

Menâkıbname sahibi, bir diğer başlıkta Hz. Ali ve Hz. Ömer'in birliğine dair rivayetler nakleder ve bir kıssa anlatır. Buna göre, Hz. Ömer, bir yerin fethedilmesi sonucunda elde edilen ganimetleri hak edenlere dağıtırken, kendi oğluna bin dirhem, Hz. Ali'nin oğlu Hasan'a iki bin dirhem verir. Oğlu, kendilerinin savaşta olduğunu, Hz. Hasan'ın ise evinde oturduğunu belirterek babasına neden böyle bir paylaşım yaptığını sorar. Hz. Ömer, Hz. Hasan'ın Hz. Ali ve Hz. Fâtıma'nın oğlu, Hz. Peygamber ve Hatice'nin torunu olduğunu, bundan dolayı ona üç bin dirhem verdiğini ifade eder. Muhatabına bu hikâyenin hakikatini anlamasını tavsiye eden şair, Râfîzî'nin Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in halifeliğini kabul etmemesini tenkid ederek o konuda susmasını ve uslu durmasını öğütler. Hz. Ali'den önceki halifelere dil uzatmanın ahirette cezayı gerektirici olduğunu da sözlerine ekler.

Üçüncü olarak Hz. Osman'ın menkıbeleri bölümüne geçen İsmâil Efendi, onun yumuşak huylu ve nazik bir insan olduğunu, *Kur'ân* âyet ve surelerini toplayıp bir araya getirdiğini anlatır. Hz. Osman'ın Hz. Peygamber'in iki kızıyla evlendiğini, ilim, edep, hilm ve hayâ sahibi bir kişi olduğunu ifade eder. Şair, Hz. Muhammed'in ona "İkinci Yusuf" dediğini, gökteki meleklerin Hz.

Osman'dan hayâ ettiğini ve perde kaldırıldığında ondan hesap sorulmayacağını, hadislerden iktibaslarla bulunarak anlatır. Hz. Osman'ın şehid olurken kanının *Kur'ân* yapraklarına aktığını ve vefatına yakın bir gün, rüyada Hz. Peygamber'in kendisini yanına çağırıldığını da nakleder.

Daha sonra Hz. Ali'nin fazilet ve meziyetlerinden bahseden şair, hakkındaki bazı hadisleri nakleder. Onun Kevser suyunun sâkisi, Allah'ın aslanı ve Hz. Peygamber'in amcasının oğlu olduğunu söyler. Bazı rivayetlere dayandığı anlaşılın İsmâil, Hz. Ali'nin beden ve ruhunun Hz. Muhammed'le bir bütün olduğunu da belirtir. Şair, burada Hz. Ali'nin İslâmî ve irfanî ilimlerdeki yerini belirten "Ben ilmin şehriyim, Ali onun kapısıdır" manasındaki hadisi anar ve Allah'ın ona ilim, hilm, yiğitlik ve cömertlik verdiğini nakleder. O, Hz. Peygamber'in damadı, hem müminlerin reisi, hem de Hz. Fâtıma'nın eşidir. Hz. Ali, aynı zamanda dindar insanların kılavuzudur. Hayber kalesinin kapısını yıkan, Lât ve Uzza'nın dostları durumundaki putları kıran kişidir. Hasan ve Hüseyin'in babası ve Hz. Peygamber'in değerli bir arkadaşıdır.

Şair, burada Hz. Ali'nin bir kuyuya sırrını söylemesi rivayeti üzerinde de durur. Anlattığına göre, Hz. Ali sahip olduğu sırları kuyuya söyleyince, o kuyu, keder ve tasadan dolayı kanla dolmuştur. Hz. Ali'nin katiline şerbet sunduğunu ve o şahsın bunu zehir sanıp içmediğini de nakleder. Şair, burada katiline böyle affedici ve cömert davranan Hz. Ali'nin, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'e kin gütmeyeceğini ifade eder; ayrıca Hz. Ebû Bekir'in onu çok sevdiğini söyler. İsmâil Efendi, Râfizi'ye Ali'yi sadece bir isim olarak görmemesi gerektiğini ifade eder ve Hz. Peygamber'in sahabelerinden biri olarak tanınmasını öğütler. Bütün sahabelerin candan takdir edilmesi lâzım geldiğini de bu tavsiyesine ekler.

Eserin sahibi olduğunu tahmin ettiğimiz İsmâil, daha sonra Hz. Ali'nin ayağından okun çekilip çıkarılması hadisesini anlatır. Buna göre, bir savaşta Hz. Ali'ye düşman oku isabet etmiş ve o ok, Hz. Ali'nin ayağından ancak namaza durduğu sırada çıkarılabilmıştır. Böylece onun namazdayken kendisinden geçtiğini ve gönlünü Allah'a verdiğini belirten şair, muhatabına hatasını bilmesini tavsiye eder; Hz. Ali veya Hz. Ömer'den dine aykırı bir hareketin gelmeyeceğini dile getirir.

Şair, bir diğer başlıkta Hz. Ali'nin düşman safında yer alan bir kişiyle savaşmasını anlatır: Hz. Ali, harp sırasında bir Mecusî'yi tutup öldürmeye niyet etmiş; fakat Mecusî onun yüzüne tükürmüş; bunun üzerine Hz. Ali o kimseyi serbest bırakmıştır. Hasmı, bu davranışının sebebini sorduğunda Hz. Ali, öfkesine yenilmemek için kendisini öldürmediğini, Allah yolundaki bir gazada nefsanî hareketin uygun olmayacağını söyler. Bu yüksek davranış ve cevap karşısında çok şaşırın Mecusî, Hz. Ali'nin inancının yüceliğinden dolayı Müslüman olur. Şair, hilm sahibi olan Hz. Ali'de, Hz. Ömer'e karşı kin ve nefretin bulunmayacağını belirtir; ayrıca kalbinde nur bulunan kimsenin içinde

Râfîzîlik olmayacağını da ifade eder. İsmâil, Râfîzîlere ağır tenkitler yönelterek onlardan daha cahil bir güruhun olmadığını, söz konusu insanlar arasında kabiliyetli bir kişiye rastlamadığını, bu dünyada Râfîzîlerin yerildiğini, ahirette de gamlı ve kederli olacaklarını ileri sürer.

Menâkıbname sahibi, son olarak “Kalendere hitap” başlığı altında, anılan zümreye bağlı kişileri hedef alır ve buraya kadar ifade ettiği hususlara herhangi bir itirazın olup olmadığını sorar. Kalenderînin “mübahî” (mübahçı) olduğunu, yani haramları helâl saydığını, abdest almadığını, namaz kılmadığını, Allah’a niyazda bulunmadığını belirten şair, onun bidat sahiplerinin elbisesini giydiğini, “namazımız kılınmış” dediğini ifade eder.⁶¹ Anılan grup mensuplarının “Yok olanlar var olmaz” iddiasında bulunduğunu da hatırlatan şair, “Bu nasıl bir yoldur?!” diye hayretle sorar. Kalenderînin afyon, esrar çekip karnı dolu yattığını, kuşluk vaktine kadar kalkmadığını, iyilik etmediğini ve doğru bir iş yapmadığını, ahiretteki evinin bundan daha harap durumda olacağını söyler. Kalenderle bir çocuğun konuşmasına da yer veren şair⁶², tekrar söz konusu zümreyi tenkit eder. Kalenderîlerin dünya ve ahirette ziyana uğradıklarını, burada yoksul durumda olduklarını, ahirette ise cennete giremeyeceklerini belirterek bu işten vazgeçmelerini, tuttıkları yolu bırakarak mescide gelmelerini telkin eder. Nihayet Allah’tan bu inançtaki insanlardan kendilerini uzak tutmasını ve lütfuyla nârı (ateşi) nûr (ışık) etmesini dileyerek sözlerini tamamlar.

2. SONUÇ

Klâsik Türk edebiyatı tarihinde din büyüklerinin, tarihî şahsiyetler ve kahramanların hayatları, faziletleri ve olağanüstü davranışlarından bahseden menkıbe türünde birçok eser bulunmaktadır. Bunlar arasında “dört halife”

⁶¹ 16. asır Osmanlı şairlerinden Derviş Şemseddîn, H. 919/ M. 1513 yılında, Yavuz Sultan Selim’in saltanat devrinde yazdığı *Deh Murg* (On Kuş) adlı mesnevisinde kalenteri akbaba olarak tasvir eder. Bu mesnevide, diğer zümreleri temsil eden kuşlar gibi, “kerkes”, yani akbaba da kendi hayat anlayışını ve yaşama tarzını övünerek anlatır. Ona karşılık bülbül söze başlayarak akbabayı, başka bir ifadeyle kalenteri yerer. Vâhidi’nin *Tevâ’if-i Aşere* adıyla da anılan eserinde olduğu gibi, Derviş Şemseddîn’in bu tasvir ve tenkidi de 16. asırda kalenderlerin kılık, kıyafeti, yaşama tarzı ve tuttıkları itikadi yol hakkında bir hayli fikir verici mahiyettedir (Sıddık Karadüz, *Derviş Şemsi’nin Deh-Murg’unun Karşılaştırmalı Metni ve Benzeri Eserlerle Genel Bir Mukâyesesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2000, s. 88-92).

⁶² Şairin “şin makâl” (eğlenceli söz) dediği bu mizahî hikâye, Nasreddin Hoca fıkrası olarak da anlatılır: Bir gün Hoca oğlu ile giderken bir dâne cenâzeye râst gelürler. Ammâ bir karıcık ardına düşüp ağlayup aydur: “Hay oğul! Günde bu kadar yemekler ve içmekler, ve yorgan ve döşek içinde yaturken şimdi seni bir eve götürürler ki ne yemek ve ne içmek, ve ne yorgan ve ne hasır bile yok!” demiş. Ammâ Hoca’nın oğlu ayıtmış: “Ay baba! Bu ölüyi bizim eve mi götürürler?” demiş. (Pertev Naili Boratav, *Nasreddin Hoca*, Kırmızı Yayınları, İstanbul 2007, s. 199).

olarak da bilinen Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin bahis konusu edildiği metinler de vardır.

İslâm tarihinde Hz. Muhammed'den sonra en mühim şahsiyetler olan dört halife, hayatları, faziletleri, sözleri ve hilyeleri gibi çeşitli yönlerden edebî eserlerimizde yer almıştır. Bu metinlerde onlar güzel vasıflarla övülmüş ve insanlara, Müslümanlara örnek alınacak kişiler olarak tanıtılmıştır. Dört halifenin menkıbeleri konusunda kaleme alınan eserlerden biri de *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr*'dır. Ankara Millî Kütüphane'de Mil Yz. A 4978 numaralı yazmadaki üç metinden biri olan bu mesnevide, şair adını bildirmemiştir. İsmi, diğer iki eserin sonunda "İsmâil" diye anan şair, yazmanın sonundaki ketebe kaydında da belirtmiştir. Ayrıca nüshadaki ilk eser olan *Sad-Kelime-i Hazret-i Ali*'deki birkaç vecize, bu manzumede de anılır. İşaret edilen sebeplerden dolayı *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr*'ın İsmâil'e ait olması, kuvvetle muhtemel görünmektedir.

Mesnevi nazım şekliyle kaleme alınan ve 164 beyitten ibaret olan bu manzumede, dört halifenin menkıbeleri, halifelik sıralarına göre anlatılmıştır. Eser, başından sonuna kadar Râfizîlerin ilk üç halifeye karşı bilinen olumsuz düşüncelerini ve Hz. Ali'ye karşı gösterdikleri aşırı sevgiyi tenkit etmek maksadıyla yazılmıştır. Şair, dört halifenin faziletini, halifelik sırasına göre, tarihî yahut menkıbevî hayatlarından bazı vak'alar aktararak, ayet ve bilhassa hadislerden faydalanarak izah etmeye çalışmıştır. Her halifenin faziletinden bahsettikten sonra Râfizîlerin söz konusu sahabe hakkında yanlış düşüncelere sahip olduğunu ispatlamaya gayret etmiş; onlara bu fikirlerinden vazgeçmeleri yönünde nasihatlerde bulunmuştur.

O çağdaki ortalama okur-yazarların çoğuna hitap edecek şekilde, anlaşılır bir dille yazılan bu mesnevide bazı vezin ve kafiye kusurlarına rastlanmakla beraber, düşünceler, iktibas, hüsn-i talil, teşbih ve telmih gibi edebî sanatlardan da faydalanılarak güzelce dile getirilmeye çalışılmıştır. Eser, edebî değer bakımından bütünü itibarıyla orta çap ve vasıfta bir metindir.

Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr, manzum bir dört halife menâkıbnamesi olması ve Râfizîlerin o tarihî şahsiyetler hakkındaki fikirlerini değiştirmeyi veya düzeltmeyi hedefleyici nasihatlar ihtiva etmesi bakımından mühim görünmektedir.

3. METİN

Fî Menkıbeti Çehâr-Yâr-i Kibâr Rıdvānu'llāhi 'Aleyhim Ecma'ın

[16b] [Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

1. Ey ta' aşşub ehli gel inşâf eyle
Hâkdan i' rāz êtme kâlbi şâf eyle⁶³
2. Gel naşîhat dinle olgil behremend
Behremend olan kişi bulmaz gezend
3. Pendümi tutsağ oñarsın bî-gümân
Tutmasağ érmez baña senden ziyân
4. Çâr-yâra gel tehevür eyleme
Onları ğayra taşavvur eyleme
5. Ğarķ-ı bâtıl sensin onlar Hâkķ'a ğarķ
Bî-nihâyetdür bedenden cāna fark

[Dört Büyük Dostun (Allah hepsinden razı olsun) Menkıbesi Hakkında

1. Ey taassup sahibi, kendi fikir ve inancını çok üstün tutarak başka inançtan olanlara düşman olan, gel insaf et!.. Haktan (doğrudan, gerçek ve adaletten) yüz çevirme; kalbini temizle! 2. Gel, nasihat dinle; ondan hisse alıcı ol! Nasip alan kişi, zarar, acı ve keder görmez. 3. Eğer öğüdümü tutarsan, şüphesiz düzelir, iyileşirsin; eğer tutmazsan, senden bana zarar dokunmaz... 4. Gel, (Hz. Peygamber'e ait) Dört Dost'a öfkelenme; onları başkası gibi düşünme! 5. Çünkü sen batıla (boş ve asılsız şeylere) batmışsın; onlar Hakk'a batmış... Bedenden ruha kadar olan fark sonsuzdur...]

Fî Menkıbet-i Ebü Bekr-i Şiddîķ Rađiyā'llāhu 'Anh

6. Evvelā Şiddîķ-ı Ekber kûtb-ı Hâk
Kim anuñdur her fezâ'ilde sebak⁶⁴

⁶³ Her iki mısradaki geçen "eyle" kelimesinde zihaf yapılmıştır.

⁶⁴ Bu kelime, sözün başından anlaşıldığına göre, "sebk" olmalıdır. Şair, kafiye gereğince onu "sebak" şeklinde kullanmıştır.

7. Cism ü cānı ma' den-i şıdķ u şafā
Dōst-dār u yār-ı ğār-ı Muştafā
8. Āfitāb-ı şer' ü deryā-yı yaķın
Anı taşşış ētdi ender şer' ü dīn
9. Bir gūn etdi seyyid ol şadr-ı kibār
Ĥaķķ'uñ üç yüz altmış aĥlākı var
10. Kimde olsa bir[i] ol ĥulķuñ hemān
Cennetü'l-me'vā anuñdur bī-gümān
11. Etdi Şiddīķ ey Resūl-i kā'ināt
Bende var mı biri anuñ fi'l-ĥayāt
12. Dēdi Peyġamber üç⁶⁵ yüz altmış tamām
Sendedür ol ĥulķ-ı Ĥālīķ ber-devām
13. Bir kişi kim fażl[i] bu miķdār ola
Aña inkār eylemek idbār ola
- [17a]
14. Cānımı kıldı fedā der-ġār-ı teng
Tā Resūl'üñ gözgüsi tutmaya jeng⁶⁶
15. Evvel [ü] āĥir Resūl'e yār idi
ثانى اثنين اذهما فى الغار idi
16. Her ne kim ez-bārgāh-ı Kibriyā
İndi ber-şadr-ı şerīf-i Muştafā
17. Şadr-ı Şiddīķ idi anuñ maĥzeni
Lā-cerem şıdķ ile olmuşdı ġanī
18. Gēceler başın çıkarup ceybden
Nā-gehān bir hū çekerci ġaybdan

⁶⁵ “üç” kelimesinde zihaf yapılmıştır.

⁶⁶ Bu kelime yazmada sehven “ceng” şeklinde yazılmıştır. Biz onu mana gereğince “jeng” biçiminde düzelttik.

19. Çîn'e dek ol hū giderdi müşg-bār
Müşg olurdu nâf-ı âhū-yı Tatar
20. Ol sebebden ötrü şâh-ı dîn dedi
اطلبوا العلم ولو بالصين dedi
21. Vardı bir gēce Ebū Bekr'e 'Ömer
Gördi ol evde қоқар yanmış ciger
22. Her yaña baқdı ne od var ne ocağ
Şem'-i cān yanar müdām ez-iştıyāğ
23. Geldi arz êtdi anı Peyğamber'e
Ol güneş ғал'atlu māh-ı envere
24. Dèdi Şıddik'ıñ o şadrından қоқар
Kim yaқıpdur ҳавf-ı Ҳālıқ'dan ciger
25. Etdi degme ey 'Ömer sen fāriğ ol
Kim o menzil her kimüñ⁶⁷ ҳaddi degül
26. Қaldı Fārūқ anda ҳayrān bī-қıyās
Қıldı feyzinden sa' ādet iқtibās
27. Dèdi Peyğamber ki yārānum menüm
Encüm-i tābāndur aқrānum menüm
[17b]
28. Her peyemberden füzūndur ҳürmetüm
Bihterīn-i her-ümemdür ümmetüm
29. Bihterīn-i devr devrānum dèdi
Bihterīn-i қavm yārānum dèdi

⁶⁷ Bu kelime asıl metinde "kemün" şeklinde (ye'siz) yazılmışsa da biz onun müstensih yanlışı yahut "kimün" kelimesinin farklı bir yazım biçimi olduğu ve mana gereğince "kimün" diye okunup yazılması gerektiği fikrindeyiz. Nitekim "Bilmezem kimdür senün erün serün" (vr. 20a) mısrasında bulunan "kimdür" kelimesi de ye'siz yazılmıştır.

30. Çün senüñ yanuñda bihterdür beter
Bes degülsün ‘ākıl ü şāhib-nazar

[Ebû Bekr-i Sıddîk’ın (r.a.) Menkıbesi Hakkında

6. Birinci olarak “Sıddîk-ı Ekber” (En büyük Sıddîk), Hakk’ın büyük dostudur. Çünkü her fazilette ileri geçmek, onun sıfatıdır. 7. Onun beden ve ruhu, doğruluk, bağlılık ve kalp temizliği kaynağıdır. O, Hz. Peygamber’in dost edindiği kişi ve Mekke’den Medine’ye hicreti sırasında mağara arkadaşı(vefalı yoldaşı)dır. 8. Hz. Ebû Bekir, İslâm dininin güneşi ve şüphesiz, sağlam bilmenin denizidir. (Allah,) şariat ve din içinde onu has kıldı. 9. Bir gün, o büyüklerin reisi, efendisi (Hz. Peygamber a.s.) dedi ki: “Cenab-ı Hakk’ın üç yüz altmış ahlâkı vardır. 10. O huylardan biri kimde bulunsa, şüphesiz Me’vâ cenneti daima onun olur.” 11. Hz. Ebû Bekir, “Ey kâinatın resulü,” dedi, “o huyların biri hayatta bende var mı?” 12. Hz. Peygamber dedi ki: “O Yaratan’ın üç yüz altmış ahlâkının tamamı, sende devamlı olarak vardır...”⁶⁸

13. Fazileti, üstünlüğü bu kadar olan bir kişiyi inkâr etmek, talihsizlik, düşkünlük olur. 14. O, dar mağara içinde canını feda etti ki, Peygamber’in aynası paslanmasın (kalbine bir keder gelmesin)... 15. O, başta ve sonda (Hz. Muhammed’in hayatının, resullük vazifesinin başından sonuna kadar) Hz. Peygamber’e dosttu. “(Hani kâfirler onu) iki kişiden biri olarak (Ebû Bekir’le birlikte Mekke’den) çıkarmışlardı; hani onlar mağaradaydı.”⁶⁹ 16. Allah’ın huzurundan Hz. Peygamber’in mübarek kalbine her ne indiyse, 17. onun mahzeni, Hz. Ebû Bekir’in göğsüydü. Şüphesiz o doğruluk ve bağlılıkla zengin olmuştu. 18. Geceleri başını çıkarıp ansızın gayptan bir “hû!..” çekerdi... 19. O hû, Çin’e kadar misk yağdırarak giderdi; Tatar ceylânının göbeği misk olurdu. 20. O sebepten dolayı dinin sultanı (Hz. Peygamber), “İlim Çin’de bile olsa isteyin!”⁷⁰ dedi.

21. Hz. Ömer, bir gece Ebû Bekir’e gitti; o evde yanmış ciğer kokusu hissetti. 22. Her tarafa baktı. Ne ateş vardı, ne de ocak!.. Can mumu, (Allah’a) şiddetli kavuşma isteğinden dolayı devamlı yanardı... 23. Hz. Ömer geldi; onu Peygamber’e, o güneş yüzlü, pek nurlu aya arz etti; 24. (Hz. Peygamber) dedi ki: “O koku, Sıddîk’ın göğsünden gelir. Çünkü Allah korkusundan ciğeri

⁶⁸ “Allah’ın üç yüz (veya üç yüz altmış) ahlâkı vardır. Kendi isteğiyle bunlardan biriyle ahlâklanan kimse, Cennet’e girer.” Bu söz üzerine, Hz. Ebû Bekir şöyle sordu: “Ey Allah’ın Resülü! Bende o ahlâktan biri var mı?” “O ahlâkın hepsi sende vardır. O ahlâkın Allah katında en sevimsisi de cömertliktir. Taberânî nakletmiştir.”

⁶⁹ *Kur’ân-ı Kerîm*, Tevbe Suresi, 9/40.

⁷⁰ “İlim Çin’de de olsa isteyin (tahsil edin).” (İsmâil b. Muhammed el-Aclûnî 1418/ 1997: 154).

yanmıştır...” 25. Dedi ki: “Ey Ömer, sen ona dokunma, vazgeç! Çünkü o derece, herkesin haddi değildir...” 26. Hz. Ömer, orada ölçsüz hayran kaldı; onun feyzinden saadet aldı. 27. Hz. Peygamber dedi ki: “Benim arkadaşlarım, akranım, parlak yıldızlar gibidir.”⁷¹ 28. “Benim itibarım, her peygamberden daha fazladır. Ümmetim de her ümmetin en iyisidir... 29. Ben, devir ve zamanın en iyisiyim; dostlarım ise, kavmin en hayırlısıdır.”

30. Madem ki daha iyi, en iyi olan (sahabeler), senin yanında beterdir, o hâlde sen akıllı ve görüş sahibi değilsin...]

Menkıbet-i ‘Ömerü’l-Fârûk Rađiya’llâhu ‘Anh

31. Ba‘ dezân geldi ‘Ömer fârûk-ı dîn
Kâtil-i erbâb-ı küfr ü müşrikîn
32. Dedi Peygamber ki Cebrâ’îl eger
Gelse benden ğayra olurdu ‘Ömer
33. *Lâ nebiyye ba‘di* ammâ çekdi sed
Lâ-cerem kör oldu şeytân ez-ğased
34. Olmasaydı ger ‘Ömer ‘adlinde pāk
Dırra ilen oğlın étmezdi helāk
35. Ol kim eder ez-sırâğ evvel güzer
Ola ez-ğavl-i Resûlu’llâh ‘Ömer
36. Hâğ Te‘âlâ aña Tâ-hâ oğıdı
Kim anuğ gibi muğahğar yoğ idi
37. Hâ-yı Tâ-hâ hây u hû vèrdi aña
Hâk-i fağr u âb-ı rû vèrdi aña
38. Evvel ol dâru’s-selâmuğ halkasın
Duta dedi Muştafâ tâ bilesin

⁷¹ “Ashabım (gökteki) yıldızlar gibidir; onlardan hangisine uyarsanız, hidayete erersiniz.” (İbn Abdilberr, *Câmü’l-İlm*, 2/91).

39. Her işin Peyğamber anuñ haq dèdi
Hâlık olan yere varur çaq dèdi
40. Sâkin oldı heybetinden zelzele
Nîl cünbiş eyledi zi-gulgule
41. Her zamân kim şevk ilen söylerdi Hâk
Gâh cânı geh dili yanardı çaq
[18a]
42. Şem^c -i cennet dèdi aña Muştafâ
Zî sa^c âdet zî hidâyet zî şafâ
43. Çün ırağ idi dilinden rîvler
Kaçar idi gölgesinden dîvler
44. Yedi loqma etmek idi yèdügi
On yedi batman yün idi giydügi
45. Sirke tuz yoğ idi hânında anuñ
Gayr-ı Hâk yoğ idi cânında anuñ
46. Geh tügin (?) keserdi gâh örerdi hışt
Anuñ ecrin yerdi ol şem^c -i bihişt
47. Döşegi kum idi yaşduğ dırrası
Yoğ idi fikrinde meyl-i mâl hiç⁷²
48. Géce çignine alurdi meşk-i âb
Bîvelere şu vèrürdi vaqt-i h[~]âb
49. Uyumazdı géceler êtgil kıyâs
Şubh olunca leşkere tutardı päs⁷³
50. Bulmasa bez hırkasına yamalık
Sahtiyân yamardı ol gönli ^c atîk

⁷² Bu beyitte kafiye uyumsuzluğu bulunmaktadır.

⁷³ Bu kelime, asıl metinde sehven “yas” şeklinde yazılmıştır. Biz bu yanlış mana ve tarihî bilgi gereğince “päs” şeklinde düzelttik.

51. Ol ki geh kerpiç kese geh gil çeke
Şanma kim bu renci bir bâtil çeke
52. Niçün açılmaz bu yüzden gözlerün
Sebletin kıpırmadı mı kayşerün
53. İçmedi mi şîşe-i zehri tamâm
Hazm édüp oturmadı mı müstedâm
54. Ölmedi ol gerçi içdi zehrden
Ğam degül ger sen ölürsen қаһrdan

[Ömerü'l-Fâruk'un (r.a.) Menkıbesi

31. Bundan sonra dinin faruku⁷⁴, yani haklıyı haksızdan ayırt ederek adaleti yerine getiren mensubu, inkâr sahiplerini ve müşrikleri öldüren Hz. Ömer geldi. 32. Hz. Peygamber dedi ki: “Eğer Cebrâil, benden başkasına gelseydi, o kişi Ömer olurdu...”⁷⁵ 33. Fakat “Benden sonra peygamber yoktur (gelmeyecektir)”⁷⁶ hadisi, buna set çekti. Şüphesiz şeytan, kıskançlığından kör oldu! 34. Eğer Hz. Ömer adaletinde temiz olmasaydı, kırbaçla oğlunu öldürmezdi...⁷⁷ 35. Allah Resulü'nün hadisinden (öğrendiğimize göre), Sırat'tan ilk geçecek kişi, Hz. Ömer olacaktır. 36. Yüce Allah ona *Tâ-hâ* suresindeki âyetleri okudu.⁷⁸ Çünkü onun gibi temizlenmiş yoktu... 37. *Tâ-hâ*'nın *hâ'sı*, ona bir vaveylâ, çığlıtı verdi; fakirlik (Allah'a muhtaç oluş) toprağı ve yüzüsu, şeref verdi... 38. Hz. Muhammed Mustafa, “bilesin” diyerek buyurdu ki:

⁷⁴ Hz. Ömer'e “Fârûk” lakabının kimin tarafından ve niçin verildiği hakkındaki rivâyetler için bk. Mustafa Fayda, “Farûk”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 12, İstanbul 1995, s. 176-177.

⁷⁵ Şâirin manaca naklettiği bu hadis, *Tirmizî*'de şu şekildedir: “Benden sonra peygamber olsaydı, o Ömer olurdu” (*Tirmizî*, “Menâkıb”, 18).

⁷⁶ Bu hadis, *Tirmizî*'de şu mealdedir: “Bana karşı sen (Hz. Ali), Musa'ya karşı Harun'un durumundasın; fakat benden sonra peygamber yoktur.” (*Tirmizî*, “Menâkıb”, 21).

⁷⁷ Rivâyete göre, Hz. Ömer, cezayı gerektiren bir günah işlemiş olan oğluna İslâmî cezayı infaz ettirmiş; bu ceza sonunda oğlu ölmüştür.

⁷⁸ Müslüman oluşu hakkındaki rivâyetlerden birine göre, Ömer ibnü'l-Hattâb, Hz. Peygamber'i öldürme niyetiyle giderken, yolda karşılaştığı Nuaym bin Abdullah, ona eniştesi ve kız kardeşinin de İslâm'ı kabul ettiğini haber verir. Bunun üzerine öfkeyle kız kardeşinin evine yönelen Ömer, orada Habbâb'ın öğrettiği *Tâ-hâ* Suresi âyetlerini dinler ve işittiği İllâhî sözlerin tesiri altında kalır. Gizlendiği yerden çıkan Habbâb, Hz. Peygamber'in “Allah'ım, İslâm'ı Ebû Cehil veya Ömer'le aziz et!” manasındaki duasını ona anlatır. Bunun üzerine Hz. Ömer, Hz. Peygamber'in yanına gider; onun telkin ve duasıyla kelime-i şehadet getirerek İslâm'ı kabul eder.

“Esenlik yurdu olan cennetin halkasını ilk olarak o (Hz. Ömer) tutacak...” 39. Hz. Peygamber onun her işi hakkında “gerçeğe, adalete uygun” dedi. Ömer, tam Yaratan(ın rızasına uygun) olan yere gider” dedi. 40. Onun heybetinden, zelzele durdu, dindi. Onun bağırsıp çağırışmasından dolayı Nil nehri hareket etti.⁷⁹ 41. Her zaman şevkle “Allah” derdi; bu sırada bazan canı, bazan gönlü tam yanardı. 42. Hz. Peygamber ona “Cennet’in ışığı” dedi. Bu ne saadet, bu ne hidayet, bu ne safadır!.. 43. Onun kalbinden, dilinden hileler, hudalar uzak olduğu için, şeytanlar gölgesinden kaçardı!..⁸⁰ 44. Yediği, yedi lokma ekmeği; giydiği ise on yedi batman tüydü... 45. Onun sofrasında sirke ve tuz yoktu; canında Allah’tan başkası yoktu... 46. Bazan kıl, yün keserdi; bazan kerpiç, tuğla örerdi. O Cennet’in ışığı, bu işlerin karşılığında aldığı ücreti yerdi... 47. Döşegi kumdu; yastık ise kırbacı... Aklında, fikrinde mala karşı en küçük bir meyil yoktu... 48. Gece, su kırbasını omuzuna alır; dul kadınlara uyku zamanı su verirdi. 49. (Başka devlet başkanlarının idare tarzıyla onun bu hizmetini) karşılaştır; geceleri uyumazdı; sabah oluncaya kadar askeri bekler, gözetirdi. 50. O gönlü hür ve asil olan, hırkasına yamalık olacak bez bulamasa, boyanmış ve cilâlanmış deri yamardı. 51. Bazan kerpiç keser, bazan toprak taşırdı. Bu zahmeti, bir batıl(boş ve asılsız şahs)ın çekeceğini sanma!.. 52. Bu sebeple senin gözlerin neden açılmaz? Hz. Ömer kayserin⁸¹ bıyığını koparmadı mı?!. 53. Zehir şişesini tamamen içmedi mi? Onu hazmedip devamlı oturmadı mı? 54. Gerçi o içtiği zehirden ölmedi, ama sen kahrından ölürsen, bu (benim için) keder ve tasa değildir...]

Der-Beyân-ı Leṭâ’if-i İttihād-ı ‘Alī vü ‘Ömer Raḍiya’llāhu ‘Anh

55. Êtmiş idi fetḥ emîrû’l-mü’minîn
‘Ömer-i Fārûḳ geldi ḡanimîn

[18b]

56. Eyler idi bes ḡanimet kısmetin
Her kimün ḡadrince görüp kıymetin

⁷⁹ Burada Hz. Ömer’in Nil nehri ile alâkalı kerametine işaret ediliyor (Bu konuda bilgi için bk. İhsan Atasoy vd., *Sahabiler Ansiklopedisi*, Nesil Yayınları, İstanbul 2011, s. 209).

⁸⁰ Bu konudaki hadislerden biri şu mealdedir: “Nefsîm kudret elinde olan Allah’a yemin olsun ki, şeytan sana bir yolda rastlamış olsa, mutlaka yolunu değiştirirdi.” (*Müslim*, “Fezâ’ilü’s-sahâbe”, 22).

⁸¹ Kayser: Roma ve Bizans imparatorlarına verilen unvan.

57. Oğlı ‘ Abdullāh[a] biñ vèrdi direm
Bes Ḥasen geldi iki biñ vèrdi hem
58. Etdi ‘ Abdullāh biz ceng eylerüz
Kāfire yerler yüzün teng eylerüz
59. Dā'imā menzilde oturur Ḥasen
Bize bir aña iki vèrmek neden
60. Dèdi ‘ Ömer bir ata bul çün ‘ Alī
Fāṭıma gibi ana bul ey velī
61. Bes Muḥammed gibi ced bul ey hümām
Cedde bul mişli Ḥadīce ve's-selām
62. Saña üç biñ vèreyüm gelgil berü
Sözün aşlın aḡladuḡ durma yürü
63. Bunı geldiler ‘ Alī'ye dèdiler
Ol kerem kāmı veliye dèdiler
64. Dèdi Peyğamber Ḥabīb-i Zü'l-celāl
Şem‘ -i cennet dèdi aña bī-melāl
65. Şānına lāyık budur kim eyledi
Yāḡud ođlınuḡ cevābın söyledi
66. Geldiler Fārūḡ'a dèdiler bunı
Yalın ayak durdı geldi ol ġanī
67. Etdi yā Ḥayder baña şāhid misen
Kim Peyember dèdi şem‘ -i encümen
68. Bu ḡadış için şehādet yaz baña
Şaḡlarum Ḥālīḡ kıla raḡmet saña

69. Der-zamân yazdı şehâdet Murtażâ
Kim Nebî şem^c -i cinân dedi buña⁸²
- [19a]
70. Şağladı tâ bile ala kabrine
Göstere maşşer güninde Hakk'ına
71. Bir birin[i] böyle sevdiler bular
Râfîzî bilmen bulardan ne diler
72. Râfîzî tek dur cehennemdür yerün
Bilmezem kimdür senün erün serün

[Hz. Ali ve Ömer'in (Allah ondan razı olsun) Birliğine Dair Güzel Söz ve Hikâyelerin Anlatılması Hakkında

55. Müminlerin devlet reisi Hz. Ömer, bir yeri fethetmişti. Harpte muharip olarak hazır bulunup ganimete nail olan muzaffer mücahitler geldi. 56. Öyle olunca, herkesin değerine göre kıymetini görüp ganimet taksim ederdi. 57. Kendi oğlu Abdullah'a bin dirhem verdi. Sonra (Hz. Ali'nin oğlu) Hasan geldi; ona iki bin dirhem verdi. 58. Abdullah dedi ki: "Biz savaşıyor, dövüşüyor, kâfire yeryüzünü dar ediyoruz... Hasan ise daima evde oturur. Bize bir, ona iki vermek neden?!" 60. Hz. Ömer "Ey dost," dedi, "Ali gibi bir baba, Fâtıma gibi bir anne bul!.. 61. Ey gayretli (oğul), sonra Muhammed gibi bir dede, Hatice gibi bir nine bul!.. İşte o kadar... 62. Buraya gel, sana üç bin dirhem vereyim!.. Sözün aslını anladın, durma yürü..."

63. Gelip bu vakayı Hz. Ali'ye, o cömertlik kaynağı veliye anlattılar. 64. Dedi ki: "Yüce Allah'ın sevgili kulu Hz. Peygamber, ona sıkıntısız bir şekilde 'Cennetin ışığı' dedi. 65. Yaptığı, onun şanına lâyıktır..." Yahut oğlunun cevabını söyledi. 66. Geldiler, bunu Hz. Ömer'e söylediler. O zengin (gönüllü halife), yalın ayak, kalktı, geldi... 67. "Ey Ali," dedi, "Peygamber'in benim hakkımda '(Cennet) meclisinin mumu (ışığı)' dediğine şahit misin?!. 68. Bana bu hadis için bir şahitlik yaz ki, onu muhafaza edeyim. Yaratan sana rahmet eylesin!.." 69. Hz. Ali, o zaman, Hz. Peygamber'in Hz. Ömer hakkındaki "Cennetlerin ışığı" sözüne dair şahitlik yazısını yazdı. 70. Hz. Ömer, onu (öldüğünde) birlikte kabrine almak ve maşşer gününde Rabbine göstermek için yanında sakladı.

⁸² Kıssanın devamı, yazmadaki kayda göre vr. 20a'dadır. Biz sayfa karışmasından veya sonradan sayfa numarası veren kimseden ileri geldiğini düşünerek bunu düzelttik.

71. Onlar birbirini işte böyle sevdiler... Râfızî (Hz. Ebû Bekir ve Ömer'in halifeliğini kabul etmeyen ve onlara dil uzatan kimse), bilmem ki onlardan ne ister?! 72. Ey Râfızî, sus, uslu dur; senin yerin cehennemdir!.. Bilmem ki, senin şeyhin, başın kimdir?!.]

Menkıbet-i 'Osmân-ı Zü'n-nüreyn Rađiya'llāhu 'Anh

73. Künh-i Zü'n-nüreyn 'Osmân ol laţif
Câmi'-i âyât-ı Kur'an-ı şerif
74. İki nür ilen mükerrem oldı ol
Hem mu'azzez hem mufahham oldı ol
75. Şâhib-i 'ilm ü edeb hilm ü hayâ
Vâşıl-ı dergâh-ı şeyh-i bâ-vefâ
76. Yûsuf-ı şânî dedi aña Resûl
Cân ilen aşhâb anı kılmış kabûl
77. Seyyidü's-sâdât edüpdür der-felek⁸³
Şerm ederler cümle 'Osmân'dan melek
78. Hem dedi server ki der-keşfü'l-hicâb
Şormaya Hâllâk 'Osmân'dan hisâb
79. Çün şehid oldı girildi tākına
Ağdı kanı Muşhaf'ı evrâkına
80. Düşde görmişdi gece Peygamber'i
Kim buyurdu bu gece gelgil beri
81. Kim benümle bile iftâr edesin
Terk bu dünyâ-yı gaddâr edesin
82. Vâşıl oldı cânı Hâk dergâhına
Hem-nişin oldı risâlet şâhına

⁸³ Bu mısraın son kelimesinde "felek" kelimesinin noktası, tahminimize göre unutulmuştur. Eksiklik tarafımızdan giderilmiştir.

[Hz. Osmân-ı Zi'n-nûreyn'in (r.a.) Menkıbesi

73. İki nur sahibi Osman⁸⁴, o yumuşak (huylu), nazik insanın aslı, mübarek *Kur'ân*'ın âyetlerini toplayıp bir araya getirendir. 74. Hz. Osman, iki nurla muhterem oldu. Hem değerli, hem de saygı ve büyüklük kazanmış, itibarlı bir kişi oldu. 75. İlim, edep, hilm (yumuşak huyluluk) ve hayâ sahibi; vefalı şeyh dergâhının (Hakk'a) ulaşanıydı. 76. Hz. Peygamber ona "ikinci Yusuf" dedi; sahabeler de onu canla-başla kabul etmişti. 77. Efendilerin efendisi (Hz. Muhammed a.s.) demiştir ki: "Gökteki melekler Osman'dan hayâ ederler..."⁸⁵ 78. Yine (âlemin) reisi (Hz. Peygamber) buyurdu ki: "Yaratan, perde kaldırıldığında Osman'dan hesap sormayacak." 79. Şehit olduğu zaman Hz. Osman'ın evine girildiğinde, (görüldü ki), *Kur'ân*'ın yapraklarına kanı akmış... 80. Hz. Peygamber'i gece rüyada görmüştü; Hz. Muhammed (a.s.) ona şöyle buyurmuştu: "Bu gece buraya gel!..". 81 "ki benimle iftar edesin";⁸⁶ bu çok zalim dünyayı terk edesin... 82. Ruhu, Allah'ın huzuruna ulaştı; resullük sultanına arkadaş oldu...]

Menkıbet-i Hâzret-i 'Aliyy-i Murtażâ Rađiya'llāhu 'Anh ve Kerrema'llāhu Vechehu

83. Sāki-i Kevşer 'Aliyy-i Murtażâ
İbn-i 'amm-i Muşafâ şîr-i Hudâ
84. Cism ü cānı müttehid bā-Muşafâ
Şehr-i 'ilm etdi 'Aliyyü bābuhā
85. Ehl-i dīnūñ reh-nümünı ol emīr
Şāhib-esrār-ı selūnī ol emīr
86. 'İlm ile hilm ü şecā' at hem kerem
Hālīk etmiş levh-i cānında raqam
87. Hāyder-i kerrār dāmād-ı Resūl
Hem emīrū'l-mū'minīn zevc-i Betūl

⁸⁴ Hz. Peygamber'in iki kızıyla evlenmiş olduğundan Hz. Osman'a "Zü'n-nûreyn" (iki nur sahibi) denir.

⁸⁵ İşaret edilen hadis, *Sahih-i Müslim*'de şu mealdedir: "Kendisinden meleklerin hayâ ettiği bir kişiden ben hayâ etmeyeyim mi?" (*Müslim*, "Fezâ'ilü's-sahâbe", 26).

⁸⁶ Bu rivâyet için bk. *Ahmed b. Hanbel*, I, 497.

88. *Lev küşif* sırrı aña mekşûf idi
Men ‘aref ‘ilmi aña mevşûf idi
89. Müfti-i ‘âlem ‘ale’l-ıtlâk idi
Muḳtedâ-yı dîn bi-istihḳāk idi
90. Ḥamle ilen Ḥayber’ün bâbın yıḳan
Lât ilen ‘Uzzâ’nuḡ aḥbâbın yıḳan
91. Ka‘be’de bütler sıyan şâhib-ḳabûl
Ber-firâz-ı ketf-i pür-nûr-ı Resûl
92. Bu ne menzildür zihî ‘izz ü şeref
Şîr-i Yezdân ehl-i sırr-ı *men ‘aref*
93. Hem yed-i beyzâ çıkardı ceybden
Her ne söylerse sölerdi ğaybdan
94. Olmasa anda yed-i beyzâ⁸⁷ âşikâr
Tutmaz idi Zü’l-fiḳâr anda ḳarâr
- [19b]
95. Hem Ḥasen birle Ḥüseyn’ün bâb[1] ol
Hem Resûl’ün ekrem-i aşḫâb[1] ol
96. Ḳuyuya çün ḳıldı râzın âşikâr
Dopdolu ḳan oldı ğamdan çâh-sâr
97. Gördi Peyġamber dedi bu ḳuyuya
Ġüyyiâ râzın dëmişdür Murtażâ
98. Hem buyurdu ol Ḥabîb-i Zü’l-minen
Âdem ü Nûḡ u Ḥalil’i görmeyen
99. Görmeyen Yaḫyâ vü Dâvud’ı ‘ıyân
Ya Süleymân pâdişâh-ı ins ü cân

⁸⁷ Kullanılan aruz kalıbı gereğince “beyzâ” kelimesinin son harfi şair tarafından düşürülmüştür.

100. Yūsuf u Mūsā vü ‘Īsā görmeyen
Ya‘ni ihyā-yı Mesihā görmeyen
101. Varuban görsün ‘Alī’nün yüzünü
Cümlesini gördi bilsün özünü
102. Başını a‘dāsına cūd eyleyen
‘Ömri şarf-ı rāh-ı Ma‘būd eyleyen
103. Kātiline şandı şerbet āşikār
Zehr şandı içmedi ol nābekār
104. Dèdi Hāyder içse ol bī-devlete
Bile alup gider idüm cennete
105. Kātilün yerin çü ‘illiyīn ède
Şanma Bū Bekr ü ‘Ömer’le kīn ède
106. Yoğ idi dünyāda hergiz āşikār
Çün ‘Alī Bū Bekr’e kimse dōst-dār
107. Şīr-i Hāḡḡ’a kim èdebilürdi zūr
Ey senün şab‘uḡ bu ma‘nādan nūfūr
108. Murtażā kim Hāyder-i Kerrār’dı
Sevdigünden bī-gümān bīzārdı
109. Sen hemān bir nām bildün ez-‘Alī
‘Ayn ü yā vü lām bildün ez-‘Alī
110. Anı Peyğamber bilür aşhāb ile
Anı ehlu’llāh bilür aḡbāb ile
111. Cümlesine eyle cāndan āferīn
Raḡmetu’llāhi ‘aleyhim ecma‘īn

Hz. Aliyy-i Murtaza'nın (Allah ondan razı olsun ve onun yüzünü ağartsın!) Menkıbesi

83. Kevser'in sakisi Hz. Ali⁸⁸, Allah'ın aslanı ve Hz. Peygamber'in amcasının oğlu... 84. Bedeni ve ruhu Hz. Muhammed Mustafa (a.s.) ile birleşti;⁸⁹ ilim şehri (olan Hz. Peygamber) buyurdu ki: "(Ben ilmin şehriyim;) Ali onun kapısıdır."⁹⁰ 85. O reis, dindar insanların kılavuzu ve "Bana sorun!"⁹¹ sırlarının sahibi... 86. Yaratan, ilim, hilm, yiğitlik ve cömertliği, onun can levhasına yazmış... 87. Döne döne saldıran aslan (Hz. Ali), Peygamber'in damadı, hem müminlerin reisi, hem de Hz. Fâtıma'nın eşi... 88. "*Lev küşif*" (Eğer perde açılrsa...)⁹² sırrı ona açılmıştı. O, "(Kendini) bilen..."⁹³ ilmiyle vasıflanmıştı. 89. Umumiyetle herkesin müftüsüydü; hakkıyla dinin imamı, yani dindar insanların öncüsüydü. 90. O, hamleyle Hayber kapısını yıkan⁹⁴, Lât ile Uzza'nın dostlarını yıkan... 91. Hz. Peygamber'in nur dolu omuzunun yokuşu üstüne çıkıp Kâbe'deki putları kıran kabul sahibi...⁹⁵ 92. Bu nasıl konum, ne büyük bir izzet ve şereftir!.. Allah'ın aslanı, "Men aref..." sırrının sahibi... 93. Ayrıca, cebinden beyaz el çıkarırdı; her ne söylerse gayptan söylerdi... 94. Onda

⁸⁸ Bazı hadis kitaplarında yer alan rivayetlerden anlaşıldığına göre, Hz. Ali, Kevser havuzunun başında duracak ve onu tanıyanlara bu havuzdan içirecektir. Söz konusu nakillerden dolayı Hz. Ali edebiyatımızda "Sâkî-i Kevser" olarak vasıflandırılır. (Daha fazla bilgi ve örnekler için bk. Meliha Yıldırım Sarıkaya, *Türk- İslâm Edebiyatında Hz. Ali*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2004, s. 181-189).

⁸⁹ Bu beytin ilk mısrasında, Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'e neseb, ahlâk, ruh ve sevgi vb. yönlerden yakınlığını belirten hadislere işaret edilmektedir. "Ali'nin eti benim etimden, kanı benim kanımdandır. Onun bana yakınlığı Hârun'un Mûsâ'ya olan yakınlığı gibidir." "Ali ve ben bir tek nurdan yaratıldık", "Ali bendendir, ben ondanım. O, benden sonra bütün müminlerin velisidir." (Daha fazla bilgi, edebî iktibas ve telmih örnekleri için bk. Sarıkaya, agt., s. 45- 65).

⁹⁰ "Ben ilmin şehriyim, Ali onun kapısıdır." (*Tirmizî*, "Menâkıb", 20). "Ben hikmetin eviyim, Ali kapısıdır" şeklinde de rivâyet edilen bu hadisin garîb ve münker, mevzû, hasen, sahîh, zayıf olduğu konusunda birbirinden farklı iddialar vardır.

⁹¹ Hz. Ali, insanları *Kur'an* âyetlerinin nüzûl sebebi, nüzûl yeri, kimin hakkında indiği, manası gibi konularda kendisine soru sormaya teşvik etmek için "Bana sorunuz" demiştir. Onun bu sözü, *Nehcül-belâga*'da şöyle yer alır: "Sorun beni yitirmeden; çünkü andolsun Allâh'a, Kur'an'da hiç bir âyet yoktur ki niçin ve kimin hakkında indi, nerede indi, düzlükte mi, dağlıkta mı, hepsini de en iyi bilenim ben. Gerçekten de rabbim bana, anlayan bir akıl, söyleyen bir dil ihsân etmiştir." (*Nehc'ül-belâga*, haz. Abdülbâki Gölpınarlı, Der Yayınları, İstanbul, ts. s. 402).

⁹² "Lev küşif...", Hz. Ali'ye ait "Perde açılrsa, şüphesiz bilgim artmaz" manasındaki sözün ilk kelimeleridir. Bu cümle, Hz. Ali'nin Câhız tarafından derlenen, Reşid-i Vatvat'ın da Arapça-Farsça şerh ettiği *Sad Kelime* (Yüz Cümle)sinin başında yer alır. Bu *Sad Kelime*'yi başka bazı edebî şahsiyetler gibi, İsmâil'in de nazmen dilimize çevirdiği bilinmektedir.

⁹³ "Men aref...", "Men arefe nefsehü fekad arefe Rabbehu" cümlesinin ilk kelimeleridir. Bu meşhur cümle, hadis diye rivayet olunmakta; başka bazı şahsiyetlere de mâl edilmekte; Hz. Ali'ye ait *Sad Kelime* (Yüz Söz) arasında da bulunmaktadır.

⁹⁴ Hayber şehri, Hicret'in yedinci (M. 628) yılında Hz. Peygamber'in kumandanlık ettiği bir gazve sonucunda feth edilmiştir. Bu savaş sırasında Peygamber'in sancığını da taşıyan Hz. Ali, büyük kahramanlık göstermiş ve kalenin kapısını yerinden koparıp kalkan olarak kullanmıştır.

⁹⁵ Hz. Ali, Mekke'de bir gün Hz. Peygamber'in omuzuna çıkarak Kâbe'deki putları kırmıştır.

beyaz el açıkça belli olmasa, orada Zülfikar durmazdı...⁹⁶ 95. O, hem Hasan ve Hüseyin'in kapısı (babası), hem de Hz. Peygamber'in arkadaşlarının pek değerlisi... 96. Kuyuya sırrını açıklayınca, o kuyu keder ve tasadan dopdolu kan oldu... 97. Hz. Peygamber gördü ve dedi ki: "Ali, sanki bu kuyuya sırrını söylemiştir..."⁹⁷ 98. Ayrıca, o nimetler sahibi Allah'ın sevgili(elçi)si şöyle buyurdu: "Âdem, Nûh ve İbrâhîm'i görmeyen, 99. Yahyâ ve Dâvud'u açıkça yahut insan ve cinlerin hükümdarı Süleyman'ı görmeyen 100. Yûsuf, Mûsâ ve İsâ'yı, yani Mesih'in (ölüleri) diriltmesini görmeyen, 101. Gidip Ali'nin yüzünü görsün; kendisini (o peygamberlerin) hepsini gördü bilsin... 102. Ömrünü Allah yoluna sarf eden, başını düşmanlarına bile cömertçe veren (Hz. Ali), 103. katiline açıkça şerbet sundu; fakat o işe yaramaz, hayırsız, zehir sandı, içmedi. 104. Hz. Ali o bahtsız dedi ki "Eğer içseydi, birlikte alıp Cennet'e giderdim..." 105. Kendisini öldürenin yerini Cennet'in en yüksek tabakası yapan kişinin, Ebû Bekir ve Ömer'e kin güdeceğini sanma! 106. Dünyada açıkça belliydi ki, Ebû Bekir'e asla Ali gibi sevgili yoktu. 107. Ey yaratılışı bu akla yakın sebepten kaçan, Allah'ın aslanına kim yalan söyleyebilirdi ki?! 108. Hz. Ali, ki döne döne saldıran aslandı, şüphesiz senin kendisini böyle sevmenden bıkmış usanmıştı. 109. Sen Ali'yi daima bir ad, ayn, yâ ve lâm harflerinden ibaret isim bildin... 110. Hz. Peygamber onu sahabeleriyle bilir; veliler de dostlarıyla bilir. 111. Hepsini candan takdir et, beğen! Allah'ın rahmeti, onların hepsinin üzerine olsun!..

Hikâyet-i Peykân-keşiden ez-Murtaza

112. Dinle bir naql eylerüm fehm eylegil
Var ta' aşşubdan şağın vehm eylegil
113. Murtaza'ya degdi sehm[i] düşmanuñ
Gövdesinde bir demür kaldı anuñ
114. Çekmek olmazdı dediler der-namâz
Çekelim kim mağv olur ol ser-firâz
115. Çün namâza bağladı el ol emîr
Yanına cem' oldılar bernâ vü pîr

⁹⁶ Zülfikar, bilindiği gibi, Bedir gazasında ganimet olarak alınmış veya hediye edilmek suretiyle Hz. Peygamber'e intikal etmiş bir kılıçtır. Hz. Peygamber'in Hz. Ali'ye hibe ettiği bu savaş aleti, onun adıyla aynileşmiş; şairlerimiz tarafından kahramanlığına işaret edilirken sık sık anılmıştır.

⁹⁷ Hz. Ali'nin sırrını kuyuya söylemesi hakkındaki rivayetler ve bunların edebî eserlere akisleri için bk. Sarıkaya, agt., s. 424-426.

116. Cümle-i mihrâb[1] pür-hûn êtdiler
Gül teninden hâri birün êtdiler
117. Ol êle müstağrağ-ı Allâh idi
K'ol elemden cümle [nâ-]âgâh idi
118. Ol ki böyle maḥv ola ender-şalât
Fâriğ olur ez-cemî' -i kâ'inât
119. Var ḥaṭâna vâkıf ol ey bî-ḥaber
Kim ḥaṭâ gelmez zi-Ḥayder ya 'Ömer

[Hz. Ali'den okun ucundaki sivri demirin çekilmesi hikâyesi

112. Dinle, sana bir nakilde bulunayım da onu anla. Git, taassuptan, kendi düşünce ve yoluna aşırı taraftarlıktan sakın, çekin! 113. Hz. Ali'ye düşmanın oku isabet etti; onun gövdesinde (okun ucundaki) bir demir kaldı. 114. Bunu çekmek mümkün değildi. “Namazdayken çekelim” dediler, “çünkü o benzerinden üstün olan (zat) mahvolur (dayanamaz, çok acı çeker).” 115. O reis, namaza el bağlayınca, genç ve ihtiyarlar yanına toplandılar. 116. Gül bedeninden diken dışarı çıkardılar; bütün mihrabı kanla doldurdular. (Temrenin çıkarıldığı yerden akan kanı, mihrabı doldurdu). 117. Hz. Ali, bu sırada öyle kendinden geçmiş hâlde, gönlünü Allah'a vermişti ki, o acıdan tamamen habersizdi... 118. Namaz içinde böyle yok olan (kendinden geçen) kişi, bütün kâinattan, âlemdeki her şeyden vazgeçer... 119. Ey habersiz, git, sen kendi hatanı bil! Çünkü Hz. Ali veya Hz. Ömer'den hata gelmez (dine açıkça aykırı fiil çıkmaz).]

**Ḥikâyet-i Muḥârebe-i Murtażā Bâ-Ān Kâfir Ki Der-Dest-i Ḥayder
Müselmân ü Velî Şod**

120. Dinle bir gün Ḥayder ol sultân-ı dîn
Aldı bir gebr meger der-deşt-i kîn
- [20a]
121. Başdı kim başın kese ol kâfirün
Şüretine tükrük atdı Ḥayder'ün
122. Çün ğaḏûb oldı katı durdı revân
Koydı elden kâfiri 'âlî-mekân
123. Kaldı ḥayrân kâfir-i ber-geşte-ḥâl
Eyledi ol şîr-i Yezdân'dan su'âl

124. K'ey ser-efrâz-ı kerîm [ü] muhterem
Başımı tenden keserken sen bu dem
125. Tükruk atdum sağa bî-dâd eyledüm
Sen beni koyduñ ki âzâd eyledüm
126. Gel şehâ bu sırrı ma' lüm eylegil
Daşa beñzer göñlümi müm eylegil
127. Hâyder etdi ey ğayür-ı pür-cefâ
Öldürürdüm ben seni behr-i ğazâ
128. Sen çü tükruk yüzüme atduñ benüm
Kanıma kâhr ile kaynatduñ benüm
129. Başuñı kessem bitürsem işüñi
Kendü kâhrumdan keserdüm başuñı
130. Fî-sebîli'llâh ğazâ olmazdı ol
Mücib-i ğayru'l-cezâ olmazdı ol
131. Başuñı ben andan ötrü kesmedüm
Ële tutdum kim seni hiç başmadum
132. Çün bu ğilmi gördi andan bî-karâr
Etdi ' arz ét eyledüm dîn ihtiyâr
133. Aña imân ' arz kıldı Murtażâ
Oldı kâfir mü'min ez-luţf-ı Hudâ
134. Nür-ı Hâk kalbine işrâk eyledi
Anı Hâk meşhür-ı âfâk eyledi
- [20b]
135. Hikmet Allâh' uñ delil oldı ' Alî
Oldı ol kâfir muvaĥĥid hem velî
136. Çün sa' id olmışdı der-rüz-ı ezel
Hiç olur mı sa' d olan naĥsa bedel

137. Yâ İlâhî sen sa'âdet vèr bize
Fażl-ı Aḫmed'den şefâ'at vèr bize
138. Çün şehâdet ehliyüz eyle şehîd
Etmiş ol rûz-ı sa'âdetde sa'îd
139. Ḥâlikâ yâ Rab Muḫammed ḫaḫḫiçün
Sen ḫabûl eyle bu ḫacâtı bütün
140. Ḥilm[i] bu nev'ilen olan Ḥayder'ün
Hiç olur mı buğz[ı] üzre 'Ömer'ün
141. Ol ki anuḫ ḫalb[i] nûr-ı maḫz ola
Şanma kim ḫalbinde anuḫ rafz ola
142. Râfîzîden görmedüm câhil gürûh
Çok tefahḫuş eyledüm ez-her-vücûh
143. Görmedüm bir ten bu cem' içinde ehl
Ne sened var ne delâ'il cümle cehl
144. Uşbu dünyâda ḫamu mezmûmlar
Âḫiretde cümle hep mehmûmlar

[Hz. Ali'nin, Elinde Müslüman ve Veli Olan Kâfirle Savaşması]

120. Dinle! Hz. Ali, o din sultanı, bir gün düşmanlık ovasında bir Mecusî'yi yakaladı, tuttu. 121. O kâfirin başını kesmek için üstüne oturdu. (Hasmı,) Hz. Ali'nin yüzüne tükürdü. 122. (Hz. Ali,) çok öfkelenince, hemen kalktı. O yüksek yer sahibi, kâfiri elinden bıraktı... 123. Düşkün kâfir, şaşırıp kaldı; o Allah'ın aslanından sordu: 124. "Ey başımı yukarı kaldıran değerli, muhterem! Sen şu anda başımı bedenimden keserken, 125. ben sana tükürük attım, haksızlık ettim; ama sen beni 'Azat ettim' diye (serbest) bıraktın... 126. Ey sultan, gel bu sırrı bildir; taşa benzer kalbimi muma çevir!.." 127. Hz. Ali dedi ki: "Ey eziyet dolu çok gayretli! Ben seni Allah yolunda savaş için öldürüyordum... 128. Sen benim yüzüme tükürünce, kanımı kahırla kaynattın!.. 129. Eğer senin başımı kesip işini bitirsem, ben kendi kahrımdan, öfkemden

kesmiş olurdu. 130. O, Allah yolunda gazâ ve karşılığın iyisini gerektirici olmazdı. 131. Ben senin başını ondan dolayı kesmedim. Seni hiç yenmemiş, alt etmemiş gibi farz ettim...”

132. (Düşmanı) ondan bu huy yumuşaklığını görünce, o hâlde duramayarak “Bana bildir” dedi, “senin dinini seçtim!..” 133. Hz. Ali, ona nasıl inanacağını (İslâm dinine nasıl gireceğini) bildirdi. Kâfir, Allah’ın lûtfundan dolayı mümin oldu... 134. Hakk’ın nuru, kalbine doğarak onu ışıktandırdı; Allah, o kişiyi her tarafta tanınan biri hâline getirdi. 135. Hikmet Allah’ındır; Hz. Ali sadece kılavuz oldu. O kâfir, hem Allah’ın birliğine inanan, hem de veli oldu... 136. Ezel gününde kutlu, mutlu (Cennetlik) olmuştu. Bahtiyar olan kimse, bahtsız, uğursuza bedel olur mu hiç? (Ezelde bahtiyar olan, bedbaht olmaz).

137. Ey Allahım, sen bize saadet ver; Hz. Muhammed (a.s.) lûtfundan şefaât ver! 138. Madem ki şehadet sahibiyiz (Şehadet kelimesini inanarak söylüyoruz), o hâlde bizi şehid et!.. Böylece saadet gününde bahtiyar ve cennetlik etmiş ol!.. 139. Ey Yaratan Rabbimiz, Hz. Muhammed hakkı için, sen bu ihtiyaçları bütünüyle kabul et! 140. Huy yumuşaklığı bu tür olan Hz. Ali’de Hz. Ömer’e karşı kin ve nefret olur mu?! 141. Kalbi sırf nur olan kimsenin içinde Râfızilik bulunacağını sanma!..

142. Ben her yönden, çok inceden inceye araştırdım; Râfızilerden daha cahil bir takım, bölük görmedim... 143. Bu topluluk içinde ehil (maharetli, kabiliyetli) bir kişi görmedim. (Dinî konulara dair iddialarında) ne senet var, ne de deliller... Hepsi cehalet!.. 144. Bu dünyada hepsi yerilmişler; ahirette de cümlesi hep gamlı, kederli (olacaktır)...]

Hiĉâb-ı Bâ-Ķalender

145. Ey Ķalender sen ne dërsüñ sözüme
Git mübâhî sen gözükmë gözüme
146. Ābdestüñ yoĶ namâzuñ yoĶ senüñ
Sâz ile söz ü niyâzuñ yoĶ senüñ
- [21a]
147. Kisvet-i erbâb-ı bid‘at giyesin
Hep namâzumuz Ķılınmış diyesin
148. Diyesin bulmaz vücüd ehl-i ‘adem
Bu ne mezhebdür beyân Ķıl ey dedem

149. Bengi olup yatasın batınuğ dolu
Kuşluğa dek durmayasın kaygulu
150. Olmaya sende ne hayr u ne şavâb
Ola ol dünyâñ evi bundan harâb
151. Bu harâba bir münâsib şin mağâl
Dinleyüñ ‘ arz eyleyem ey ehl-i hâl

[Kalendere Hitap

145. Ey kalender, sen ne dersin sözüme? Sen mübahçısın (haram kılınan fiillerin işlenmesini mübah sayıyorsun)... Git, gözükme gözüme!.. 146. Senin abdestin yok, namazın yok; sazla sözün ve niyazın yok...⁹⁸ 147. Bid’at sahiplerinin elbisesini giyersin ve hep “Bizim namazımız kılınmış” dersin!.. 148. Ayrıca, “yok olanlar, var olmaz” dersin... Bu nasıl mezheptir, anlat ey dedem!.. 149. Afyon, esrar çekip karnın dolu yatarsın. Ey kaygılı, kuşluğa kadar kalkmazsın! 150. Sende ne hayır var, ne de doğru bir iş bulunur. (Bu gidişle senin) öbür dünyadaki evin, bundan daha harap olur!.. 151. Ey hâl sahipleri, bu haraplığa uygun, eğlenceli bir söz (fıkra) arz edeyim de dinleyin...]

Hikâyet-i Kalender ü Su’âl-i Püser-i Ü Ez-Peder

152. Bir yol üsne oturırdı bir dede
Küçüğü ya’ ni ki oğlı hem bile
153. Bir cenâze geçer idi ez-każâ
Oğlı eydür bu nedür de ey baba
154. Etdi bu meyyitdür oğul bellü bil
Etdi baba handa iltürler degil
155. Etdi bir yere ki yoğdur nân ü âb
Ne haşîr u ne kebe bir ev harâb
156. Yiyecek hüd olmaz ol meskende zâd
Belki esmez yaz günü içinde bād

⁹⁸ Bu mısra şu şekilde de anlaşılabilir: “Saz ve sözle meşgul oluyorsun ama senin niyazın, Allah’a dua ve yakarışın yok!..”

157. Etdi ey baba meger bizüm eve
İledirler baḳ bunı ève ève
158. Atası güldi ve likin ağlasa
Vācib idi belki cānın daḡlasa
- [22b]
159. Kim ne‘ ūz bi’llāh anlardır tamām
Ḥāsir-i dünyā vü ‘uḳbā ey hümām
160. Bunda yoḡ destār u ḳaftān u kilīm
Onda yoḡ ḥuld ü na‘īm illā caḡīm
161. Ey ḳalender bu ‘amelden vāz gel
Mescide bir kez yoluḡdan az gel
162. Herze söylerken ölürsen nā-gehān
Menzilūḡ ka‘r-ı cehennemdür hemān
163. Çār-yāra her kim eylerse ḡased
Tiz göre boynunda *ḡablūn min mesed*
164. Yā Rab anlardan bizi dūr eylegil
Luṭfuḡ ilen nāruḡı nūr eylegil
Temme.

[Kalender ve Onun Oḡlunun Babasından Sorması Hikāyesi

152. Bir dede, küçüḡü, yani oḡluyla beraber bir yol üstünde oturuyordu. 153. Tesadüfen oradan bir cenaze geçiyordu. Oḡlu, “Ey baba,” dedi, “Bu nedir? Söyle!” 154. Babası “Oḡul”, dedi, “Bu ölüdür, iyi bil!” (Çocuk) dedi ki: “Onu nereye götürüyorlar? Söyle!” 155. (Baba) dedi ki “Öyle bir yere ki, orada ekmek ve su yok... Ne hasır var, ne de giyecek... Yani harap bir ev... 156. O evde yiyecek, azık bulunmaz; belki yaz günü içinde yel esmez...” 157. Çocuk “Ey baba”, dedi, “meḡer bunu, bak, acele acele bizim eve götürüyorlar!...”

158. Babası güldü, fakat ağlasa, hatta canını daḡlasa pek gerekliydi... 159. Çünkü ey gayretli (dost), Allah’a sığınırız, dünya ve ahirette bütünüyle zarar ve ziyana uğrayan onlardır... 160. Bu dünyada sarık, kaftan ve kilim yok; ahirette ise Huld ve Naīm cennetleri yok; ancak cehennem var... 161. Ey kalender, bu işten vazgeç! Bir kere yolunu şaşır (!) da mescide gel! 162. Saçma sapan sözler söylerken ansızın ölürsen, yerin derhal cehennemin dibidir... 163. Her kim Dört

Dost'u kıskanırsa, boynunda "bükülmüş hurma liflerinden bir ip"⁹⁹ olduğunu çabuk görür... 164. Yâ Rab, bizi onlardan uzak tut; lûtfunla nârını (ateşini) nur (ışık, aydınlık) eyle!]

KAYNAKÇA

- ADAK, Abdurrahman (2012). *Ali Emiri'nin Gözüyle Diyarbakırlı Şairler*, İstanbul: Kent Işıkları Yayınları.
- Ahmet Refik (1932). "Osmanlı Devrinde Rafizilik ve Bektaşilik", *Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, Cilt IX, Sayı 2, s. 21-59.
- AKKAYA, Hüseyin (2003). "Şemseddin Sivâsî'nin İrşâdu'l-avâm Mesnevisi", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* Cilt VII/2, s. 1-30.
- Ali Emiri (1327). *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*, Matbaa-i Âmid.
- ATALAN, Mehmet (2012). "Cenknâmelerde Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın Yeri", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 17/1, s.1-13.
- ATASOY, İhsan vd. (2011). *Sahabiler Ansiklopedisi*, İstanbul: Nesil Yayınları.
- AŞKAR, Mustafa (2012). "Ömerü'l-Fuâdî'nin Menâkıbnâmesine Göre Şeyh Şâbân-ı Velî'nin Tasavvufî Şahsiyetine Bir Bakış", *Tasavvuf*, 30, s. 1-32.
- ATEŞ, Ahmet (1997). "Menâkıp", *İslam Ansiklopedisi*, Eskişehir: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Cilt 7, s. 701-702.
- BORATAV, Pertev Naili (2007). *Nasreddin Hoca*, İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- CEYHAN, Âdem (2006). *Türk Edebiyatında Hazret-i Ali Vecizeleri*, Ankara: Öncü Kitap.
- ÇETİN, İsmet (1997). *Türk Edebiyatında Hz. Alî Cenknâmeleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Dervîş Muhammed Yemînî (2002). *Fazilet-nâme* (Giriş- İnceleme- Metin), haz. Yusuf Tepeli, Ankara: TDK Yayınları.
- DURMUŞ, Ersin (2015). *Dört Halifeden Dört Yüz Hikmet Şerh-i Kelimât-ı Çehâr Yâr-ı Güzîn*, İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları.
- ERDOĞAN, Mehtap (2013). *Türk Edebiyatında Manzum Hilyeler*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- FAYDA, Mustafa (1995). "Farûk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 12, s. 176-177.
- Fedâî, *Mantık-ı Esrâr*, İstanbul 1274/1857.
- GELİŞGEN, Ahmet vd. (2010). "Menâkıp", *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

⁹⁹ "(Boynunda) bükülmüş hurma liflerinden bir ip (olduğu hâlde)..." (*Kur'ân-ı Kerîm*, Tebbet Suresi, 111/5).

- GÖKALP, Haluk vd. (2012). *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- GÖLPINARLI, Abdülbâki (haz.) *Nehc'ül-belâga*, İstanbul: Der yayınları.
- İsmail, *Menkabet-i Çehâr-Yâr-i Kibâr*, Ankara Millî Kütüphanesi, Mil Yz. A 4978, vr. 16b-22b.
- İsmail b. Muhammed el-Aclûnî (1418/1997). *Keşfü'l-hafâ ve Müzîlü'l-ilbâs 'amme'stehere mine'l-ehâdis 'alâ elsineti'n-nâs*, Beyrut.
- KARABEY, Turgut vd. (2015). *Vâhidî Hâce-i Cihân ve Netîce-i Cân*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- KARADÜZ, Sıddık (2000). *Derviş Şemsî'nin Deh-Murg'unun Karşılaştırmalı Metni ve Benzeri Eserlerle Genel Bir Mukâyesesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KURT, Aynur (2015). "Türk Edebiyatında Çehâr-Yâr-ı Güzîn: Abdî'nin Fezâil-i Hulefâ-i Râşidîn ve Haşâil-i Çehâr-Yâr-i Güzîn Adlı Mesnevisi Üzerine Bir İnceleme", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, III, s. 107-126.
- OCAK, Ahmet Yaşar (2010). *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnameler (Metodolojik Bir Yaklaşım)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ___ (2014). *Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler 15-17. Yüzyıllar*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- ___ (1986). "Menâkıbnâme", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul: Dergâh Yayınları, Cilt 6, s. 253-257.
- ÖZ, Mustafa (2007). "Râfiziler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 34, s. 396-397.
- SARIKAYA, Meliha Yıldırım (2004). *Türk-İslâm Edebiyatında Hz. Ali*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SÜER, Fatih Ramazan (2016). "Mehmed Fazlullah es-Sivâsî'nin el-İtidâl fi Muhabbeti'l-Âl Adlı Mesnevisi", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, Cilt 20, Sayı 1, s. 309-364.
- ŞAHİN, Haşim (2004). "Menâkıbnâme", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 29, s. 112-114.
- Şemseddîn Ahmed bin Mehmed es-Sivâsî (1325/1907). *Menâkıb-ı Çehâr-Yâr-i Güzîn*, Dersââdet.
- ULUDAĞ, Süleyman (2001). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi. *Tezkiye-i Ehl-i Beyt* (1295/ M. 1878).
- ÜNVER, İsmail (1986). "Mesnevi", *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, S. 415-416-417/Temmuz, Ağustos, Eylül.
- YENİTERZİ, Emine (1993). *Divan Şiirinde Na't*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- YILMAZ, Metin (2004). “Hz. Peygamber ve Dört Halife Döneminde Bekçilik/ Özel Koruma”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Samsun, Sayı 17, s. 209-233.
- YİLTER, Sait (2017). “Şemî Şemullâh’ın Şerh-i Mesnevî’de Râfizîlik Meselesine Bakışı” *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Yıl 3, Sayı 6, s. 150-160.

ÜNİVERSİTE-KENT ETKİLEŞİMİ BAĞLAMINDA SİVAS'TA CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ ALGISI¹

Ercan ŞAHBUDAK*-Meral ÖZTÜRK**

Öz: Üniversiteler evrensel düzeyde bilimsel araştırma yapma, bilgi ve teknoloji üretme, toplumların gereksinim duyduğu nitelikli insan gücünü yetiştirme fonksiyonunu yerine getirme yanında buldukları bölgenin ve kentin sosyal, kültürel, ekonomik açıdan değişmesi ve dönüşmesine kaynaklık etme gibi özel bir misyonada sahiptir. Üniversitenin yerel katkılarının artırılabilmesi için kentle üniversite arasındaki etkileşimin etkin biçimde sağlanması, üniversite ve kentin bütünleşmesi, kent halkının üniversiteye yönelik duygu ve düşüncelerinin olumlu olması gereklidir. Cumhuriyet Üniversitesi deyukarıda sayılan fonksiyonları yerine getirebilmek amacıyla Sivas'ta kurulan köklü üniversitelerden birisidir. Yaklaşık 43 yıldır hizmet veren üniversite ile kentin etkileşimini ele alan kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır. Buradan hareketlebu çalışma, Cumhuriyet Üniversitesinin kurumsal imajını, kent halkının üniversiteye yönelik algılarını ve kentin üniversiteden beklentilerini ele alan ilk çalışma olarak dikkat çekmektedir. Çalışmada cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve gelir değişkenleri çerçevesinde halkın üniversite algısının ölçülmesi amaçlanmıştır. Bu çalışma geleceğe yönelik stratejilerinde Cumhuriyet Üniversitesi'ne şehirle bütünleşme açısından gereken temel verileri sağlamak; şehir üniversite ilişkilerini inceleyen bir çalışma olarak sosyal bilimler literatürüne katkıda bulunmak açısından önemlidir. Araştırmada kentin üniversite algısını ortaya koymak üzere Sivas merkez mahallelerinde oturan 3047 kişiye anket uygulaması yapılmıştır. Bunun yanında kentteki kurum temsilcilerinden oluşan bir grupla odak grup görüşmesi uygulanmıştır. Elde edilen veriler katılımcıların üniversiteye yönelik algılarının olumlu olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kent, Toplumsal Değişme, Toplumsal Etkileşim, Üniversite, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.

The Perception of Cumhuriyet University in Sivas in the Context of University-City Interaction

Abstract: Universities play a special role in conducting scientific research at a universal level, producing information/technology and training qualified working power

¹ Bu makale, CUBAP TİOY-003 numaralı projeden üretilmiştir.

* Yrd. Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, SİVAS.

** Yrd. Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, SİVAS.

Kabul Tarihi: 25.04.2017

Yayın Tarihi: 30.06.2017

needed by the societies as well as in transforming the social, cultural and economical aspects of the region and the city where they are located. In order to increase the local contributions of the universities, the integration of the university and the city into each other should be provided and the perceptions of city dwellers towards the university should be made positive. Cumhuriyet University is one of the well-established universities founded in Turkey with the aim of fulfilling the above-mentioned functions. For the past 43 years, there has not been a comprehensive study on the interaction between the university and the city. This study draws attention to the issue as the first study to examine the institutional image of Cumhuriyet University, the perceptions of the city-dwellers towards the university and the expectations of them from the university. Within this context, the study aims to reveal whether the perceptions of the city-dwellers differ across socio-demographic factors such as gender, age, educational level and income or not. This study is of vital importance because it provides necessary scientific data on the integration of Cumhuriyet University into the city in implementing its future-oriented strategies and contributes to the social sciences literature as a study on the city-university interaction. A survey was conducted on 3047 people living in Sivas. In addition, a focus group interview was carried out with a group of representatives of public institutions in the city. The data showed that the participants' perceptions towards the university are positive.

Keywords: City, Social change, Social Interaction, University, Cumhuriyet University, Sivas.

Giriş

İletişim ve bilişim teknolojisinin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan yeni toplumsal yapı pek çok sosyal bilimci tarafından "bilgi toplumu" olarak kavramlaştırılmaktadır (Yılmaz, 1998: 149). Bilgi toplumu; örgütsel ve toplumsal düzeyde öğrenmenin yaşam biçimi olarak algılandığı, bilginin stratejik kaynak olarak değerlendirildiği, teknoloji kaynaklı değişim ve gelişimin hız kazandığı, küresel rekabetin yoğunlaştığı bir dönemi temsil etmektedir (Ünal, 2009: 125). Bilgi toplumu öğrenmeyi en üst düzeye çıkaracak, yaratıcılığı teşvik edecek, değişimi başlatacak ya da değişimle başa çıkma kabiliyetini geliştirecek şekilde bilgi işleyen toplumlardır (Hargreaves, 2002: 2). Bilginin merkeze alındığı bu toplumlarda bilimsel araştırmalar ile yeni bilgilerin üretilmesi, üretilen bilgilerin eğitim yoluyla iletilmesi, bilişim ve iletişim teknolojileri yardımıyla yayılması ve teknolojik yenilik (inovasyon) aracılığı ile işletilmesi esastır. Araştırma, eğitim ve yeniliğin kesişme noktasında bulunan bilgi toplumunun merkezinde üniversiteler bulunmaktadır (Bingöl, 2006). Bilgi toplumunun istediği eleştirel düşünme, sorun çözme, karar verme becerisiyle donanmış, iş dünyasının değişen ihtiyaçlarına göre kendisini yenileyebilen insan gücünün yetiştirilmesinde üniversiteler önemli rol oynamaktadır (Çiftçi, 2010: 346; Polat, 2006: 255). Bilgi toplumlarında üniversiteler hem evrensel hem de yerel düzeyde ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın lokomotifleri olarak işlev görmektedir (Bolay, 2011: 106).

Üniversiteler eğitim ve öğretim faaliyetlerinde kongre, sempozyum, panel, konferans, seminer, kurslar, çeşitli görsel ve yazımsal faaliyetlerde bulunmakta, böylece toplumun büyük bir kesimini bilgilendirerek sosyo-kültürel canlılığı sağlamaktadır (Inkeles, 1969, Bilginoğlu, Atik, Türker, Pamuk, Düzgün, 2002). Bunun yanında farklı kültürel özelliklere sahip öğrencilerin bir araya gelerek hem kendi aralarında hem de kent halkıyla iletişim ve etkileşimde bulunmaları kimi zaman kültürel çatışmalara, yabancılaşmaya, birbirini yadırgama veya kabul görmeme gibi sorunlara yol açsa da hoş görüyü, çok kültürlülüğü ve sosyal normların değişmesini de sağlamaktadır. Üniversiteler kentlerin mekânsal organizasyonunda da önemli rol oynamaktadır. Kentlerin kısa zamanda artan nüfusları, yoğun bir konut talebi yaratmakta ve bu durum kentlerin alansal büyümesini hızlandırmaktadır. Böylece, üniversite kurulan özellikle küçük ve orta büyüklükteki kentler hızlı bir büyüme sürecine girebilmektedir (Ergun, 2014: 220). Yeni yerleşim alanlarının açılması, kültür ve eğlence mekânlarının çoğalması yerel çevrede yarattıkları bazı mekânsal gelişmelerdir (Gürkaynak ve Kasımoğlu, 2004).

Üniversitelerin ekonomiye yapmış olduğu en önemli katkı bir ülkenin ihtiyaç duyduğu nitelikli işgücünü yetiştirmesi, (Erdem, 2013: 112), ekonomi için gerekli olan bilginin kaynağı olması ve endüstri laboratuvarlarında çalışacak bilim insanı ve mühendisleri yetiştirmesidir (Hill, 2006: 7). Sanayi, ticaret, tarım, madencilik, enerji ve ulaşım gibi ülke ekonomisinde büyük önem taşıyan alanlarda nitelikli meslek elemanlarının yetiştirilmesi ve söz konusu alanlarda yeni bilgi ve teknolojilerini ortaya koymaları üniversitelerin ekonomiye doğrudan katkılarıdır (Erdem, 2013: 112). Üniversitelerde yapılan araştırmalarda ekonomiye önemli getiriler sağlamaktadır. Bilimsel araştırmalar ekonomik gelişme için gerekli teknolojik gelişmelerin önünü açmakta, sosyal ve ekonomik olgular ile beceri ve deneyim konularında daha geniş bir anlayış sağlamaktadır (Borland, Dawkins, Johnson ve Williams, 2000: 7). Üniversiteler hem ülke ekonomilerini ekonomik anlamda geliştirmekte hem de ekonomik gelişmenin sürdürülebilir olmasını sağlayan kurumlardır. Bunu sosyo-kültürel gelişmeyle destekleyerek “entelektüel, bilimsel ve modern birikimin” oluşmasını sağlamaktadır. Üniversiteler sayesinde istihdam ve gelirin önemli ölçüde artması, bölgede ekonomik canlılığa yol açmakta bu da gelir artışını getirmektedir (Altuntaş ve Erilli, 2015: 12). Bu nedenle Phelps (1998: 149-158) özellikle gelişmekte olan ülkelerin geniş kırsal alanlarına üniversiteler kurarak daha fazla ekonomik fayda sağlayabileceğini vurgulamaktadır. Kırsal alanlarda yer alan küçük şehirlerde kurulan üniversitelerin kurulmasını izleyen yıllarda doğrudan ve dolaylı istihdam yaratılmakta; gerek kurumsal gerekse çalışanların, öğrencilerin ve ziyaretçilerin yaptığı harcamalar kentlerin ekonomik yapısında büyük canlılık oluşturmaktadır. Bunun yanında kentlerin zamanla nüfus miktarında, yaş ve göç verilerinde çok çarpıcı değişimler ortaya çıkmaktadır (Akengin ve Kaykı, 2013: 503-504).

Üniversitelerin sosyo-kültürel ve ekonomik etkilerinin araştırılması, Amerika Eğitim Konseyi'nin 1971'de yayımladığı bir raporla başlamış (Sürmeli, 2008: 7), 1990'lı yıllardan sonra ülkemizde de giderek yaygınlaşmıştır. Çalışmalarda genellikle

üniversitelerin ekonomik etkileri üzerinde durulmaktadır (Bkz.:Akçakanat, Çarıkcı ve Dulupçu, 2010; Çalışkan, 2010; Demireli ve Taşkın, 2013; Görkemli, 2009; Tugay ve Başgül, 2005; Tuğcu, 2003;Yayar ve Demir, 2013).Elde edilen veriler üniversitelerin kentin ekonomisine olumlu anlamda katkı yaptığı yönündedir. Bunun yanında üniversitelerin kentleşme, sosyo-kültürel katkıları ve kent halkının üniversite algısını ölçmeye yönelik çalışmaların sıklığının da arttığı görülmektedir (Bkz.:Akengin ve Kaykı, 2013; Boyacıoğlu ve Oğuzhan, 2013; Karataş, 2002;Sankır ve Gürdal, 2014; Taşçı, Gökalp, Kumtepe, Kumtepe ve Toprak, 2011;Kaya, 2014).

Üniversitelerin kente katkılarının artırılabilmesi için kent ve üniversite arasında etkileşimin pozitif yönde olması şarttır. Üniversiteler “buldukları kent yapısına tek taraflı bilgi aktarımı ve proje üretme deneyimleri yerine kentin ihtiyaçları ile kentin kültürel, ekonomik ve sosyal varlıklarını dikkate alarak kent ve bölge kalkınması ve gelişimine yönelik bilgi ve teknoloji tabanlı araştırmalarla” katkı sunmalıdır (Sankır ve Gürdal, 2013: 91). Buna karşın toplum ve şehirde üniversitelerin gelişmesine katkı sağlamalıdır (Görkemli, 2009: 182). “Bu karşılıklı ilişkinin kurulması ve geliştirilmesi süreci topyekûn gelişmenin de anahtarı konumundadır. Aksi durumda yani birbirinden kopuk kalınması halinde yaşanabilecek birçok olumlu süreç başlamadan sonlandırılacaktır” (Ergun, 2014: 222).

Bu görüşler çerçevesinde bu çalışma Cumhuriyet Üniversitesinin Sivas halkı tarafından nasıl algılandığını ve kentin üniversiteden beklentilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve gelir düzeyi gibi sosyo-demografik özelliklere göreüniversitenin ekonomik, sosyal ve çevresel katkılarına yönelik algının farklılaşıp farklılaşmadığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Ülkemizin yüzölçümü bakımından ikinci büyük şehri olan Sivas'ta 1974 yılında Tıp Fakültesi ile eğitime başlayan Cumhuriyet Üniversitesi bugün 16 Fakülte, 4 Enstitü, 1 Devlet Konservatuvarı, 6 Yüksekokul, 14 Meslek Yüksekokulu, 24 Araştırma-Uygulama merkezi ve birimiyle yaklaşık 55.000 öğrenciye hizmet vermektedir. 43 yıllık tarihiyle köklü bir geçmişe sahip olan Cumhuriyet üniversitesinin kurumsal imajına dönük bir çalışmanın yapılmaması, kent halkının üniversiteye yönelik düşüncelerinin ortaya konmaması bir eksiklik olarak dikkat çekmektedir. Çalışma bu eksikliği gidermek ve kent-üniversite işbirliğinin sağlanmasına yönelik bilimsel bir katkı sunmak amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Sivas halkının Cumhuriyet Üniversitesi ile ilgili algılarının ölçülmesinin hedeflendiği çalışmadan nicel ve nitel veri toplama tekniklerinin bir arada kullanıldığı karma yöntem kullanılmıştır. Karma yöntem araştırmalarında araştırmacılar; *sıralı açıklayıcı tasarım*, sıralı araştırıcı tasarım, sıralı dönüşümsel tasarım, eş zamanlı üçgenleme, eş zamanlı iç içe geçmiş tasarım ve eş zamanlı dönüşümsel tasarım olmak üzere 6 çeşit tasarım kullanabilmektedir (Creswell, 2003). Bu araştırmada eş zamanlı üçgenleme modelinin kullanılması uygun görülmüştür. Eş zamanlı

üçgenlemetasarımında nicel ve nitel veriler aynı zamanda toplanmakta ancak veriler ayrı ayrı analiz edilmektedir. Veriler yorumlanırken nitel ve nicel verilerin birbirine ne derece yakın olduğu saptanmaya çalışılmaktadır (Baki ve Gökçek, 2012).

Araştırmanın nicel bölümünde kent halkının üniversiteye yönelik algısını ölçebilmek amacıyla anket uygulaması yapılmıştır. Araştırmanın nitel bölümünde ise odak grup görüşmesi yapılmıştır. Odak grup görüşmeleri Sivas'ta bulunan kamu ve özel kurum temsilcilerinin Cumhuriyet Üniversitesi ile ilgili görüşlerini almak üzere gerçekleştirilmiştir.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evreni Sivas il merkezinde yaşayan 15 yaş üstü kişilerden oluşmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumunun 2014 yılında yayımladığı Adrese dayalı Nüfus kayıt sistemi sonuçlarına göre Sivas ilinin genel nüfusu, toplam 623.116'dır. Bu nüfusun 321. 848'i Sivas il merkezinde yaşamaktadır. Sivas'ta genel nüfus içerisinde 15 yaş ve üstü nüfusu oluşturan 482.170 kişidir (<http://rapory.tuik.gov.tr>, 15.1.2016).

Bu araştırmada 3200 kişiye anket uygulaması yapılmış ancak 3047 anket analize uygun görülmüştür. Örneklem seçiminde rastgele/tesadüfi örneklem tekniği kullanılmıştır. Rastgele örneklem tekniği olasılıklı örneklem tekniklerindedir. Bu teknik evrendeki birey veya nesnelere örneklem girmesi bakımından eşit şans verilmesini sağlamaktadır (Aziz, 2014: 51).

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama araçları olarak anket ve mülakat tekniği kullanılmıştır. Cumhuriyet Üniversitesine yönelik algıyı ölçmek üzere oluşturulan anket çalışması iki temel bölümden oluşmaktadır. Anketin ilk bölümünde katılımcıların sosyo-demografik (cinsiyet, yaş, eğitim durumu vb.) özelliklerini ölçmeye yönelik sorular yer almaktadır. İkinci bölümde ise; katılımcıların üniversiteye yönelik algılarını ölçmek üzere oluşturulan sorular yer almaktadır.

Anket çalışması toplam 26 sorudan oluşmaktadır. 25. soru Likert ölçeğinin kullanıldığı 19 önermeden oluşmaktadır. Anket çalışmasında ağırlıkla Sankır ve Gürdal (2014) tarafından hazırlanan anket soruları kullanılmakla beraber diğer çalışmalarda kullanılan sorularda da faydalanılmıştır. Katılımcılara ait cevaplar değerlendirilerek araştırma amacına uygun olarak ilgili soruların anlamlı kümeler oluşturup oluşturmadığı belirlenmek istenmiştir. Bu amaçla yapılan faktör analizinde üniversitenin ekonomik, sosyal-kültürel ve mekânsal katkılarına yönelik olmak üzere 3 adet faktör ortaya çıkmıştır. Ekonomik algı faktörü altındaki toplam 6 maddenin faktör yükleri 0.867 ile 0.924 arasında değişmektedir. Sosyokültürel algı faktörü altındaki 7 maddenin faktör yük değerleri 0.776 ile 0.843 arasında değişmektedir. Mekânsal algı faktörü altındaki 6 maddenin faktör yük değerleri ise 0.721 ile 0.693 arasında değişmektedir. Güvenirlik analizi sonuçlarına bakıldığında analize dâhil edilen faktörlerin çok yüksek güven

düzeyinde (ekonomik katkı faktörü için Cronbach's Alpha değeri $\alpha=0.95$, sosyokültürel katkı faktörü için 0.85, mekânsal algı faktörü için 0.86) olduğu hesaplanmıştır.

Araştırmada nitel veri toplama aracı olarak odak grup görüşme tekniği kullanılmıştır. Sınırları belirlenmiş bir konuya odaklanma ve grupla yapılan görüşme/tartışma tekniği olarak tanımlanabilecek olan odak grup görüşmeleri (Yıldırım ve Şimşek, 2008) nitel veri toplamada önemli bir işleve sahiptir. Odak grup görüşmeleri önceden belirlenmiş bir konu hakkında, önceden belirlenmiş bir grup katılımcının düşüncelerini öğrenmek için planlanmış bir tartışma serisidir (Baş, Çamur ve Özmaldar, 2008). Böyle bir ortamda kimsenin kimse üzerinde bir etkisi veya baskınlığı söz konusu değildir. Herkes karşılıklı etkileşim halinde fikirlerini sohbet havasında sunmaktadır (Sönmez ve Alacapınar, 2013: 109). Odak grup görüşmesinde katılımcılara belli temalar çerçevesinde sorular sorulmuştur. Bu temalar; "Cumhuriyet Üniversitesi'nin katılımcılara neyi çağrıştırdığı", "Cumhuriyet Üniversitesinin şehre yaptığı sosyal-kültürel, ekonomik ve mekânsal katkıları", "kamu kurum ve kuruluşlarının temsilcileri olarak üniversiteden beklentiler" ve "kent-üniversite işbirliğinde önerilerinin neler olduğu" dur.

Kullanılan İstatistiksel Analizler

Anketten elde edilen veriler SPSS İstatistik 18 paket programı kullanılarak analiz edilmiş, analizden elde edilen sonuç ve bulgular çalışmanın sonunda verilmiştir. Araştırmada katılımcıların özelliklerini ortaya koymak amacıyla tanımlayıcı istatistik analizleri kullanılmıştır. Bu amaçla katılımcıların özelliklerine göre dağılımını gösteren frekans ve yüzde hesaplamaları kullanılmıştır. Ardından anket sorularının güvenilirlik analizi ile faktör analizi yapılmıştır. Araştırmanın hipotezlerinin test edildiği açıklayıcı analiz kısmında t-testi analizi, Varyans analizi (ANOVA) analizleri uygulanmıştır. Bölümün en son kısmında ise odak grup görüşmelerinden elde edilen bulgular betimsel analiz tekniği ile yorumlanmıştır.

BULGULAR

Tanımlayıcı İstatistikler

Araştırmaya katılanların %57'si kadın, %43'ü erkektir. Araştırmaya en az katılım 60 yaş ve üzeri gruptan (%7) olmuştur. Diğer yaş gruplarının dağılımı birbirine yakındır. Gelir düzeyine göre dağılımlara bakıldığında %42 ile geliri 1000-2000 TL arasında olanların anketi daha çok cevapladıkları görülmektedir. En az katılım 4000 ve üzerinde gelire sahip olan gruplar arasında olmuştur. Katılımcılar ait demografik ve betimleyici istatistikler Tablo 1'de sunulmuştur.

		N	%
Cinsiyet	Kadın	1738	57
	Erkek	1309	43

Yaş	16-26	821	27
	27-37	874	29
	38-48	721	24
	49-59	418	14
	60 ve üzeri	213	7
Eğitim	Okuryazar değil	47	2
	Okuryazar	65	2
	İlkokul	659	22
	Ortaokul	317	10
	Lise	923	30
	Üniversite	1036	34
Gelir düzeyi	1000 TL'den az	856	28
	1000-2000 arası	1288	42
	2001-3000 arası	644	21
	3001-4000 arası	167	5
	4001-5000 arası	38	1
	5001 ve üzeri	54	2

Açıklayıcı İstatistikler

1. Üniversite ile İlgili Genel Algılar

Genel anlamda katılımcılar Cumhuriyet Üniversitesi denilince öğrenci/akademisyen (%39) ve hastane (%37) geldiğini söylemiştir. Bu çerçevede katılımcıların üniversiteyi eğitim-öğretim ve sağlık hizmetleriyle bütünleştiği görülmektedir. Katılımcıların %87'si çocuğu veya yakınının Cumhuriyet Üniversitesinde okumasından memnun olacağını beyan etmiştir. Katılımcıların %45'i çocuklarının başka kente gitmesini istemediklerinden Cumhuriyet Üniversitesinde okumasını istemektedir. Ankette katılımcıların üniversiteden beklentilerine yönelik sorular da sorulmuştur. Buna göre anketi cevaplayanların %48'i Cumhuriyet Üniversitesinden en önemli beklentilerinin bilimsel başarı sağlayarak kentin adını duyurması ve Türkiye'nin sayılı üniversitelerinden birisi olması şeklinde cevaplandırmışlardır, %43'ü üniversitenin Sivas'ın sorunlarına sosyoekonomik, kültürel gelişimi ve tanıtımına yönelik çalışmalar yapması taraftarıdır. Ankette sorulan sorular ile verilen cevapların dağılımı Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2. Üniversite ile İlgili Sorulan Cevapların Dağılımı

SORULAR	SEÇENEKLER	N	%
Üniversite deyince aklınıza ilk gelen nedir?	-Hastane	1124	37
	-Bilim/felsefe	548	18
	-Öğrenci/akademisyen	1195	39
	-Ekonomi	93	3
	-Diğer (sanat, kültür vb.)	87	3
Çocuğunuzun veya bir yakınınızın	-Evet	2655	87

cumhuriyet üniversitesinde okumasını ister misiniz?	-Hayır	392	13
Cevabınız evetse çocuğunuzun veya bir yakınınızın cumhuriyet üniversitesinde hangi sebepten okumasını istersiniz?	-Bir başka şehirde okumasını istemediğimden	1231	45
	-Maddi olanaksızlıklardan	380	14
	-Üniversitenin kaliteli ve nitelikli eğitim vermesinden	533	19
	-Üniversitenin gelişmeye açık olmasından	499	18
	-Üniversitenin sanatsal, kültürel ve sosyal etkinliklerinin iyi olmasından	96	3
	-Diğer	10	0
Cumhuriyet Üniversitesinden beklentileriniz nelerdir?	-Yaptığı bilimsel çalışmalarla şehrin adını duyurması	602	20
	-Şehrin imajına katkı yapması	806	27
	-Kentin sorunlarına yönelik politikalar üretmesi	290	10
	-Üniversite bünyesinde daha çok iş olanağı sağlaması	361	12
	-Türkiye'nin sayılı üniversitelerinden birisi olması	854	28
	-Daha çok sanatsal, sportif, kültürel etkinlikler düzenlemesi	124	4
Cumhuriyet Üniversitesinin daha çok hangi konularda etkinlik gerçekleştirmesini istersiniz?	-Bilimsel konferans, sempozyum, toplantı yapılmalı	695	23
	-Sivas'ın sorunlarına sosyo-ekonomik, kültürel gelişimi ve tanıtımına yönelik çalışmalar yapılmalı	1313	43
	-Halkın sorunlarını tespit edip ihtiyaçlarına yönelik bilgilendirme toplantıları ve kurslar düzenlenmeli	978	32
	-Diğer	61	2

1. Üniversitenin Katkılarına Yönelik Algı

Araştırmada halkın üniversitenin ekonomik, sosyokültürel ve çevresel katkılarıyla ilgili algılarının cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve gelir değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

1.1. Cinsiyet ve üniversite algısı faktörleri

Üniversite algısı faktörlerinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak amacıyla bağımsız örneklem t-testi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 3'de sunulmuştur.

Tablo 3. Üniversite Algısı Açısından Cinsiyet Gruplarının Karşılaştırılmasına İlişkin t Testi Sonuçları

Cinsiyet	\bar{X}	t	sd.	p
----------	-----------	---	-----	---

Ekonomik	Kadın	17.88	5.86	1	.000
	Erkek	18.11			
Sosyokültürel	Kadın	16.02	0.84	1	.052
	Erkek	15.12			
Çevresel	Kadın	15.44	4.23	1	.000
	Erkek	14.62			

Elde edilen bulgular kadın ve erkeklerin üniversitenin ekonomik katkılarıyla ilgili görüşleri farklılaşmaktadır ($t_{(3047)}=5.86$, $p<0.05$). Erkekler ($\bar{X}=18.81$) kadınlara ($\bar{X}=17.88$) oranla üniversitenin şehre ekonomik katkısının daha yüksek olduğunu düşünmektedir. Benzer şekilde üniversitenin mekânsal katkısının gruplara göre farklılaştığı tespit edilmiştir ($t_{(3047)}=4.23$, $p<0.01$). Kadınlar ($\bar{X}=15.44$) üniversitenin kentin mekânını etkilediğinedaha çok inanmaktadır. Üniversiteninsosyo-kültürel katkılarına yönelik algı ise cinsiyete göre farklılaşmamaktadır ($t_{(3047)}=0.84$, $p>0.01$).

1.2. Yaş ve üniversite algısı faktörleri

Araştırma kapsamında üniversite algısının yaşa göre farklılaşp farklılaşmadığı analiz edilmek istenmiştir. Bu amaçla tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Tablo 4 analiz sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 4.Üniversite Algısı Bakımından Yaş Gruplarının Karşılaştırılmasına İlişkin F Testi Sonuçları

	Yaş	\bar{X}	F	sd.	p
Ekonomik	16-26	12.03	13.32	4	.00
	27-37	19.10			
	38-48	14.22			
	49-59	15.65			
	60 ve +	16.01			
Sosyokültürel	16-26	12.03	18.07	4	.00
	27-37	14.09			
	38-48	16,24			
	49-59	15.45			
	60 ve +	21.23			
Çevresel	16-26	15.90	18.10	4	.00
	27-37	14.21			
	38-48	16.72			
	49-59	14.42			
	60 ve+	12.21			

Yaşa göre üniversite algısı faktörlerine bakıldığında, bütün faktörlerin anlamlılık değerlerinin 0,05'ten küçük olduğu görülmektedir. Buna göre, üniversitenin ekonomik katkılarına yönelik algı katılımcıların yaşına göre farklılaşmaktadır ($F_{(4,3043)}=13.32$, $p<.01$). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya koymak amacıyla yapılan Tukey testine göre farklılık 27-37 yaş

grubu ile 16-26 yaş grubu arasındadır. 27-37 yaş grubunda yer alanlar diğerlerine göre üniversitenin kenti ekonomik açıdan daha çok zenginleştirdiğini düşünmektedir ($\bar{X} = 19.10$).

Katılımcıların üniversitenin kentin sosyokültürel katkılarına yönelik algıları yaş gruplarına göre farklılaşmaktadır ($F_{(3, 3043)}=18.07$, $p<.01$). Tukey testi farklılığın 16-26 yaş grubu ile 38-48 yaş grubu ve 60 yaş üzeri yaş grupları arasında olduğunu göstermektedir. 38-48 yaş aralığındaki gruba dâhil olanların bu faktöre yönelik ortalamaları diğerlerinden daha yüksektir ($\bar{X} = 16.24$). Diğer bir ifadeyle bu gruptakiler diğer yaş gruplarına göre üniversitenin sosyokültürel anlamda kente daha çok katkı sunduğunu düşünmektedir.

Katılımcıların üniversitenin mekanayönellik katkılarına göre yaş gruplarına göre farklılaştığı görülmektedir ($F_{(4,3043)}=18.10$, $p<.01$). Farklılık 60 yaş ve üzeri grup ile diğer gruplar arasındadır. Bu faktöre ait en yüksek ortalama 38-48 yaş grubuna ($\bar{X} = 16.72$) aittir. Bu yaş grubundakiler üniversitenin kentin mekansal yapısını daha çok değiştirdiğini düşünmektedir.

1.1. Eğitim düzeyi ve üniversite algısı faktörleri

Eğitim durumuna göre katılımcıların üniversiteye yönelik algılarının farklılaşp farklılaşmadığını ölçmek amacıyla tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 5’de gösterilmektedir.

Tablo 5. Üniversite Algısı Bakımından Eğitim Gruplarının Karşılaştırılmasına İlişkin F Testi Sonuçları

	Eğitim	\bar{X}	F	sd.	p
Ekonomik	Okuryazar değil	20.05	12.5	6	.000
	Okuryazar	21.42			
	İlkokul	21.34			
	Ortaokul	24.15			
	Lise	22.22			
	Üniversite	23.34			
Sosyokültürel	Okuryazar değil	15.02	18.2	6	.000
	Okuryazar	14.09			
	İlkokul	16.32			
	Ortaokul	15.45			
	Lise	19.23			
	Üniversite	17.89			
Çevresel	Okuryazar değil	15.90	9.36	6	.000
	Okuryazar	14.21			
	İlkokul	16.73			
	Ortaokul	14.42			
	Lise	12.21			

Üniversite	18.92
------------	-------

Tablo 5'de de görüldüğü üzere eğitim düzeyine göre üniversitenin ekonomik katkılarına yönelik örneklemin algısı farklılaşmaktadır ($F_{(6,3041)}=12.50$; $p<.01$). Farklılık ortaokul mezunu olanlar ile diğer gruplar arasındadır. En çok ortaokul mezunları üniversitenin ekonomik anlamda kente katkı sağladığını düşünmektedir ($\bar{X}=24.15$).

Üniversitenin kente yönelik sosyokültürel katkılarının eğitim düzeyine göre farklılaştığı saptanmıştır ($F_{(6,3041)}=18.2$, $p<.01$). Farklılık lise mezunu olanlarla diğer gruplar arasındadır. Lise mezunları diğerlerine göre daha fazla üniversitenin sosyokültürel anlamda şehri geliştirdiğini düşünmektedir ($\bar{X}=19.23$).

Üniversitenin kentin çevresinin değişimine yönelik katkılarına yönelik algı eğitim düzeyine göre farklılaşmaktadır ($F_{(6,3041)}=9.36$, $p<.01$). Farklılık üniversite mezunu olanlar ile diğer gruplar arasındadır. Üniversite mezunları Cumhuriyet Üniversitesinin kentin çevresini değiştirdiğine diğer gruplardan daha çok inanmaktadır ($\bar{X}=18.92$).

1.1. Gelir ve üniversite algısı faktörleri

Gelir durumuna göre üniversiteye yönelik algının değişip değişmediği tek yönlü varyansanaliziyle test edilmiştir. Sonuçlar Tablo 6'da gösterilmektedir.

Tablo 6. Üniversite Algısı Bakımından Gelir Gruplarının Karşılaştırılmasına İlişkin F Testi Sonuçları

	Eğitim	\bar{X}	F	sd.	p
Ekonomik	1000 TL ve altı	22.34	47.45	5	.000
	1001-2000 TL	28.54			
	2001-3000 TL	26.21			
	3001-4000 TL	20.23			
	4001-5000 TL	24.43			
	5001 ve üzeri	25.41			
Sosyokültürel	1000 TL ve altı	18.98	22.51	5	.000
	1001-2000 TL	29.91			
	2001-3000 TL	24.23			
	3001-4000 TL	17.89			
	4001-5000 TL	19.94			
	5001 ve üzeri	27.12			
Çevresel	1000 TL ve altı	25.56	8.09	5	.000
	1001-2000 TL	26.78			
	2001-3000 TL	28.76			
	3001-4000 TL	25.87			

	4001-5000 TL	22.09
	5001 ve üzeri	24.54

Yukarıdaki tabloya göre gelir düzeyine göre üniversitenin ekonomik katkısına yönelik algının farklılaştığı anlaşılmaktadır ($F_{(5, 3042)}, 47.45; p<.01$). Farklılık geliri 1001 TL olanlar ile 1001 TL ile 2000 TL arasında olanlar ve diğer gruplar arasındadır. 1001 TL ve 2000 TL arasında geliri olanlar diğer gruplara kıyasla üniversitenin ekonomik katkısının yüksek olduğunu düşünmektedir ($\bar{X}=28,54$).

Gelir düzeyine göre üniversitenin sosyoekonomik katkısına yönelik algının farklılaştığı anlaşılmaktadır ($F_{(5,3042)}, 21,51; p<.01$). Farklılık 1001 TL ve 2000 TL arasında olanlar ile diğer gruplar arasındadır. 1001 TL ile 2000 TL arasında geliri olanlar diğer gruplara kıyasla üniversitenin sosyoekonomik katkısının daha yüksek olduğunu düşünmektedir ($\bar{X}=29.91$).

Gelir düzeyine göre üniversitenin çevresel gelişime katkısına yönelik algının farklılaştığı anlaşılmaktadır ($F_{(5,3042)}, 8.09 ; p<.01$). Farklılık 2001 TL ve 3000 TL arasında olanlar ile diğer gruplar arasındadır. 2001 TL ile 3000 TL arasında geliri olanlar diğer gruplara kıyasla üniversitenin çevreye katkısının daha yüksek olduğunu düşünmektedir ($\bar{X}=28.76$).

Odak Grup Görüşmesi Sonucu Elde Edilen Bulgular ve Yorumları

Odak grup görüşmeleri 05.10.2015 tarihinde yapılmıştır. Görüşmelerde, Belediye Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü, İl Kültür Turizm Müdürlüğü, Halk Otobüsleri Kooperatifi, İl Ticaret ve Sanayi Odası, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Sivas'ı Kalkındırma ve Geliştirme Derneği, Emniyet Müdürlüğü, Sivas Valiliği, Sivas Basın ve Yayın sorumluları hazır bulunmuşlardır.

Görüşmede katılımcılara ilk olarak “Cumhuriyet Üniversitesi denilince akıllarına ne geldiği” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların hemen hemen tamamı “hastane” diye cevaplamışlar bunun nedenini genellikle üniversiteyle olan ilk temasın hastane olmasına bağlamışlardır. Buradan hareketle halkın hastanede karşılaşacağı olumlu ve olumsuz tavrın Cumhuriyet Üniversitesine bakış açısını da etkileyeceğini öne sürmüşlerdir. Yerel halkın hastaneden memnun kalmadığı takdirde üniversiteye karşı olumsuz bir bakış geliştireceği vurgulanmıştır. Katılımcılar hastane ile ilgili olarak belli başlı problemlerden bahsetmişlerdir. Bunlar kısaca; hastanenin gerek kadro gerekse tıbbi donanım açısından yetersiz olması, hastane çevresinin özensiz olması, personelin hastalarla irtibatının zayıf olması, profesörlerin özel sektöre ağırlık vermesi alt başlıkları altında özetlenmiştir.

Katılımcılara yöneltilen bir diğer soru “Cumhuriyet Üniversitesinde çocuğunuz veya bir yakınınızın okumasını ister misiniz?” sorusudur. Katılımcıların geneli Cumhuriyet Üniversitesine karşı herhangi bir

önyargularının olmadığını ancak üniversitenin başarı durumu, akademisyen sayısı ve bölümlerin niteliğini göz önüne alarak karar vermeyi tercih edeceklerini söylemişlerdir. Özellikle çocuklarının kazanacakları bölümün akademik kadrosunun ve niteliğinin önemli olacağını ifade etmişlerdir. Katılımcıların bir kısmı ise çocuklarının yakınında okumalarını istedikleri için Cumhuriyet Üniversitesinde okumasını isteyeceğini söylemişlerdir.

“Cumhuriyet Üniversitesinde yapılan etkinliklerden haberdar olup olmadıkları ve en çok hangi konularda etkinlik yapılmasını istedikleri” konusu da görüşmede ele alınmıştır. Elde edilen cevaplar değerlendirildiğinde kamu kurum ve kuruluşlarını temsilen katılanların çoğunun üniversitede yapılan etkinliklerden haberdar olmadıkları gözlemlenmiştir. Bu alan da üniversitenin reklam ve tanıtım eksikliğinin olduğunun altını çizen katılımcılar yerel halka yönelik etkinliğin de olmadığını varsa da bunun hedef kitleye ulaşmadığı söylemişlerdir. Katılımcılar bu sorunun üniversitenin şehirde yeterince tanıtım ve reklamının yapılmadığından kaynaklandığını belirtmişlerdir. Bu anlamda kurumların üniversiteye destek vermeleri, belediyenin şehrin merkezinde üniversitenin kullanabileceği bir billboard tahsis etmesi, belediye otobüslerine reklam vermesi vb. tanıtım amaçlı desteklerin verilmesi gerektiği söylenmiştir. Üniversitenin etkinliklerinden kurumların haberdar olmamasının temel nedeni olarak Üniversite ve kurumlar arasındaki koordinasyonsuzluğu gösteren katılımcılar tanıtım ve reklam noktasında, kurumların web sitelerinde üniversiteye ait reklam alanı ayrılabilmesiyle böylelikle üniversitenin hem tanıtımı hem de etkinliklerinden daha kolay haberdar olunacağını öne sürmüşlerdir. Cumhuriyet Üniversitesinin basın ve yayın organlarının yeterince halka ulaşmadığı bu alana daha fazla önem verilmesi gerektiği konusuna da vurgu yapılmıştır.

Üniversitenin hangi alanda en çok etkinlik yapması gerektiği konusunda ise katılımcılar, şehir ve üniversitenin kaynaşması için yerleşke içinde yapılan etkinliklere yerel halkında bir şekilde katılımın sağlanması, konser ve şenliklerin sayısının artırılması gerektiğini dile getirmişler.

Görüşmede sorulan bir diğer soru “Cumhuriyet Üniversitesinin şehre yaptığı katkıların nelerdir?” sorusudur. Katılımcılar en önemli katkıyı üniversitenin ekonomik anlamda şehre canlılık getirerek verdiğini dile getirmişlerdir. Bunun yanı sıra üniversitenin şehre sağladığı istihdamda özellikle vurgulanmıştır. Yerel halktan birçok kişinin iş sahibi olmasının olumlu katkıları olduğu söylenen Cumhuriyet Üniversitesinin ekonomide lokomotif bir rol oynadığını dile getirmişlerdir. Üniversite ayrıca kültürel açıdan şehre farklılıklar da sunmaktadır. Üniversite farklı kültürler arasında köprü görevi üstlenmekte, şehre daha modern ve özgürlükçü bir hava katmaktadır. Bir diğer olumlu katkısı ise eğitim anlamında şehre sunduğu katkıdır. Yöre insanı çocuklarını kendi memleketlerinde okutabilmekte, binlerce

öğrenci yüksek tahsilini yapmak için Sivas'a gelmektedir. Üniversitenin sahip olduğu öğrenci sayısı yanında akademisyen nüfusun da şehirdeki ekonomik ve sosyal hayatı canlandırdığını söylemişlerdir. Başka şehirlerden Cumhuriyet Üniversitesine gelen akademisyen ve öğrencilerin iç turizm açısından bölgeye olumlu katkı sağladıklarını dile getirmişlerdir. Katılımcılar üniversite hastanesinin birçok hastanın tedavisini sağlamasını da oldukça önemli olduğu belirterek, sağlık alanında şehre katkı sunduğu dile getirmişlerdir.

Kamu kurum ve kuruluşları olarak "Cumhuriyet Üniversitesinden beklentilerinin neler olduğu" sorusuna katılımcıların çoğunluğu hastanenin iyileştirilmesi diye cevap vermişlerdir. Şehirle bağlantının hastanelerde kurulduğu belirtilmiş, bu nedende hastane personelinin ve akademisyenlerin daha sempatik ve ılımlı olmaları gerektiği, yerel halkın profesörlere ulaşmada zorlandığı, hastanelerdeki akademik kadronun özel sektöre yönelmesinin yanlış olduğu tekrar tekrar dile getirilmiştir.

Katılımcılar üniversitenin her anlamda şehre öncülük etmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Şehrin sorunlarına çözüm ve politikalar üretebilmeli, akademik kadrolar bilimsel faaliyetlerini hızlandırmalıdır.

Katılımcılar, Türkiye'nin köklü üniversitelerinden olan Cumhuriyet Üniversitesinin kendini uluslararası alanda daha fazla tanıtmaması, bunu gerek öğrencilerin gerek akademik kadronun düzenlediği konferans ve seminerlerle yapabilmesini gerekli gördüklerini ifade etmişlerdir.

Sektör temsilcilerinin üzerinde durduğu bir diğer konu ise Cumhuriyet Üniversitesinde akademisyen kadrosunun çoğaltılması ve böylece açılacak bölümlerin artırılmasıdır. Doğrudan üniversitenin gelişmesine katkı sağlayacağı düşünülen Ziraat mühendisliği, hukuk fakültesi ve uluslararası ilişkiler gibi bölümlerin olmayışının üniversite açısından büyük bir eksiklik olduğunu dile getirmişlerdir.

Katılımcılara son olarak "Kent-Üniversite işbirliğinin sağlanabilmesi için ne tür önerileri" olduğu sorulmuştur. Kurumlar arası koordinasyonun sağlıklı bir şekilde işlemesi, üniversitenin bu konuda daha fazla çaba sarf etmesi gerektiği öne sürülmüştür.

Diğer önemli öneri ise yerel halkın öğrencilere daha sıcak bakması gerektiğidir. Gerek esnaf gerekse yerel halkın öğrencilere karşı her anlamda yapıcı ve ılımlı olması tutum takınması kent-üniversite işbirliğinde önemli bir yere sahiptir. Bunun da halk ile öğrencileri buluşturacak etkinlikler sayesinde başarılacağı öne sürülmüştür. Öğrencilerin ve halkın bir arada olabileceği konserlerin ve etkinliklerin düzenlenmesi bu anlamda önemlidir.

Üniversitenin imajına en çok katkıyı hastanenin yapacağını belirten katılımcılar, üniversitelerin diğer bölümlerinde kazanılan başarıların halk tarafından çok fazla dikkate alınmadığını dile getirmişlerdir. Hastanede elde

edilecek bir başarının halkta yarattığı etkinin daha fazla olduğunu söylemişlerdir. Katılımcılar hastanenin günümüz şartlarına uygun modern teknolojiyle donanmış bir halde halka hizmet etmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Katılımcılar üniversite ve hastanenin ayrı ayrı ele alınıp değerlendirilmesi gerektiğini de belirtmiştir. Bu ikisini ayrı şekilde değerlendirmenin şehir-üniversite algısını daha net ortaya koyacağını ifade etmişlerdir.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Araştırma sonuçları itibarıyla katılımcıların Cumhuriyet Üniversitesi ile ilgili olumlu görüş ortaya koyduğu söylenebilir. Nitekim hem kent halkı hem de kamu kurum ve kuruluş temsilcileri çocuklarının veya yakınlarının Cumhuriyet Üniversitesinde okumasına olumlu bakacaklarını söylemişlerdir. Kent halkı bunu çocuklarının başka kente gitmesini istemedikleri gerekçesiyle söylerken kamu kurum temsilcileri bu tercihlerini okunulacak bölümün yeterli fiziki şartlara sahip olması ve yeterli akademik personelin olması koşuluna bağlamışlardır. Cumhuriyet Üniversitesi'nin Sivashlı gençlerin büyük şehirlere gitmesine gerek kalmadan "kaliteli" ve "hesaplı" bir üniversite eğitimi almalarına imkân sağlama misyonunu kazanması ve devam ettirmesi kent halkıyla üniversite arasında etkileşimin artması adına önemli görünmektedir.

Katılımcılar Cumhuriyet Üniversitesi denilince akıllarına ilk gelen kavramın hastane olduğunu söylemektedir. Üniversite hastanesinin kentin sağlık hizmetleri ihtiyaçlarının önemli bir kısmını karşıladığı muhakkaktır. Odak grup görüşmesinde ortaya çıktığı üzere Cumhuriyet Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi Binası'nın ya yeniden yapılmasını ya da tamamen revize edilmesi kent halkının üniversiteye yönelik algısını daha da olumlayacaktır.

Araştırmada hem kent halkı hem de kamu kurumu temsilcilerinin üniversitenin kentin kalkınması ve değişiminde önemli rol oynadığını düşündüğü saptanmıştır. Cinsiyet, yaş, eğitim durumu, gelir düzeyi gibi sosyo-demografik değişkenlere göre bu algının farklılaşıp farklılaşmadığı test edilmiştir. Bu kapsamda şehrin ekonomik katkısının yüksek olduğunu düşünenler; kadınlar, 27-37 yaş aralığındakiler, ortaokul mezunları ve 1001-2000 TL arasında gelire sahip olanlardan oluşmaktadır. Bu gruptakiler üniversitenin kentin ekonomik yaşamını olumlu etkilediğini, yeni iş yerlerinin açılmasına neden olduğunu, bu anlamda işsizliğin önlenmesine/azaltılmasına katkı sağladığını özetle kente olan ekonomik katkılarının daha çok farkında olduğunu belirtmişlerdir.

Üniversitenin kentin sosyokültürel gelişimine katkısının yüksek olduğunu düşünenler cinsiyet değişkeni göz önüne alındığında farklılaşmamaktadır. Yani hem erkek hem de kadınlar üniversitenin kentin sosyal ve kültürel yaşamını zenginleştirdiğine inanmaktadır. 38-48 yaş grubu, lise mezunları ve 1001-2000

TL aylık gelire sahip olanlar da diğer gruplara göre üniversitenin sosyokültürel katkısının daha fazla olduğunu düşünmektedir. Bu gruptakiler çoğunlukla üniversitenin bilimsel, kültürel, sosyal, sanatsal ve sportif etkinlikleriyle halkın sosyal ve kültürel yaşamına canlılık getirdiğini, bu tür etkinliklerin daha fazla düzenlenmesi gerektiğini belirtmişler bu anlamda üniversitenin ve etkinliklerinin kent halkı tarafından olumlu değerlendirildiğini ifade etmişlerdir. Yine bu gruptakiler üniversitenin Sivas'ta modern yaşamın gelişmesine katkı sağladığını, il dışından gelen öğrencilerin halkla kaynaşarak sosyo-kültürel bütünlüğün sağlanmasına yardımcı olduğunu belirtmişlerdir. Bu anlamda öğrencilerin kentin sosyal ve kültürel dokusunu bozmadığını tam tersine olumlu katkılar sağladığını belirterek, istisnaları olmasına rağmen genelde, ailelerin yaşadığı yerlerde öğrenciye ev verilmemeli ve üniversite öğrencileri sadece yurtlarda kalmalıdır önermelerine karşı çıkmışlardır.

Kadınlar, 38-48 yaş aralığında olanlar, üniversite mezunları ile 2001-3000 TL arasında aylık gelire sahip olanlar üniversitenin çevreye olan katkılarının fazla olduğunu düşünmektedir. Cumhuriyet Üniversitesi'nin çok güzel ve geniş bir kampüse sahip olduğunu daha sistemli ve planlı bir şekilde yapılacak çevre düzenlemeleriyle daha modern bir görünüme kavuşabileceği, üniversite sayesinde kentte yeni eğlence ve kültür mekânlarının açılmasının kentin çehresini değiştirdiğini, üniversiteyle birlikte kentte konut yapımında önemli artışın olduğu ifade edilmiştir. Kent halkının üniversiteyi benimsemiş ve kabul etmiş olmasından ötürü, üniversite kentin dışında yer alması gerektiği önermesi reddedilmiştir.

Sonuç olarak Cumhuriyet Üniversitenin Sivas için "kent kimliğinin" üretilmesinde önemli işlev üstlendiği görülmektedir. Üniversitenin halkla daha açık ve korumasız ilişkiler geliştirmesi Sivas'ı bir "üniversite kenti" olarak geleceğe taşınması için zorunluluk arz etmektedir. Toplumun üniversiteye yönelik pozitif algısı üniversitenin olumlu kurum imajına sahip olmasıyla mümkündür. Halkın üniversitenin kente olan katkılarını doğru algılaması, onaylaması ve desteklemesi şarttır. Üniversitenin bu anlamda kurumsal imajını iyileştirici adımlar atması, kent ve üniversite arasındaki işbirliğini sağlayıcı politikalara yönelmesi, kentte bulunan diğer kurumlarla koordinasyonu sağlayıcı tedbirler alması, çok farklı beklentilere sahip gruplarla etkin iletişim kurması ve onların desteğini kazanması gereklidir. Kent sakinleri/kentsel aktörler ile üniversite birbirine açık ve destekleyici olduğu oranda üniversitenin kente katkıları hızlanacaktır.

KAYNAKÇA

AKENGİN, H. ve Kaykı, A. (2013). Şehirleşme Üniversite İlişkisine Bir Örnek: Gazimağusa. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 28, 501-525.

- AKÇAKANAT, T, Çarıkçı, İ. ve Dulupçu, M. A. (2010). Üniversite Öğrencilerinin Buldukları İl Merkezine Ekonomik Katkıları ve Harcama Eğilimleri: Isparta 2003–2009 Yılları Örneği. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22, 165-178.
- ALTUNTAŞ, C. ve Erilli, N. A. (2015). Cumhuriyet Üniversitesi'nin Sivas İli Ekonomisine Katkısı. *Siirt Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisadi Yenilik Dergisi*, 3(1), 11-21.
- AZİZ, A. (2014). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri (9. Basım)*. Ankara: Nobel.
- BAKİ, A. ve GÖKÇEK, T. (2012). Karma Yöntem Araştırmalarına Genel Bir Bakış. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(42), 1-21.
- BAŞ T.,Çamır, M., ve Özmaldar, B. (2008). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- BİLGİNOĞLU, M. A., Atik, H., Türker, O., Pamuk, Y., Düzgün, R. (2002). *Erciyes Üniversitesi'nin Konya İlinin Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Yapısına Etkileri*.Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- BİNGÖL, A. F. (2006). Bilgi Toplumu ve Üniversiteler. Erişim Tarihi: 2 Kasım 2015. Erişim Adresi:<http://blog.milliyet.com.tr/bilgi-toplumu-veuniversiteler/Blog/?BlogNo=12144>
- BOLAY, S. H. (2011). Çağdaş Üniversitede Neler Önem Kazanmaktadır?*Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1(3), 105-112.
- BORLAND, J.,Dawkins, P., Johnson, D., ve Williams, R. (2000). *ReturnstoInvestment in HigherEducation*.The Melbourne Economics of HigherEducationResearch Program Report No.1, Melbourne.
- BOYACIOĞLU, E.Z. ve Oğuzhan, A. (2013). Yerli Halkın Üniversite Algılaması: Trakya Üniversitesi Örneği. *Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Metinleri*, 6, IV-21.
- ÇALIŞKAN, Ş. (2010). Üniversite Öğrencilerinin Harcamalarının Kent Ekonomisine Katkısı (Uşak Üniversitesi Örneği). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(31), 169-179.
- ÇİFTÇİ, M. (2010). Girişimci Üniversite ve Üçüncü Kuşak Üniversiteler. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27, 341-348.
- DEMİRELİ C. ve Taşkın, E. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Buldukları Şehre Ekonomik Katkıları: Kütahya İl Merkezi Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 37, 321-328.
- ERDEM, A.R. (2013). Bilgi Toplumunda Üniversitenin Değişen Roller ve Görevleri. *Yükseköğretim Dergisi*, 3(2),109-120.
- ERGUN, C. (2014). Üniversite ve Kent İlişkisi Üzerine Görüşler: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 216 - 237
- GÖRKEMLİ, H. N. (2009) Selçuk Üniversitesi'nin Konya Kent Ekonomisine Etkileri.*Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, 169-186.
- GÜRKAYNAK, M. R. ve Kasımoğlu, M. (2004), Türkiye'de Üniversite Komşu-ÇevreEtkileşimi İşbirliği İçin Bir Ön Çalışma. *Amme İdaresi Dergisi*, 37(3), 147-162.

- HARGREAVES, A. (2002). *Teaching in the Knowledge Society. Technology Colleges Trust Vision 2020*. Second International Online Conference (13-26 October and 24 November-7 December). Erişim Tarihi: 2 Kasım 2015. Erişim Adresi: <http://www.cybertext.net.au/tct2002/keynote/printable/hargreaves%20-%20printable.htm>
- HİLL, K. (2006). *University Research and Local Economic Development. A Product of Arizona State University's Productivity and Prosperity Project (P3)*. Arizona: Arizona State University.
- KAYA, G. (2014). Adıyaman Üniversitesi'nin Kentsel Mekân ve Sosyal Çevre Üzerindeki Etkisi (Altınşehir Mahallesi'ndeki Haneler ve İşletmeler Üzerine Bir İnceleme). *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(16), 231-260.
- PHELPS, R. P. (1998). The Effect of University Host Community Size on State Growth, *Economics of Education Review*, 17 (2), 149-158.
- POLAT, C. (2006). Bilgi Çağında Üniversite Eğitimi İçin Bir Açılım: Bilgi Okuryazarlığı Öğretimi. A.Ü. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 29, 249-266.
- SANKIR, H. ve Gürdal, A. D. (2014). Bülent Ecevit Üniversitesi'nin Zonguldak'a Etkileri ve Kentin Üniversite Algısı. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 4(2), 90-98.
- SÖNMEZ, V. ve Alacapınar, F. (2013). *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı.
- SÜRMELE, F. (2008). *Anadolu Üniversitesinin Eskişehir'e Etkileri ve Şehrin Üniversiteyi Algılayışı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi 073623 Nolu Proje Raporu.
- TASÇI, D., Gökalp, E., Kumtepe, E.G., Kumtepe, A.T. ve Toprak, E. (2011). Kentin Üniversite Algısı: Anadolu Üniversitesi ve Eskişehir Örneği. *Amme İdaresi Dergisi*, 44(2), 131-146.
- TUGAY, O. ve N. Başgül (2005). *Üniversite Öğrencilerinin Yöre Ekonomisine Katkıları: Burdur'da Bir Araştırma*. I. Burdur Sempozyumu 16-19 Kasım 2005, 1020-1031.
- TUĞCU, C. T. (2003). *Üniversitelerin Yerel Ekonomik Faaliyet Hacmine Katkıları: Nevşehir Örneği*. Erişim Tarihi: 12 Aralık 2015. Erişim Adresi: <http://biriylilik.110mb.com/resim/images/nrbxjfv32i489yk53.doc>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2013). *Seçilmiş Göstergelerle Sivas*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- ÜNAL, Y. (2009). Bilgi Toplumunun Tarihçesi. *Tarih Okulu*, V, 123-144.
- YAYAR, R. ve D. Demir (2013). Gaziosmanpaşa Üniversitesinin Tokat İli Ekonomisine Etkisi. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 5 (8), 106-122.
- YILDIRIM, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (8. Basım)*. Ankara: Seçkin.
- YILMAZ, B. (1998). Bilgi Toplumu: Eleştirel Bir Yaklaşım. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 15(1), 147-158.

KLASİK İLE MODERNİN UYUMU BAĞLAMINDA CY TWOMBLY VE LOUVRE ÖRNEĞİ

Gökhan EKEN*-Bora ÖZEN**

“Geçmiş benim için bir sıçrama tahtasıdır... Eski şeyler yeni şeylerdir”.
Twombly¹

Öz: Klasik sanat bir toplumun kültürel zenginliğinin önemli parçalarındandır. Klasik eserler bir anlamda dünya üzerindeki köklü geçmişin, varoluşun belgesidir. Buna karşın çağdaş dünya sanatının ifade dilini de benimsemek ve modern üretimler yaratmak, bunları desteklemek uygar dünyada yerini almak adına büyük bir anlam taşır. Klasik olan ile modern olanı birbiri ile rekabet eden iki farklı dil olarak görmek doğru bir yaklaşım olmamakla birlikte, gelişimleri açısından da son derece büyük bir olumsuzluk teşkil eder. Klasik sanat ile modernin aynı çatı altında bir araya gelmesi, günümüz sanatının bir gerekliliği olarak görülmelidir. Bu duruma örnek teşkil edecek çalışmalardan birisi Louvre Müzesi bünyesinde yer alan Bronz Eserler Galerisine, Cy Twombly’e davet yoluyla yaptırılan tavan resmidir. Eser, dünyanın saygın müzeleri arasında yer alan Louvre’un modern ve klasik sanata yaklaşımını gösteren iyi bir örnektir. Bu çalışma, ülkemizde de benzer uygulamaların yapılabilmesi adına, Twombly’in eserinin nasıl ortaya çıktığını ve klasik eserlerle uyumunu irdeleyecektir

Anahtar Kelimeler: Klasik, Modern, Cy Twombly, Louvre Müzesi.

Cy Twombly and Louvre Sample in the Context of Classical and Modern

Abstract: Classical art is an important part of the cultural richness of a society. Classical works are, in a sense, the document of existence, the deep-rooted past of the world. However Adopt the expression language of contemporary world art and to create and support modern productions it has a great meaning to take its place in the civilized world. It is not right to see the classical and the modern as two different languages that compete with each other and It also constitutes a great disadvantage in terms of its development. The combination of classical art and modernity under the same roof

* Yrd. Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü, SİVAS.

** Yrd. Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Grafik Bölümü, SİVAS

¹ <http://www.eveningafternoon.com/2011/07/louvre-art-books-cy-twombly.html>

Kabul Tarihi: 29.05.2017

Yayın Tarihi: 30.06.2017

should be seen as a necessity of contemporary art. One of the exemplary works to be done in this case is the ceiling painting made by invitation to Cy Twombly in Bronze Works Gallery, which is located in Louvre Museum. The work is a good example of the Louvre's modern and classical sanctuary approach, which is among the world's most respected museums. This study will explore how Twombly's work has emerged and adapted to classical works in order to enable similar applications in our country.

Keywords: Classic, Modern, Cy Twombly, Louvre Museum.

Giriş

Cy Twombly, günümüz dünya sanatının en önemli isimlerinden birisi olmanın yanı sıra, şartırtıcı hayatı, ortaya koyduğu eserleriyle de adından söz ettirmiş önemli biridir. Çağdaşlarının aksine, hayatının en olgun döneminde dünya sanatının merkezi konumundaki Amerika'yı terk edip Avrupa'ya yerleşmesi hayatının en önemli dönüm noktası olmuştur.

Yaşadığı dönemde ortaya koyduğu işleriyle pek çok kez tartışılan Twombly'in belki de en çok konuşulan çalışması hayatının son dönemlerinde Louvre Müzesine kazandırdığı tavan uygulamasıdır. Zira eser bugün bile pek çok övgünün ve yerginin odağında durmaktadır. Eser, kimilerine göre bir çocuğun elinden çıkmış izlenimi vermekte ve müzenin saygınlığına gölge düşürmekte, kimilerine göre ise sergilendiği galeriyle bütünleşerek son derece güçlü bir etki yaratmaktadır.

Bu çalışma dünyanın en saygın müzeleri arasında yer alan Louvre'un sanata bakışını ortaya koymakla birlikte, geleneksel olan ile modern olanın zaman zaman keskin sınırlarla birbirinden ayrıldığı, hatta derin tartışmalara sebebiyet verdiği günümüz Türkiye'sine ışık olabilecek önemli bir örnek olarak görülmelidir.

Cy Twombly ve Sanat Anlayışı

Amerikalı sanatçı-Twombly, 1928'de Virginia'da doğdu. İlk resim derslerini İspanyol bir ressamdan (Pierre Daura) aldı. Liseden sonra, Boston Güzel Sanatlar Okulunda (1947-49) sanat eğitimine başladı. Kurt Schwitters ve Alberto Giacometti gibi sanatçıların Dadacı ve Sürrealist çalışmalarına ilgi duydu. Franz Kline, Jackson Pollock ve Robert Motherwell gibi sanatçıların sergilerini gezdi, onlardan edindiği etki ile kendi estetiğini figüratiften soyutlamaya doğru şekillendirmeye başladı (Resim 1). Yakın arkadaşı Robert Rauschenberg'in teşviki üzerine, Kuzey Carolina'daki Black Mountain College'da (1951-52) okudu. 1952'de Twombly, Virginia Güzel Sanatlar Müzesi'nden aldığı bir hibe burs sayesinde Rauschenberg ile İtalya ve Kuzey Afrika'yı gezdi. Bu gezilerden çok etkilenen sanatçının hayatı ve ilgisi de yavaşça Avrupa'ya, Akdenize ve klasik sanata kaymaya başladı.1959' da

Roma'ya yerleşti ve ölene kadar İtalya'da yaşadı. Hayatı boyunca sıkça Yunanistan'a geziler de düzenledi. ²

Twombly'nin sanatı mitolojiden, klasik sanattan, antik çağın şairlerinden ve kahraman figürlerinden ilham alır. İlk bakışta, Cy Twombly'nin eserlerinde grafiti benzeri çizikler dikkat çeker. Yazı ve dil, sanatçının soyut eserlerinin plastik temellerini oluşturmuştur. Tuvallerine antik kahramanların isimlerini, efsaneleri, kavramları, tarihleri kendi el yazısıyla karaladığı görülür. Hayranı olduğu klasik kültürü çağdaş Amerika sanatının diliyle harmanlayarak kendi özgün biçimini yaratır. Rahat renk kullanımı, boyanın tuval üzerindeki enerjik sıçrayışları karakteristik dilini oluşturur (Resim 2).

Twombly' in, klasik sanat içerisinde bilhassa Poussin' e karşı özel ve güçlü bir hayranlığı bulunmakta idi ve bunu gizlemiyordu: *"Poussin olmak hoşuma gidiyor. Başka bir dönemde olmak tercih edilse idi ben Poussin in dönemini seçerdim..."* Şüphesiz bu sözleri ölümünden birkaç gün önce Londra'daki Dulwich Gallery'de, Nicolas Poussin ile birlikte açılacak olan sergisine esin kaynağı olacaktır. Farklı dönem ve üsluplara sahip bu sanatçıların resimleri normalde yan yana geldiğinde çok fazla ilişkilendirmek mümkün olamasa da, Twombly' in çalışmalarında benimsediği klasik hayranlık ve güçlü sessiz vurgular, Poussin' in klasik stili, birbirlerinin farklı bir duygu ile anlaşılabilmesine yol açmakta idi. Twombly' nin, Poussin' in klasik stiline hayranlığı ve bağlılığı sanatçının lirik yazılarında ve karalamalarında hissedilirken, Poussin' in figüratif çalışmalarının ana temaları ve Eski Avrupa kültürünün başlıca konuları, Twombly' nin çalışmalarının içeriğini oluşturuyordu. İşte bu durum, iki sanatçının eserleri arasında, aykırılık kadar uyum da yaratıyordu (Resim 3).³

Louvre Müzesi Bronz Eserler Salonu Tavan Uygulaması

"Yaşlılık döneminde yeni bir şey yaşadım"

Twombly⁴

1550-53 yılları arasında mimar Pierre Lescot tarafından inşa edilen Salle des Bronzes (Bronz Eserler Salonu), bronzdan ve diğer kıymetli metallere yapılmış 1.000'den fazla antik sanat eserinin sergilendiği bir galeridir (Resim 4).⁵ Louvre, sarayın dekorunu ve klasik mimarisini korumakla beraber, bünyesinde barındırdığı eski eserleri çağın önemli modern eserleri ile kalıcı bir biçimde bir araya getirmeyi kendisine temel politika edinmiştir.

²<http://www.theartstory.org/artist-twombly-cy.htm>

³<https://www.theguardian.com/artanddesign/2011/jul/06/cy-twombly-nicolas-poussin-exhibition>

⁴<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/7508743/Louvre-gets-new-gallery-ceiling.html>

⁵<http://www.louvre.fr/en/rooms/salle-des-bronzes>

Uluslararası uzmanlardan oluşan bir komite Twombly’i, Louvre’a kalıcı bir eser bırakmak için davet eder. Twombly’nin tavanı tasarlama konusundaki başlıca amacı; yapacağı çalışmanın her şeyden önce bu alana bir yanıt vermesidir. Sanatçı daha önceki işlerinden farklı olarak burada kendini tekrar etmeyip, bambaşka bir şey ortaya koymayı amaçlar. Önceliği kendi sanat geleneğinin dinamik tavrına değil, müzenin köklü salonunun ruhuna verir. Tuvallerinde ortaya koyduğu hareketli ve enerji dolu serbestlik, yerini tavanda sonsuz bir dingiliğe ve sadeliğe bırakır. Eser klasik olanla modernin kesintisiz bütünleşmesini meydana getirir gibidir (Resim 5).⁶

Eser evvela geniş bir hangarda yere serilerek biçimlenmiş daha sonra bir tür duvar kâğıdı tekniğiyle galerinin duvarına sabitlenmiştir. Yaklaşık 400 metrekarelik tavan yüzeyini kaplayan çalışmada, gökyüzü mavi rengin egemenliği vardır. Klasik bronz eserlerin sergilendiği galerinin tavanında adeta gökyüzüne açılan bir boşluk duygusu göze çarpar.

Aslında mavi renk onun için alışılmadık bir renktir. Genellikle eserlerinde kırmızı-gri-beyaz- yeşil renkleri tercih eden sanatçı, bu çalışmasında Giotto'nun lapis lazuliden elde edilmiş boya kullanarak yaptığı resimlerindeki mavi renkten çok esinlendiğini söylemiştir (Resim 6). Birer gezegeni andıran sarı ve mavi tonlarda boyanmış dairesel formlar zemin ile zıtlık sergilerler. Tavanın kenarlarına doğru yerleştirilen dairesel formlar açık bir kompozisyon etkisi yaratarak, gökyüzünün sonsuzluğuna işaret ederler. Buna karşın yalın ve sessiz mavi tavanın tam ortasında izleyicileri sonsuzluğa sürüklemektedir.⁷

Twombly pek çok eserinde kaligrafiden faydalanmaktadır. Bu çalışmada da kaligrafik unsurlar dikkat çekmektedir. Yazılar daha önceki eserlerinde görüldüğünden farklı olarak son derece berrak ve nettir. Yunan alfabesine özgü karakterlerle yazılan harfler, beyaz levha zeminler üzerindedir ve birbirine yaslanmazlar. Okunması ve anlaşılması son derece kolaydır. Toplam yedi adet levhada antik Yunanın yedi ünlü heykeltıraşının adı yer alır (Praksiteles, Phideas, Polyclitus, Lysippus, Kephisodotos, Myron, Scopas). Klasik eserlerin sergilendiği bu galeride, antik dönem sanatçıların isimlerini tavana, (daha doğrusu gökyüzüne, yıldızların arasına) yazmak bir anlamda onların ruhlarına ve yaratıcı kimliklerine sonsuz bir saygı olarakta yorumlanabilir.

Sanatçı ve eğitimci Barbara Crawford Twombly’e bu çalışmasında asistanlık yapmıştır. Crawford bu projede renklerin karıştırılmasından, eserin boyanmasına ve yerleştirilmesine kadar geniş bir rol üstlenmektedir.⁸

⁶ http://artdaily.com/news/37004/Cy-Twombly--Third-Contemporary-Artist-Invited-to-Install-a-Permanent-Work-at-the-Louvre#.WRqnc_nygoA

⁷ <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/7508743/Louvre-gets-new-gallery-ceiling.html>

⁸ <http://riverviews.net/featured-posts/craddock-terry-gallery/craddock-terry-exhibition/barbara-crawford-anticipating-memory-navigating-memory/>

Sanatçı bu çalışması ile Louvre'a kalıcı bir eser bırakan üçüncü çağdaş sanatçı ünvanını almıştır. Twombly'den önce Louvre, yaşayan sanatçılara olan bağlılığını, 2007'de Anselm Kiefer, 2010'da ise François Morellet ile göstermiştir. Ancak bu üç sanatçıdan da önce Le Brun, Delacroix, Ingres ve 20. yüzyılda Georges Braque'de dahil olmak üzere çok sayıda önemli sanatçı Louvre Müzesi için çalışmıştır.⁹

Dönemin Fransız Kültür Bakanı (Frederic Mitterrand), eser hakkında; "güneşle müttefik olan deniz" i hatırlatıyor, ifadesini kullanmıştır. Louvre yönetmeni Henri Loyrette ise, "çağdaş sanatçıları kalıcı eserlere katkıda bulunmaya çağırarak saygın müzenin modernize edilmesine yardımcı olduk" demiştir.¹⁰ Bu karşın sanatçı ve eseritenkit edilmemişte değildir; aralarında Robert Hughes' un da olduğu bir çok eleştirmen Twombly' i klasik bir başlığa sahip eserlerin, klasiği çağırıştırması gerektiği konusunda çok sert bir dille eleştirmiştir.

Sonuç

Kimi zaman çocuklara sorulan "Anneni mi yoksa babanı mı daha çok seversin?" sorusu kadar gereksiz bir tartışmadır klasik ile modern arasındaki durum. Özellikle ülkemizde bu durum zaman zaman ciddi tartışmalara hatta kavgalara dönüşmektedir. Geleneksel olanın modern ile yozlaştırılmaya çalışıldığı düşüncesi, ya da modernin geleneksel kültürle terbiye edilmesi gerektiği paranoyaları ülkemizde bu iki değerinde gelişimine ve korunmasına zarar vermiştir.

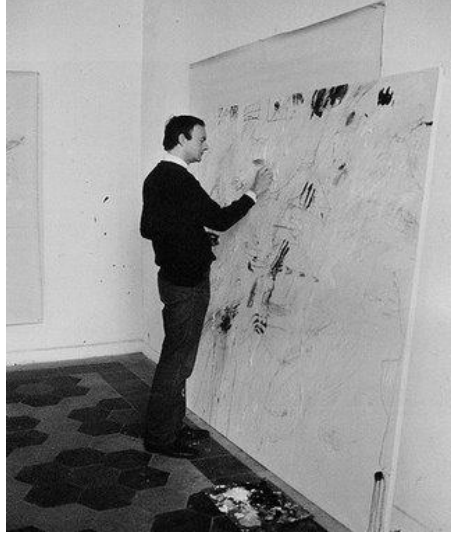
Bir toplumun en önemli kültürel değerlerinin başında elbette o kültürün klasik diye tanımlayacağımız karakteristik ifade örnekleri gelir. Bu hazine ne kadar büyükse o toplumun kültürel zenginliği de o kadar fazladır. Bununla birlikte çağdaş dünyanın ortak dili haline gelen sanatın modern ifade yolları da o toplumu evrensel değerlere sahip kılar. İkisini birbirinden ayrı düşünmek şüphesiz kültürün iki önemli ayağından birisini kesmek anlamına gelecektir.

Gelişmiş ülkelerde klasik ile modern bir araya getiren ciddi projeler üretilmekte ve bunlar desteklenmektedir. Louvre Müzesi'nin Bronz Eerler Galerisinde sergilenen CY Twombly'in çalışması buna önemli bir örnektir. Umarım yakın bir zamanda tarihi meydanlarımızda modern heykellerin boy gösterdiği, tarihi saraylarımızda modern sanat sergilerinin açıldığı, gösterilerin düzenlendiği bir çağ hep birlikte yaşarız.

⁹http://tmagazine.blogs.nytimes.com/2010/04/01/upward-with-the-arts-the-louvres-cy-twombly-ceiling/?_r=0

¹⁰<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/7508743/Louvre-gets-new-gallery-ceiling.html>

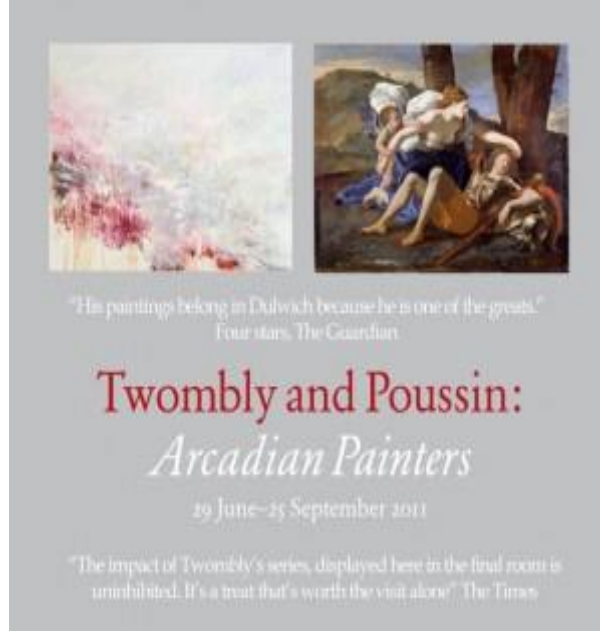
Resimler



Resim 1: Cy Twombly



Resim 2: Cy Twombly, İsimsiz, 1969, kalem, balmumu, renkli kalemler, 73 × 102 cm.



Resim 3: Twombly ve Poussin Sergisi Afiş, 2011



Resim 4: Louvre Müzesi, Bronz Eserler Galerisi



Resim 5: Cy Twombly, Louvre Müzesi, Bronz Eserler Galerisi Tavan Uygulaması.



Resim 6: Giotto, Scrovegni Şapeli Freskleri, 14.yy başı.

KAYNAKÇA

- <http://www.eveningallafternoon.com/2011/07/louvre-art-books-cy-twombly.html>
Erişim Tarihi:13.05.2017
- <http://www.theartstory.org/artist-twombly-cy.htm>Erişim Tarihi:11.05.2017
- <https://www.theguardian.com/artanddesign/2011/jul/06/cy-twombly-nicolas-poussin-exhibition>Erişim Tarihi:17.05.2017
- <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/7508743/Louvre-gets-new-gallery-ceiling.html>Erişim Tarihi:17.05.2017
- <http://www.louvre.fr/en/rooms/salle-des-bronzes>Erişim Tarihi:17.05.2017
- http://artdaily.com/news/37004/Cy-Twombly--Third-Contemporary-Artist-Invited-to-Install-a-Permanent-Work-at-the-Louvre#.WRqnc_nygoAErişim tarihi:18.05.2017
- <http://riversviews.net/featured-posts/craddock-terry-gallery/craddock-terry-exhibition/barbara-crawford-anticipating-memory-navigating-memory/> Erişim Tarihi: 18.05.2017
- http://tmagazine.blogs.nytimes.com/2010/04/01/upward-with-the-arts-the-louvres-cy-twombly-ceiling/?_r=0Erişim Tarihi:17.05.2017

Resim Kaynakçası:

- Resim 1:**<http://www.theartstory.org/artist-twombly-cy.htm> Erişim Adresi: 12.05.2017
- Resim 2:**<http://www.gagosian.com/now/cy-twombly> Erişim Tarihi: 19.05.2017
- Resim 3:**<http://documentary-art.net/blog/twombly-and-poussin-arcadian-painters/> Erişim Tarihi: 20.05.2017
- Resim 4:**<https://parisianonpurpose.wordpress.com/2015/06/12/french-simple-past-and-present/> Erişim Tarihi: 21.15.2017
- Resim 5:**<http://masmoulin.blog.lemonde.fr/2011/07/16/cy-twombly-1928-2011-peintre-dessinateur-sculpteur-et-photographe-americain-%E2%80%93-elements-biographiques-et-oeuvres-sur-papier/> Erişim Tarihi:23.05.2017
- Resim 6:**http://www.artble.com/artists/giotto_di_bondone/paintings/scrovegni_chapel_frescoes Erişim Tarihi: 20.05.2017

ÖĞRENCİLERİN GÖZÜYLE İMAM HATİP LİSESİ MESLEK DERSLERİ VE MESLEK DERSLERİ ÖĞRETMENLERİ (SİVAS İLİ ÖRNEĞİ)

Mustafa MÜCAHİT*

Öz: Bu makale İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin Meslek derslerini öğrenirken bu dersleri ve ders öğretmenlerini nasıl algıladıklarını kendi bakış açılarından değerlendirmeyi konu edinmiştir. Meslek derslerini sevip sevmemeleri, seçmeli olması durumunda nasıl davranacaklarını, ders içeriğinden ne oranda yararlandıklarını, derslerin duygu ve düşüncelerine yansımaları, öte yandan meslek dersleri öğretmenlerinin tutum, davranış ve ders işleme yöntemlerini nasıl değerlendirdikleri, meslek dersleri öğretmenlerini ne oranda örnek aldıkları anket uygulaması yoluyla ortaya konulmuştur. Öğrencilerin bakış açısı ve değerlendirmelerine göre, okudukları meslek dersleri, onların duygu, düşünce ve davranışlarına yeterli düzeyde etkili olmamıştır. Öğrencinin okula aidiyeti, okulu benimseme anlayışı değiştirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Din Eğitimi, İmam Hatip Lisesi, Meslek Dersleri, Öğretmen Tutumları.

According to the Students' Point of View, İmam Hatip High School Vocational Courses and Teachers (Examples of Sivas Province)

Abstract: This article deals with the evaluation of teachers of İmam Hatip High School students. Evaluated how they perceived their teachers when they learned vocational courses from their own point of view. They liked vocational courses, preferences, taking advantage of the content of the course, reflection of lessons on feelings and thoughts and how they evaluated vocational teacher teachers. According to the opinions and evaluations of the students, the vocational courses they are studying do not affect their feelings, thoughts and behavior. The student's feelings of belonging to the school should be changed.

Keywords: Education, Religious Education, İmam Hatip High School, Occupational Courses, Teacher Attitudes.

* *Yrd. Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, SİVAS.*

Kabul Tarihi: 09.01.2017
Yayın Tarihi: 30.06.2017

Giriş

Bireyi hayata hazırlayan okul, onun din konusundaki soru ve ihtiyaçlarını dikkate almak durumundadır. Günümüzde ortaöğretim düzeyinde mesleki din öğretimi İmam Hatip Liselerinde yürütülmektedir. Mesleki din öğretimi, donanımlı bireyler yetiştirerek toplumun din konusunda aydınlatılması, dini ihtiyaçların karşılanması ve din hizmetlerinin yürütülmesi noktasında önemli görevler üstlenmektedir.

İçerisinde bulunduğumuz çağda nitelikli insan yetiştirmek çok önemli hale gelmiştir. Bunda en önemli görev elbette öğretmene düşmektedir. Eğitimin yürütülmesinde temel işleve sahip öğretmenlerin çağın gerektirdiği bilgi, donanım, iletişim ve rehberlik etme gibi birçok özelliğe sahip olması, gelişmelere ve yeniliklere açık ve uyumlu bir niteliği bir araya getirebilmesi, eğitimin başarısını büyük ölçüde etkileyecektir.

İmam Hatip Liselerinde öğrencinin zihninde insana, düşünceye, özgürlüğe, ahlaka ve kültürel değerlere saygıya dayanan bir din öğretimi anlayışı hedeflenmektedir. Öğrencinin dini konuları ve kavramları öğrenirken sorgulayabilmesi, anlamını idrak edip içselleştirebilmesi çok önemlidir. Günümüz insanı, neye niçin inandığını bilmek istemektedir.

İmam Hatip Lisesi öğretim programıyla öğrencilerin Kur'an-ı Kerim'i doğru, güzel okuma, anlama ve yorumlama, Hadis ve Tefsir kaynaklarını kullanma becerisi ile eleştirel düşünebilme, problem çözme, araştırma, bilgi teknolojilerini kullanma hedeflenmektedir. Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, değişim ve sürekliliği algılama, mekân, zaman ve kronolojiyi algılama, sosyal katılım, çevre bilinci kazanma ve çevreyi koruma becerisi yanında temel İslami, insani ve ahlaki değerleri kazandırma da öngörülmektedir. Bütün bu kazanımları sağlamada rolü ve etkisi çok büyük ve önemli olan meslek dersleri öğretmeninin tutum, davranış, iletişim becerileri ile yukarıdaki kazanımları öğrenciye kazandırmada gerekli olan kişisel ve mesleki becerilerin, öğretmenin iletişim içerisinde olduğu muhatabı olan öğrenciler açısından nasıl algılandığı, öğrencinin meslek derslerini ve öğretmenlerini sevmesi, öğrendiklerini içselleştirip hayatına yansıtması açısından önemlidir.

Bu makalemizde, Sivas merkezde bulunan İmam hatip Liseleri ile bazı ilçelerinde okuyan öğrencilerin meslek derslerine yönelik düşüncelerini meslek derslerini sevmeye, zorunlu ya da seçimlik olması, ders içeriğini benimsemesi ile dini duygu ve düşüncelerine yansımaları kendi bakış açılarından ortaya koymaya çalıştık. Yine Meslek dersleri öğretmenlerine yönelik düşüncelerini, onları sevip sevmeme, öğretmenlerin tutum ve davranışları, sempatik ve esprili olmaları, ders işleme yöntemleri, kullanılan araç-gereç ve materyaller açısından değerlendirmelerini tespit ettik. Son olarak öğrencilerin meslek dersleri

öğretmenlerini dini ve ahlaki yaşayışta ne oranda örnek aldıklarını ortaya koymaya çalıştık.

1. Ankete Katılan Öğrencilerle İlgili Sayısal Bilgiler

1.1. Öğrencilerin Okudukları Okulun Bulunduğu Yere Göre Dağılımları

Öğrencilerin gözüyle İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri ve Meslek Derslerini Öğretmenlerinin nasıl algılandığı tespit etmek amacıyla yapmış olduğumuz bu araştırmamızda öncelikle öğrencilerin okudukları okulların bulunduğu il – ilçe merkezlerine göre sayılarını vermek istiyoruz.

Tablo 1. Anket Uygulanan Okullar ve Öğrenci Sayıları

Okul Adları	İl Genel Öğrenci Sayısı		Anket Uygulanan Öğrenci Sayısı				Toplam
	11. Sınıf	12. Sınıf	11. Sınıf		12. Sınıf		
			N	%	N	%	
Sivas Merkez Anadolu İHL	127	154	86	67.71	65	42.20	151
Abdüssamed Bal Anadolu İHL	318	143	69	21.69	68	47.55	137
Merkez Kız Anadolu İHL	321	205	32	0.99	102	49.75	134
Hafik Anadolu İHL	31	25	15	48.38	22	88.00	37
Suşehri Anadolu İHL	94	66	20	21.27	27	40.90	47
Şarkışla Anadolu İHL	69	34	34	49.27	29	85.29	63
Yıldızeli Anadolu İHL	129	80	47	36.43	34	42.50	81
Zara Anadolu İHL	72	73	20	27.77	20	27.39	40
Diğer İlçelerdeki Anadolu İHL	130	90	-	-	-	-	-
Toplam	1292	870	323	25.0	367	42.2	690

Sivas ili ve ilçelerinde bulunan İmam Hatip Liselerinde okuyan 11. ve 12. sınıflardaki toplam öğrenci sayısı 2162 olup bunların % 31.91 oranını oluşturan 690 öğrenciye anket uygulanmıştır. Ancak 50 öğrenci anketin çoğu yerini cevaplamadığı için değerlendirmeye alınmamış toplam 640 öğrencinin cevapları değerlendirilmiştir.

Tablo 2. Anket Uygulanan Okulların Buldukları Yere Göre Dağılımı

	N	%
İl	386	60.3
İlçe	254	39.7
Toplam	640	100.0

Tablo 2. de görüldüğü gibi, anketi uyguladığımız öğrencilerin % 60.3'ü il merkezindeki Abdüssamed Bal Anadolu İHL, Sivas Merkez Anadolu İHL ve Merkez Kız Anadolu İHL Liselerinde okuyan öğrencilerdir. % 39.7'si ise Sivas

iline bağlı ilçelerdeki Hafik Anadolu İHL, Suşehri Anadolu İHL, Şarkışla Anadolu İHL, Yıldızeli Anadolu İHL ve Zara Anadolu İH Lisesinde okuyan öğrencilerden oluşmaktadır.

2. ÖĞRENCİLERİN MESLEK DERSLERİ İLE İLGİLİ DÜŞÜNCELERİ

2.1. Meslek Derslerini Sevip Sevmeme Durumu

İmam Hatip Lisesinde okuyan öğrenci, diğer derslerde olduğu gibi meslek derslerini de sevmesi gerekir. Zira bir ders severek, benimsenerek daha iyi anlaşılabilmekte ve ondan azami derecede istifade etmek mümkün olabilmektedir. Aşağıdaki tabloda öğrencilerin meslek derslerini ne oranda sevdikleri gösterilmiştir.

Tablo 3. Meslek Derslerini Sevip Sevmeme Durumu

DERSLER	Evet		Hayır		Kararsız		Cevap yok		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Kur'an-ı Kerim	562	87.8	35	5.5	42	6.6	1	0.2	640	100
Mesleki Arapça	275	43.0	215	33.6	146	22.8	4	0.6	640	100
Temel Dini Bilgiler	568	88.8	33	5.2	30	4.7	9	1.4	640	100
Siyer	588	91.9	25	3.9	19	3.0	8	1.3	640	100
Fıkıh	522	81.6	47	7.3	59	9.2	12	1.9	640	100
Tefsir	469	73.3	79	12.3	87	13.6	5	0.8	640	100
Karşılaştırmalı Dinler Tarihi	371	58.0	60	9.4	134	20.9	75	11.7	640	100
Hadis	480	75.0	70	10.9	79	12.3	11	1.7	640	100
Akaid ve Kelam	467	73.0	74	11.6	89	13.9	10	1.6	640	100
Hitabet ve Mesleki Uygulama	463	72.9	91	14.2	81	12.7	5	0.8	640	100
İslam Tarihi ve Medeniyeti	392	61.3	61	9.5	120	8.8	67	10.5	640	100

Tablo 3. incelendiğinde meslek derslerini sevip sevmeme konusu üç kategoride ele alınabilir. % 85 ve üzeri şeklinde bir gruplama yapılacak olursa, bu kategoride Siyer % 91.9, Temel Dini bilgiler % 88.8 ve Kur'an-ı Kerim % 87.8 ile yer almaktadır. İkinci sırada % 70 ila % 84 arası oranında bir gruplama yapılabilir. Bu gruba % 81.6 ile Fıkıh, % 75.0 ile Hadis, 73.3 ile Tefsir, % 73.0 ile Akaid-Kelam ve % 72.9 ile Hitabet ve Mesleki Uygulama dersleri dâhil edilebilir. Üçüncü sırada % 61.3 ile İslam Tarihi ve Medeniyeti ve % 58.0 ile Karşılaştırmalı Dinler Tarihi dersleri yer almaktadır. Her ne kadar meslek dersleri içerisinde kategorize edilmese de çoğunlukla meslek dersleri öğretmenleri tarafından okutulduğu için Mesleki Arapça dersini de biz araştırmamızda değerlendirmeye aldık. Bu dersin sevilme oranı % 43.0 ile en düşük durumdadır.

Meslek Dersleri içerisinde Kur'an-ı Kerim'in bu oranda sevilmesi diğer derslere göre normal bir durumdur. Bir Müslüman için Kur'an'ın konumu ve değeri bellidir. Aslında bu oran daha yüksek olmalıdır. Yine İmam Hatip Lisesinin temel dersleri olan Fıkıh, Hadis, Tefsir, Akaid-Kelam ve Hitabet ve Mesleki Uygulama derslerinin sevilme oranı % 70 ile % 84 arası bir durumda olması düşündürücüdür. Zira bu derslerde temel İslami bilgiler verilmekte, bu okulların ana omurgasını bu dersler oluşturmaktadır.

İyi bir din eğitimi almış kişinin nitelikleri arasında, sadece kendi inandığı din hakkında değil, diğer dinler hakkında da bilgi sahibi olması, bilimsel değerlendirmelerde bulunabilmesi sıralanmaktadır. Diğer meslek derslerine göre daha az sevilen Karşılaştırmalı Dinler Tarihi dersinin, İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin dini konulara, diğer din, inanç ve yaşayışlara geniş perspektiften bakabilen, hoşgörülü, diğerlerini anlayabilen bir ufuk kazanmasına katkılar sağlaması beklenmektedir (Kaymakcan 2005: 335).

2.2. Öğrenciler İçin Meslek Derslerinin Zorunlu Ya da Seçimlik Bir Ders Oluşu

İmam Hatip Lisesini tercih ederek bu okula gelen öğrencilerin meslek derslerine ne oranda ilgi gösterdikleri, meslek derslerinin tamamına aynı derecede ilgi duyup duymadıkları merak konusu olmuştur. İlkokula başlarken sevinç ve neşeye okula koşan çocukların lise düzeyine geldiklerinde tam tersi bir tavır içerisinde olarak okuldan uzak durmak istedikleri, aynı neşe, sevinç ve istekle okula gelmedikleri bilinmektedir. İşte bu durumda olan öğrencilerin kendilerine bırakılacak olsa meslek derslerini ne oranda seçeceklerini belirlemek üzere meslek dersleri bir tablo halinde verilerek bunları seçip seçmeme konusundaki görüşleri alınmıştır.

Tablo 4. Meslek Dersleri Seçmeli Bir Ders Olsaydı Seçme Durumu

	Evet Seçerdim		Hayır Seçmezdim		Kararsız		Cevap Yok		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Kuran-ı Kerim	519	81.1	79	12.3	35	5.5	7	1.1	640	100
Mesleki Arapça	240	37.5	297	46.4	80	12.5	23	3.6	640	100
Temel Dini Bilgiler	457	71.4	110	17.2	45	7.0	28	4.4	640	100
Siyer	510	79.7	74	11.6	34	5.3	22	3.4	640	100
Fıkıh	428	66.9	129	20.2	50	7.8	33	5.2	640	100
Tefsir	388	60.6	162	25.3	65	10.2	25	3.4	640	100
Karşılaştırmalı Dinler Tarihi	333	60.6	138	21.6	96	15.5	73	11.4	640	100
Hadis	397	62.0	132	20.6	83	13.0	28	4.4	640	100
Akaid ve Kelam	394	61.6	139	24.7	84	13.1	23	3.6	640	100
Hitabet ve Mesleki Uygulama	373	58.3	149	24.8	86	13.4	22	3.4	640	100
İslam Tarihi ve Medeniyeti	362	56.6	125	19.5	91	14.2	62	9.7	640	100

Tablo 4. de görüldüğü gibi, Kur'an-ı Kerim % 81.1 ve Siyer % 79.7 ile en çok tercih edilen dersler olurken Arapça hariç diğer derslerin oranları birbirlerine çok yakın olup, hayır ve kararsızlar toplandığında yaklaşık öğrencilerin % 40'ı seçmeli olması durumunda bu dersleri seçmeyeceklerini ifade etmektedirler. Oysa İmam Hatip Liselerini diğer okullardan ayıran özellik sözü edilen derslerin okutulmasıdır. Arapça dersinin % 37.5 oranında çıkması sevilmesiyle dengeli fakat üzerinde düşünülmesi gereken bir durumdur. Günümüzde yabancı bir dil öğrenmenin gerekliliği ortada iken ve yine meslek derslerinin önemli bir kısmının kaynakları ve hatta içeriği Arapça ile bağlantılı iken dersin bu kadar az sevilmesi ve tercih edilmesi kabul edilemez bir durumdur.

Arapça öğretiminde, bu dersi sevdirmek, daha fazla ilgi görmesini ve öğrenilmesini sağlamak için; Arapça öğretiminde öğrenci merkezli yaklaşım esas alınarak öğrencilerin aktif katılımı sağlanmalı, dilin öğretilmesinde dört temel yaklaşım (dinleme-konuşma-okuma-yazma) birlikte öğretilmeli, derste Arapça iletişim kurmaya özen gösterilmeli, öğrencilerin kendi aralarında dili kullanmaları teşvik edilip cesaretlendirilmelidir (Aydm 2011: 18).

2.3. Ders İçeriği İle İlgili Görüşleri

İnsan çocukluğundan itibaren Allah'ı, çevresinin ve özellikle de ailesinin kendisine vermiş olduğu şekilde tasavvur ve idealize eder. Genel olarak ferdi katkısıyla birlikte, çevrenin eğitimine dayanan Allah tasavvuru yanında daha oluşumunu tamamlamamış veya uydurulmuş tasavvurlara da rastlanabilmektedir (Yavuz 1987: 168). İnsan, her şeyi bilen ve her şeye gücü yeten, tabiatüstü bir gerçekliğe sahip olan bir Allah'ın var olduğuna inanır. İman bir güvenme, yakınlaşma, ümitle bağlama durumudur. İmana konu olan objenin varlığının da insan için bir iç huzur, güven ve tatmin sağlaması, bunun fonksiyonel güç ve etkinliğini ortaya koyar. Burada varlığna inanılan ilahi gerçeklik, insan için bir dayanak olmakta, dolayısıyla ona güven ve ümitle bağlılık sunulmakta ve kişisel bir kanaatle kesinlikle doğruluğu kabul edilmektedir (Hökelekli 2005: 158).

İmanın asıl konusu, zatı, sıfatları ve fiilleriyle Allah'tır. Allah, mümin için en yüce varlık olmasını yanında derin özlemlerinin son sınırı ve varoluşunun tamamlanması için kendisine güvenip bağlandığı hakikattir. Dolayısıyla iman, daimi ve değişmez 'zihni kesin bir kanaat', bir 'itaat ve teslimiyet' ve bir 'güven ve sevgi' bağı (Hökelekli 2005: 159) olarak ifade edilebilir.

İnsanın Allah'ı her şeye gücü yeten, her şeyi bilen, dilediği anda insanı dert ve sıkıntılardan kurtarabilecek güç ve kudrete sahip olarak düşünür ve inanır. İşte böyle bir inanç insana güven verir, onu karamsarlıktan uzaklaştırır. Bireyin geleceğe ümitle bakmasını ve sabırlı olmasını sağlar. Olumlu istek ve

arzularının Allah tarafından karşılanacağını düşünerek rahatlar ve huzur bulur (Peker 2013: 245).

Allah, ümitsizlik, sıkıntı, bunalma, korku ve endişe durumlarında insana yardım edecek bir güç olmasının yanında sevinç ve mutluluk anlarında da insanın şükran ve sevgi ifadelerini sunabileceği ilahi bir güçtür. Böylece insan hem duygusal taşkınlık hem de çöküntü durumlarından kurtularak dengeli bir kişilik ve özellik kazanır (Peker 2013: 245). Öğrencide sağlam bir inanç oluşturma sorumluluğuna sahip olan meslek dersleri öğretmenin bu konudaki başarı düzeyini öğrenmek istedik.

2.3.1. Allah İncancının Oluşmasında, Allah'ı Tanımada Meslek Derslerinin Etkisi

Öğretmenin öğrenciye davranışı ve tutumu bazen tepkiyle karşılaşır. Bu tepki zaman zaman artarak sevgisizliğe, hatta nefrete dönüşebilir. Buda öğrencinin okula, okuldaki eğitime ve eğitimin içeriğine de yansır. İşte öğretmene tepkiyi ölçmek amacıyla Allah incancının oluşmasında, Allah'ı tanımada Meslek derslerinin öğrenciye yardımcı olup olmadığını belirlemek üzere; *Meslek dersleri Allah incancının oluşmasında, Allah'ı tanımada size yeterince yardımcı oldu mu?* şeklinde bir soru yöneltilmiştir.

Tablo 5. Allah İncancının Oluşmasında ve Allah'ı Tanımada Meslek Derslerinin Etkisi

	N	%
Cevap yok	2	.3
Evet	524	81.9
Hayır	42	6.6
Kararsızım	72	11.3
Toplam	640	100.0

Tablo 5. incelendiğinde % 81.9 oranında öğrenci bu soruya *evet* cevabını verirken, *hayır* ve *kararsızların* toplamı % 17.9 olmuştur. Meslek derslerinin Allah incancının oluşmasında ve Allah'ı tanımada yardımcı olmadığı şeklindeki bir anlayış, kanaatimize göre öğretmen ve okula gösterilen tepkiden kaynaklanmaktadır. Çünkü dört yıl alınan eğitimin, okunan meslek derslerinin mutlaka kişiyi etkilemesi gerekir. Öğrenci ne kadar donanımlı olarak gelirse gelsin bu eğitimin onun bilgilerini destekleyip pekiştirmesi zorunlu bir durumdur.

2.4. Meslek Derslerinin Dini Duygu, Düşünce ve Davranışa Yansıması

Öğretmenin bireysel özellikleri, dersi işlerken kullandığı öğretim stratejileri, yöntem ve teknikleri sınıf yönetimini etkileyen durumlardır. Beş boyutta ele alınan sınıf yönetimi etkinliklerinin bir boyutu da davranış düzenlemeleridir. İstenilen davranışların kazandırılması, istenilmeyen davranışların önceden tahmin edilerek gerekli önlemin alınması (Demirel 2011: 188), öğretmenden beklenen bir husustur. İmam Hatip Lisesinde öğretimi yapılan meslek dersleri bir bütün olarak öğrencinin hayatında ne oranda etkili olmaktadır? Hayatı anlamlandıran, yaşayış ve davranışta müslüman bireye yol gösteren, inanç, ibadet ve sosyal hayatı düzenleyen dinin temel dayanaklarını ve kaynaklarını oluşturan ilimler vardır. İşte İmam Hatip Lisesinde okutulan Tefsir, Hadis, Akaid-Kelam, Fıkıh, Siyer vd. dersler bu temel İslam bilimleridir. Lise düzeyinde verilmekte olsa da bireyin müslümanca yaşamasını sağlayacak düzeyde bilgi aktarımı yapıldığı için verilen eğitim öğrencinin duygu ve düşünce dünyasına ne oranda yansımakta, birey onu ne kadar içselleştirerek hayata geçirebilmektedir? Öğretmen burada üzerine düşen rolü oynamış mıdır? İşte bu sorulara cevap olmak üzere meslek derslerinin yatay olarak tamamının içeriği, dikey olarak dört yıl boyunca görülen eğitimin neticesi olarak öğrencilere, *Meslek Derslerinin Dini Duygu, düşünce ve davranışlarınızda etkili olduğunu düşünüyor musunuz?* diye bir soru yönelttik.

Tablo 6. Meslek Derslerinin dini duygu, Düşünce ve Davranışa Etkisi

	N	%
Cevap Yok	109	17.0
Evet	461	72.0
Hayır	23	3.6
Kararsızım	47	7.3
Toplam	640	100.0

Tablo 6.'ya göre araştırmamıza katılan öğrencilerin % 72.0'si bu soruyu olumlu cevaplandırarak evet demiştir. Hayır % 3.6 ve kararsız % 7.3 oranındadır. Öğrencilerin % 17.0'si bu sorumuzu cevapsız bırakmıştır. Olumlu cevap vermeyenlerin toplamı % 28.0 olup bu üzerinde durulması gereken bir konudur.

Meslek derslerine öğrencilerin bakış açısının ortaya çıktığı bu tabloya göre, okumuş oldukları bu dersler dini, duygu, düşünce ve davranışlarına beklenen oranda etkili olmadığı kanaatini ortaya çıkmaktadır. Öğrencinin okula aidiyet ve benimseme anlayışı değişmeli, meslek dersleri öğretmenleri, okutulan bu derslerin geçer not almanın ötesinde bireyin dünya ve ahiret hayatını ilgilendiren bilgileri içerdiğinin üzerinde daha fazla durmalıdır.

3. Öğrencilerin Meslek Dersleri Öğretmenleri Hakkındaki Düşünceleri

3.1. Meslek Dersleri Öğretmenlerini Sevip Sevmeme Durumu

İnsanları birbirine yakınlaştıran, görünmez bağ denilebilecek olan duygu sevgidir. Canlılar arasında çekimi sağlayan şey olan sevgiye ümit de eklendiğinde bu, insanı harekete geçirir, yaşama sevincini artırarak motivasyon sağlar. Pozitif duyguların en önemlilerinden sayılan sevgi ve ümit beraberliği, sevgiyi artırıcı etki yapar. Eğer insanın karşısındaki birey sevgi nesnesi olursa ortaya empati çıkar. Bu ise sevgiyi artırarak dostluğun doğmasını sağlar. Sevgi üzüntü duygusuyla birleştiği an acıma, sahiplenme hisleri oluşur (Tarhan 2014: 65).

İnsanda en iyiyi, mükemmeli sevme eğilimi vardır. Gelişim sürecinde yaşayan insanı ilerleten şey, güzel olanı sevme duygusudur. Sevme duygusu geliştirilebilir de köreltilebilir de. Önemli olan sevgi nesnesidir. Sadece sevgi dolu olmak değil, doğru olan iyiyi ve güzeli sevebilmektir. İnsanlar arasındaki muhabbetin artması, sevgi davranışlarının karşılık görmesine bağlıdır. Muhataba içtenlik ve samimiyetle davranmak, duyguları pekiştiren örnekler sergilemek gereklidir. Ancak karşılık görmediğinde sevgi söner. Bunun için sürekli beslenmesi gereklidir (Tarhan 2014: 71).

Sevginin dağılımı; insanın kendi varoluşunu, evrendeki konumunu, evrensel bütünlük içerisindeki yerini bilmesine bağlı olarak bütün sevgi taşlarını yerli yerine oturtmasıyla sağlanır. Sevginin karşılıklı ve uzun süreli olması için duyulan hissin kişinin karakterine yönelik olması, sevgiyi daha kalıcı kılacaktır. Bunun yanında insanlar arasında iletişimin devam edebilmesi için duyguların muhabataba mutlaka aktarılması gerekir. Sevginin davranışlarla çok yakın ilişkisi olup, bir davranışı benimsemek için öncelikle o davranışın sevebilir bir duruma gelmesi gerekmektedir. Sevgi değerlerle birleştiği anda eyleme dönüşür. Değerler insan davranışlarında çok belirleyici olduğu için iyi değerleri benimseyen kişi iyi, kötü değerleri benimseyen kişi kötü işlere yönelir. Bu nedenle değerler insan davranışlarında belirleyicidir. İnsanın duygularını fark etmesi, doğru değerler seçmesi ve iyi davranışlarda bulunması birbirini izleyen basamaklar durumundadır (Tarhan 2014: 71-75).

İşte İmam Hatip Lisesinde okuyan, duygu, düşünce ve davranışlarında İslami ölçülere sahip olması beklenen bir gencin, fitratında var olan sevgi duygusunu öğretmene yönlendirmesi hayatına çizeceği rotayı belirleyecek, öğretmenden göreceği karşılıklı sevgiyle birlikte dersleri benimseyecek, sevecek ve başarısını daha da arttıracaktır. Öğretmen de üstlendiği 'yapıcı rolü' sayesinde derste sınıfı kendi etrafında toparlayarak öğrencilerin gelişimlerini sağlama gerçekleştirecektir (Demirel: 2011: 185). Bunu başarmak, öğretmenin sevilmesiyle mümkün olacaktır. Bunun için araştırmamızda öğrencilerin meslek dersleri öğretmenini ne oranda sevdiğini belirlemek istedik. Aşağıdaki tabloda bu durumu tespit etmeye çalıştık.

Tablo 7. Meslek Dersleri Öğretmenini Sevip Sevmeme Durumu

Meslek dersleri öğretmenini sevip sevmeme	Evet		Hayır		Kararsız		Cevap yok		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Kur'an-ı Kerim	454	70.9	125	19.5	58	9.1	3	0.5	640	100
Mesleki Arapça	397	62.0	157	24.5	80	12.5	6	0.9	640	100
Temel Dini Bilgiler	425	66.4	95	14.8	77	12.0	43	6.7	640	100
Siyer	473	73.9	75	11.7	52	8.1	40	6.3	640	100
Fıkıh	456	71.3	94	14.7	56	8.8	34	5.3	640	100
Tefsir	439	68.6	129	20.2	62	9.7	10	1.6	640	100
Karşılaştırmalı Dinler Tarihi	366	57.2	83	13.0	110	17.2	81	12.7	640	100
Hadis	426	66.6	110	17.2	64	10.0	39	6.1	640	100
Akaid ve Kelam	461	72.0	105	16.4	62	9.7	12	1.9	640	100
Hitabet ve Mesleki Uygulama	471	73.6	94	14.7	64	10.0	11	1.7	640	100
İslam Tarihi ve Medeniyeti	350	54.7	100	15.6	112	17.5	78	12.2	640	100

Tablo 7.'de görüldüğü gibi meslek dersleri öğretmenleri ortalama % 67.0 gibi bir oranda sevilmektedir. Öğretmeni sevme konusunda ders bazında ki kare testine göre istatistiksel olarak anlamlı bulunan ders öğretmenleriyle ilgili verileri sunmak istiyoruz.

Tablo 8. Kur'an-ı Kerim Dersi Öğretmeninin Okulun Bulunduğu Yere Göre Sevilme Durumu						
		Cevap yok	Seviyorum	Sevmiyorum	Kararsızım	Toplam
İl	N	1	253	90	42	386
	%	0.3	65.5	23.3	10.9	100.0
İlçe	N	2	201	35	16	254
	%	0.8	79.1	13.8	6.3	100.0
Toplam	N	3	454	125	58	640
	%	0.5	70.9	19.5	9.1	100.0

Tablo 8.'de görüldüğü gibi Kur'an-ı Kerim dersine giren öğretmenler il merkezinde % 65.5 oranında sevilirken, ilçelerde % 79.1 oranında sevilmektedir. İl merkezindeki okullarda bu ders daha tecrübeli, varsa hafız ya da okuyuşu daha düzgün öğretmenler tarafından okutulmaktadır. İlçelerde ise öğretmenlerimiz daha genç ve az tecrübelilerden oluşmaktadır. İlde çalışan öğretmenlerin tecrübenin verdiği anlayışla öğrenciyi daha iyi öğretmek amacıyla derse yoğunlaşması ve geleneksel yöntemleri kullanması daha az sevilmesine neden olduğu söylenebilir. Ki kare testinin sonucu da ($p=,001$, $p<,05$) bu anlamlılığı ortaya çıkarmaktadır.

Okulun bulunduğu yere göre farklılık oluşturan bir diğer ders Tefsir'dir.

		Cevap yok	Seviyorum	Sevmiyorum	Kararsızım	Toplam
İl	N	6	244	92	44	386
	%	1.6	63.2	23.8	11.4	100.0
İlçe	N	4	195	37	18	254
	%	1.6	76.8	14.6	7.1	100.0
Toplam	N	10	439	129	62	640
	%	1.6	68.6	20.2	9.7	100.0

Tablo 9.'a göre bu dersin öğretmenini ilde okuyan öğrencilerin % 63.2'si, ilçedeki öğrencilerin de % 76.8'i sevmektedir. Kur'an-ı Kerim dersi için söylediğimiz tespitler bu ders için de geçerlidir. Öğrenciyle iletişim kurmada daha becerikli ve yeniliklere açık olan genç öğretmenler ilçelerde daha çok sevilmetedir. Ki Kare testi ($p=,004$, $p<,05$) bu anlamlılığı ifade etmektedir.

Öğrencinin okuduğu sınıfa göre öğretmenini sevdiği derslerle ilişkisi anlamlı ve farklı bulunan dersler Arapça ve Akaid-Kelam dersleridir.

		Cevap yok	Seviyorum	Sevmiyorum	Kararsızım	Toplam
11. sınıf	N	2	162	87	37	288
	%	0.7	56.3	30.2	12.8	100.0
12. sınıf	N	4	235	70	43	352
	%	1.1	66.8	19.9	12.2	100.0
Toplam	N	6	397	157	80	640
	%	0.9	62.0	24.5	12.5	100.0

Öğrencini okuduğu sınıfa göre sevdiği derslerin öğretmenleri arasında ilk olarak Arapça dersi öğretmeniyle ilgili değerlendirmeyi vermek istiyoruz. Tablo 10.'a göre 11. Sınıfta okuyan öğrencilerin % 56.3'ü, 12. Sınıfta okuyan öğrencilerin de % 66.8'i Arapça dersinin öğretmenini sevdiğini ifade etmektedir. Bu sayısal farklılık anlamlılığı göstermektedir. Ki kare testinin verileri de ($p=,018$, $p<,05$) bunu ortaya çıkarmaktadır. Arapça dersini okutan öğretmenin diğer dersleri okutuyor olması, ya da okulu bitirme noktasına gelen öğrencilere daha toleranslı olması bu farklılığın nedeni olduğu düşünülmektedir.

Öğrencinin okuduğu sınıf ile öğretmenini sevdiği dersler arasındaki ilişkinin anlamlı bulunduğu derslerden birisi de Akaid -Kelam dersidir.

		Cevap yok	Seviyorum	Sevmiyorum	Kararsızım	Toplam
11. sınıf	N	4	223	46	15	288
	%	1.4	77.4	16.0	5.2	100.0

12. sınıf	N	8	238	59	47	352
	%	2.3	67.6	16.8	13.4	100.0
Toplam	N	12	461	105	62	640
	%	1.9	72.0	16.4	9.7	100.0

Tablo 11.'e göre 11. Sınıfta okuyan ve anketimizi cevaplandıran öğrencilerin % 77.4'ü, 12. Sınıfta okuyan öğrencilerin de % 67.6'sı bu dersin öğretmenini sevdiğini ifade etmektedir. Bu iki oran arasındaki farklılık ki kare testi sonucuna göre ($p=,003$, $p<,05$) anlamlı görülmektedir. Bu farklılık dersin okutulduğu 11.sınıfta öğretmenin akaid gibi kişinin inancını ilgilendiren bir dersin önemini iyi kavratmış ve daha sevecen bir yaklaşım sergilemesinden kaynaklanabilir.

İmam Hatip Liselerinde uygulanan Anadolu ve normal programlara göre meslek derslerini okutan öğretmenlerin sevilme verileri şöyledir:

		Cevap yok	Seviyorum	Sevmiyorum	Kararsızım	Toplam
Anadolu	N	23	212	68	47	350
	%	6.6	60.6	19.4	13.4	100.0
Normal	N	20	213	27	30	290
	%	6.9	73.7	9.0	10.4	100.0
Toplam	N	43	425	95	77	640
	%	6.7	66.4	14.8	12.0	100.0

Tablo 12.'ye göre Temel Dini Bilgiler dersini okutan öğretmen Anadolu programı uygulanan kısımdaki öğrencilerin % 60.6'sı tarafından sevilirken normal kısımda okuyan öğrencilerin % 73.7'si tarafından sevilmiştir. Ki Kare testi sonucunda ($p=,001$, $p<,05$) iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu ortaya çıkmıştır. 9. Sınıfta okutulan bu dersin öğretmenin normal kısımda okuyan öğrenciler tarafından daha fazla sevilmesi, bu öğrencilerin meslek derslerine daha çok yoğunlaşmasına karşın, sınavla bu okullara gelen ve Anadolu kısmında okuyan öğrencilerin kültür derslerine daha çok yoğunlaşmış olmasından kaynaklanabilir.

Okulda uygulanan Anadolu ve normal İmam hatip Lisesi programlarına göre öğretmeni sevilen derslerin bu programla ilişkisi istatistiksel olarak anlamlı görülen dersler Karşılaştırmalı Dinler Tarihi ve İslam Tarihi ve Medeniyeti'dir.

Tablo 13. Karşılaştırmalı Dinler tarihi Dersi Öğretmeninin Okulun Türüne Göre Sevilme Durumu						
		Cevap yok	Seviyorum	Sevmiyorum	Kararsızım	Toplam
Anadolu	N	46	169	58	77	350
	%	13.1	48.3	16.6	22.0	100.0
Normal	N	35	197	25	33	290
	%	11.8	68.2	8.7	11.4	100.0
Toplam	N	81	366	83	110	640
	%	12.7	57.2	13.0	17.2	100.0

Tablo 13.'e göre bu dersin öğretmeni Anadolu kısmında okuyan öğrencilerin % 48.3'ü tarafından sevilirken normal kısımda okuyanların % 68.2'i tarafından sevilmiştir. Bu da ki kare testine göre ($p=,000$, $p<,05$) anlamlı bir farklılığı göstermektedir.

Karşılaştırmalı Dinler tarihi dersi 12. Sınıfta okutulan bir derstir. Son sınıfta okuyan öğrencilerin üniversite sınavına hazırlanmaları ve Anadolu kısmında okuyan öğrencilerden daha çok beklentiye girmiş olmaları meslek derslerin ve dolayısıyla öğretmenlerine karşı tutumun farklılaşmasına yol açacaktır.

Tablo 14. İslam Tarihi ve Medeniyeti Dersi Öğretmeninin Okulun Türüne Göre Sevilme Durumu						
		Cevap yok	Seviyorum	Sevmiyorum	Kararsızım	Toplam
Anadolu	N	47	162	65	76	350
	%	13.4	46.3	18.6	21.7	100.0
Normal	N	31	188	35	36	290
	%	10.4	65.1	12.1	12.5	100.0
Toplam	N	78	350	100	112	640
	%	12.2	54.7	15.6	17.5	100.0

İslam Tarihi ve Medeniyeti dersi de Dinler Tarihi dersi gibi 12. Sınıfta okutulmaktadır. Dinler Tarihi dersi için yaptığımız yorumun bu ders için de geçerli olduğunu düşünmekteyiz. Nitekim bu dersin öğretmeni tablo 14.'e göre Anadolu kısmında okuyan öğrencilerin % 46.3'ü, normal kısımda okuyan öğrencilerin de % 65.1'i tarafından sevilme ve ki kare testine göre ($p=,000$, $p<,05$) aralarındaki bu farklılık anlamlı görülmektedir.

3.2. Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Tutum ve Davranışlarının Öğrenciler Üzerindeki Etkisi

Öğretmenin sınıftaki rollerinden birisi, sınıfta oluşturacağı atmosfer ve normatif yapı sayesinde öğrenmeyi sağlamadır (Demirel: 2011: 184). Bunun için öğretmen sahip olduğu coşku ve içtenliğiyle dersine ilgi ve merak

Cevap yok	0	0	2	0.8	0	0	2	0.6	0	0	2	0.7	2	0.6	0	0
Evet	168	43.5	135	53.1	150	52.1	153	43.5	162	46.3	141	48.4	165	49.1	138	45.2
Hayır	129	33.4	70	27.6	91	31.6	108	30.7	111	31.7	88	30.4	99	29.5	100	33.0
Kararsız m	89	23.1	47	18.5	47	16.3	89	25.3	77	22.0	59	20.4	70	20.8	66	21.8
Toplam	386	100.0	254	100.0	288	100.0	352	100.0	350	100.0	290	100.0	336	100.0	304	100.0

Tablo 16.'ya göre *Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Ders Esnasındaki Tutum ve Davranışları Derse İlgini Artırıyor mu?* sorusuna il merkezinde öğrenim gören öğrencilerin % 43.5'i olumlu, % 33.4'ü olumsuz cevap vermiş ve % 23.1'i kararsız olduğunu belirtmiştir. İlçelerde okuyan öğrencilerin ise % 53.1'i olumlu, % 27.6'sı olumsuz cevabını vermiş ve % 18.5'i kararsız olduğunu belirtmiştir. Ki kare sonucu ($p=,026$, $p<,05$) anlamlı görülmektedir. Öğretmenle daha samimi ve içten ilişki kurmak ilçede daha kolay olması, ilçelerde çalışan meslek dersleri öğretmenlerinin daha genç olmaları, bu nedenle ders esnasında daha anlayışlı, adaletli ve idealist olmaları dolayısıyla öğrenciyle daha kolay empati kurabileceklerinden öğrenciyle aralarındaki iletişim daha sıcak ve samimi olacaktır. Dolayısıyla il merkezine göre ilçelerde okuyan öğrencilerin evet cevaplarındaki farklılık anlamlı görülmektedir.

11. Sınıfta okuyanların % 52.1'i yukarıdaki soruya evet cevabını verirken % 31.6'sı hayır ve % 16.3'ü kararsız cevabını vermektedir. 12. Sınıfta okuyan öğrencilerin % 43.5'i evet, % 30.7' si hayır cevabını vermiş ve % 25.3'ü kararsız olduğunu belirtmiştir. Bu verilere göre ki kare testinin sonucu ($p=,017$, $p<,05$) anlamlı çıkmaktadır. 12. Sınıfta okuyan öğrencilerin, meslek dersleri öğretmenin ders esnasında tutum ve tavırlarının derse ilgiyi artırdığı sorusuna daha az oranda olumlu cevap vermelerinin nedeni, artık okulu bitirme aşamasına gelen öğrencilerin öğretmenlerini daha adil, samimi, içten ve anlayışlı tutum takınmaları beklentisi içerisinde olmalarından kaynaklanabilir.

Tabloya göre Anadolu kısmında okuyan öğrencilerin % 46.3'ü soruya olumlu cevap verirken % 31.7'si olumsuz cevap vermiş ve % 22.0'si kararsız olduğunu belirtmiştir. Normal kısımda okuyanların ise % 48.4'ü olumlu, 30.4'ü olumsuz cevap vermiş ve % 20.4'ü kararsız kaldığı cevabını vermiştir. Ki kare testi sonucuna göre ($p=,682$, $p>,05$) her iki tür arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır.

Meslek dersleri esnasında öğretmenin tutum ve tavırlarının derse ilgiyi artırmasının öğrencinin cinsiyetine göre dağılımı incelendiğinde, erkek öğrencilerden % 49.1'i sorumuza evet, % 29.5'i hayır demekte ve % 20.8'i

kararsız olduğu şeklindedir. Bayan öğrencilerin ise % 45.2'si evet, % 33.0'ü hayır demekte ve % 21.8'i kararsız olduğunu belirtmektedir. Erkek ve bayan öğrenciler arasındaki farklılık ki kare testi sonucuna göre ($p= ,658$, $p>,05$) anlamlı görülmemektedir.

3.3. Meslek dersleri Öğretmenlerinin Çevrelerine Karşı Sempatik ve Esprili Olmaları

Öğretmenin çevresel rolleri arasında sayılan bir özelliği de sevecen, esprili olmalarıdır (Sarpkaya 2005: 63). Coşkulu, içten ve esprili öğretmenler öğrencilere güven verir ve dersi anlatırken esprileriyle öğrencileri canlı tutarlar (Demirel 2011: 189).

Tablo 172. Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Çevrelerine Karşı Sempatik ve Esprili Olmaları

	N	%
Cevap yok	3	.5
Evet	315	49.2
Hayır	185	28.9
Kararsızım	137	21.4
Toplam	640	100.0

Araştırmamıza katılan Sivas ili ve ilçelerinde öğrenim gören İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin, derslerine giren meslek dersleri öğretmenlerinin kişisel özelliklerini değerlendirme konularından birisi de öğretmenlerin çevrelerine karşı sempatik ve esprili olup olmadıklarıdır. Tablo 17.'ye göre öğrencilerin % 49.2'si öğretmenlerin çevrelerine karşı sempatik ve esprili olduğunu düşünmektedir. Bu konuda % 28.9'u olumsuz düşünmekte ve % 21.4'ü ise kararsız olduğunu belirtmektedir. Kararsızları olumsuz düşünenlerle birlikte değerlendirdiğimizde yaklaşık olarak öğrencilerin yarısı olumlu, diğer yarısı olumsuz bir kanaate sahip durumdadır.

3.4. Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Dersi Sınıfın Katılımıyla İşlemelerinin Derse İlgili Gösterilmesiyle İlişkisi

Öğretmenin benimsemesi gereken bilgilerden birisi de kitle psikolojisini ve bireyin topluluk içerisindeki davranışlara yönlendiren etkenleri tanımasıdır. Bu onun yapıcı rollerinden birisidir (Demirel 2011: 185, Kıncal 2009: 36) . Böylece öğretmen sınıftaki bütün öğrencileri derse katarak öğrenmeyi sağlayabilecektir.

Tablo 18. Meslek Dersi Öğretmeninin Dersi Sınıfın Katılımıyla İşlemeleri

	N	%
Cevap yok	10	1.6
Evet	357	55.8
Hayır	183	28.6
Kararsızım	90	14.1
Toplam	640	100.0

Tablo 18. incelendiğinde dersin monotonluktan uzak ve sınıfın katılımıyla işlenilmesinin derse ilgiyi artırdığı görülmektedir. Zira öğrenciler *Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Dersi Sınıfın Katılımıyla İşlemeleri Derse İlgini Artırıyor mu?* sorusuna % 55.8 oranında evet cevabını vermiştir. Hayır diyenlerin oranı % 28.6 olurken kararsızım diyenler % 14.1 oranındadır. Bu sonuçlar bizi meslek dersleri öğretmenlerinin ders işleniş yöntem ve tekniklerini gözden geçirmeleri gerektiği neticesine götürmektedir.

Meslek Dersi Öğretmeninin Dersi Sınıfın Katılımıyla İşlemelerinin Değişkenlerle İlişkisi

Tablo19. Meslek Dersi Öğretmeninin Dersi Sınıfın Katılımıyla İşlemelerinin Değişkenlerle İlişkisi																
	Okulun bulunduğu yer				Okuduğu Sınıf				Okul Türü				Öğrencinin Cinsiyeti			
	İl		İlçe		11. Sınıf		12. Sınıf		Anadolu		Normal		Bay		Bayan	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Cevap yok	5	1.3	5	2.0	4	1.4	6	1.7	7	2.0	3	1.0	6	1.8	4	1.3
Evet	198	51.3	159	62.6	165	57.3	192	54.5	188	53.7	169	58.1	187	55.7	170	55.8
Hayır	125	32.4	58	22.8	76	26.4	107	30.4	106	30.3	77	26.6	92	27.4	91	30.0
Kararsızım	58	15.0	32	12.6	43	14.9	47	13.4	49	14.0	41	14.2	51	15.2	39	12.9
Toplam	386	100.0	254	100.0	288	100.0	352	100.0	350	100.0	290	100.0	336	100.0	304	100.0

Tablo 19.'a göre *Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Dersi Sınıfın Katılımıyla İşlemeleri Derse İlgini Artırıyor mu?* sorusuna il merkezinde öğrenim gören

öğrencilerin % 51.3'ü olumlu, % 32.4'ü olumsuz cevap vermiş ve % 15.0'i kararsız olduğunu belirtmiştir. İlçelerde okuyan öğrencilerin ise % 62.6.1'si olumlu, % 22.8'i olumsuz cevabını vermiş ve % 12.6'sı kararsız olduğunu belirtmiştir. Ki kare sonucu ($p=,024$, $p<,05$) anlamlı görülmektedir. Bu sonuçlara göre il merkezindeki öğretmenlerin dersleri sınıfın katılımıyla işlemeye daha az başvurdukları anlaşılmaktadır. Bu durum doğal olarak il merkezindeki öğrencilerin derse olan ilgisini azaltmaktadır.

11. Sınıfta okuyanların % 57.3'ü bu soruya evet cevabını verirken % 26.4'ü hayır ve % 14.9'u kararsız cevabını vermektedir. 12. Sınıfta okuyan öğrencilerin % 54.5'i evet, % 30.4'ü hayır cevabını vermiş ve % 13.4'ü kararsız olduğunu belirtmiştir. Bu verilere göre ki kare testinin sonucu ($p=,686$, $p>,05$) anlamlı çıkmamaktadır.

Anadolu kısmında okuyan öğrencilerin % 53.7'si olumlu cevap verirken % 30.3'ü olumsuz cevap vermiş ve % 14.0'ü kararsız olduğunu belirtmiştir. Normal kısımda okuyanların ise % 58.1'i olumlu, 26.6'sı olumsuz cevap vermiş ve % 14.2'si kararsız kaldığı cevabını vermiştir. Ki kare testi sonucuna göre ($p=,806$, $p>,05$) her iki tür arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır.

Tabloya göre araştırmaya katılan erkek öğrencilerden % 55.8'i evet, % 27.4'ü hayır demekte ve % 15.2'si kararsız olduğu belirtmektedir. Bayan öğrencilerin ise % 55.8'i evet, % 30.0'ü hayır demekte ve % 12.9'u kararsız olduğunu belirtmektedir. Erkek ve bayan öğrenciler arasındaki farklılık ki kare testi sonucuna göre ($p=,919$, $p>,05$) anlamlı görülmemektedir.

3.5. Meslek Derslerinin İşleniş Yöntemleriyle İlgili Öğrencilerin Görüşleri

Eğitim ve öğretim faaliyetinin temelini oluşturan okulda verilen derslerin her birinin ve hatta her konunun ayrı ve özel bir işleniş teknik ve yöntemi vardır. Özellikle mesleğe ve yüksek öğrenime hazırlayan İmam Hatip Liselerinin ders programları incelendiğinde, sözü edilen işleniş yöntem ve tekniklerinin çeşitliliği ve önemi ortaya çıkmaktadır. Dinleme, okuma ve ezbere de dayanan Kur'an-ı Kerim, usul ağırlıklı Tefsir, Hadis, Fıkıh, tarihsel yöntemin kullanıldığı Siyer, İslam Tarihi ve Medeniyeti, iletişimin gerekli olduğu Hitabet ve Mesleki Uygulama, dil öğretim kurallarının geçerli olduğu Arapça, felsefe, mantık ve düşünce metodolojisine bağlı Akaid-Kelam, bunun yanında Temel Dini Bilgiler ve Karşılaştırmalı Dinler Tarihi gibi birden çok alanla ilgili derslerin işlenişinde öğrenciyi motive etmek, memnun etmek ve bu sürecin sonunda istenen verimi elde etmek elbette gayret ve çabayı gerektirmektedir.

Meslek dersleri öğretmenin sınıfıta eğitim öğretime ilişkin üstlenmiş olduğu rolleri gerçekleştirirken sahip olması gereken meslekî niteliklerden birisi de öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlanmasıdır (Demirel 2011: 189,

Kıncal 2009: 40). Buna göre dersin anlatımında çok önemli görevlerden birisi veya birincisi, öğretmenin dersin konusuna uygun yöntem ve teknikleri doğru olarak seçmesi ve uygulamasıdır.

Tablo20. Meslek Derslerinin İşleniş Yöntemlerinden Öğrencilerin Memnuniyet Durumu

	Memnun		Memnun değil		Kararsız		Cevap yok		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Kur'an-ı Kerim	394	61.2	200	31.3	45	0.7	1	0.2	640	100
Mesleki Arapça	274	42.8	276	43.1	87	13.6	3	0.5	640	100
Temel Dini Bilgiler	399	62.4	101	15.8	93	14.6	46	7.2	640	100
Siyer	454	70.9	89	13.9	57	8.9	40	6.3	640	100
Fıkıh	418	65.3	112	17.5	71	11.1	39	6.1	640	100
Tefsir	402	62.8	166	25.9	66	10.3	6	0.9	640	100
Karşılaştırmalı Dinler Tarihi	331	51.7	102	15.9	120	18.8	87	13.6	640	100
Hadis	378	59.1	128	20.0	94	14.7	40	6.3	640	100
Akaid ve Kelam	440	68.8	133	20.8	61	9.5	6	0.9	640	100
Hitabet ve Mesleki Uygulama	432	67.5	141	22.0	65	10.2	2	0.3	640	100
İslam Tarihi ve Medeniyeti	323	50.5	115	18.0	122	19.1	80	12.5	640	100

Ankete katılan öğrencilere meslek derslerinin işleniş yöntemlerinden memnun olup olmadıklarına ilişkin bir soru yönelttik. Tablo 20.'de görüldüğü gibi meslek derslerinin işleniş yöntemlerini her bir ders için ayrı olarak değerlendirdik. Buna göre Kur'an-ı Kerim dersinin işlenişinden memnun olan öğrenciler % 61.2, memnun olmayanlar % 31.3 ve kararsız olduğunu belirtenler % 0.7 oranındadır. İmam Hatip Lisesinin en temel dersi diyebileceğimiz Kur'an-ı Kerim'in işlenişinde bu düzeyde bir memnuniyetin çıkması, öğretmenlerimizin bu dersin öğretiminde daha dikkatli davranmalarını gerektirmektedir.

Arapça dersi % 42.8 gibi çok düşük sayılabilecek bir oranda işleniş memnuniyetine sahiptir. Öğrencilerin % 43.1'i bu dersin işlenişinden memnun değil ve % 13.6'sı da bu konuda kararsızdır. Bu ders Arapça branş öğretmenleri tarafından okutulması gereken bir derstir. Ancak Sivas ve ilçelerinde yeterli düzeyde branş öğretmeni bulunmadığı için meslek dersleri öğretmenleri de bu dersi okutmaktadır. Temel Dini Bilgiler dersinin işleniş için öğrencilerin % 62.4'ü tarafından memnuniyet duyulmakta, % 15.8'i tarafından memnuniyet duyulmamakta ve % 14.6'sı ise kararsız olduğunu belirtmektedir. % 70.9 oranıyla Siyer dersi işlenişte en çok memnun olunan derstir. Bu dersin işlenişinden memnun olmayanlar % 13.9 ve kararsız olduğunu belirtenler % 8.9

oranındadır. Fıkıh dersinin işlenişinden öğrencilerin % 65.3'ü memnun, % 17.5'i memnun değil ve % 11.1'i ise kararsız durumdadır. Tefsir dersinde % 62.8 oranında memnun, % 25.9 oranında memnun değil ve % 10.3 oranındaki öğrenci kararsız olduğunu ifade etmektedir. Karşılaştırmalı Dinler Tarihi dersi için öğrencilerin % 51.7'si işlenişinden memnun olduğunu, % 15.9'u memnun olmadığını ve % 18.8'i kararsız olduğunu belirtmektedir. Hadis dersinin işlenişinden memnun olan öğrenciler % 59.1, memnun olmayanlar % 20.0 ve kararsız olanlar % 14.7 oranındadır. Akaid - Kelam dersinin işlenişinden memnuniyet belirtenler % 68.8, memnuniyet belirtmeyenler % 20.8 ve kararsız olduğunu belirtenler % 9.5 oranındadır. Hitabet ve Mesleki Uygulama dersinin işlenişinden öğrencilerin % 67.5'i memnun, % 22.0'ı memnun değil ve % 10.2'si kararsızdırlar. İslam Tarihi ve Medeniyeti dersi için öğrencilerin % 50.5'i işlenişten memnun olduğunu ifade ederken % 18.0'i memnun olmadığını ve % 19.1'i ise kararsız olduğunu ifade etmektedir. Derslerin işlenişinden ortalama öğrencilerin % 60.3'ü memnun, % 22.2'si memnun değil ve % 12.0'si kararsız durumdadır.

2013-2014 eğitim öğretim yılında Kayseri'de yapılan bir araştırmaya göre öğretmenlerin etkili ders işleyememeleri İmam hatiplere karşı öğrencilerde memnuniyetsizlik oluşturmaktadır (Korkmaz 2015: 597).

3.6. Meslek Derslerinin İşlenişinde Etkileşimli Tahta, Projeksiyon, Cd., Slayt, Sunum vb. Materyalleri Kullanma Oranı

İmam Hatip Lisesinde öğrencinin dersi en iyi biçimde anlamasını sağlayacak öğretim materyallerinin öğretmen tarafından kullanılması, öğretmen için belirlenen sınıftaki rolleri arasındadır (Demirel 2011: 184). Öğretmen etkili bir eğitim için etkileşimli tahta, bilgisayar ve internet gibi günümüz teknolojisini verimli biçimde kullanırken aynı zamanda gelenekten de kopmadan temel kaynaklardan ve kütüphaneden yararlanmalı ve öğrencileri yönlendirebilmelidir. Çünkü okulun donanım ve teknolojik yapısı öğretmenin profesyonelliğini etkiler (Çekin 2015: 91).

Tablo 21. Meslek Derslerinin İşlenişinde Etkileşimli Tahta, Projeksiyon, Cd., Slayt, Sunum vb. Materyalleri Kullanma Oranı

	N	%
Cevap yok	3	.5
Hiç	134	20.9
Bazen	411	64.2
Çok sık	92	14.4
Toplam	640	100.0

Tablo 21. incelendiğinde derslerin işlenişinde günümüzün modern eğitim materyalleri olan etkileşimli tahta, projeksiyon, Cd., Slayt, sunum vb. materyallerin kullanılma oranı en fazla bazen seçeneğinde % 64.2 olarak görülmektedir. Çok sık kullanıldığını belirtenlerin oranı % 14.4 olurken hiç kullanmadıklarını ifade edenlerin oranı % 20.9'dur.

3.7. Meslek Dersleri İşlenirken Temel İslami Kaynaklardan Yararlanma Durumu

Tablo 22. Meslek Dersleri İşlenirken Temel İslami Kaynaklardan Yararlanma Durumu

	N	%
Cevap yok	3	.5
Hiç	83	13.0
Bazen	388	60.6
Çok sık	166	25.9
Toplam	640	100.0

Tablo 22.'de görüldüğü gibi Meslek Dersleri İşlenirken Temel İslami kaynaklardan yararlanma oranı bir önceki materyal kullanımıyla benzer durumdadır. Bazen diyenler % 60.6, çok sık diyenler % 25.9 oranında olup hiç yararlanmadığını belirtenler % 13.0 oranındadır.

3.8. Okul kütüphanesinden Meslek Derslerine ilişkin yararlanma durumu

Tablo 23. Okul Kütüphanesinden Meslek Derslerine İlişkin Yararlanma Durumu

	N	%
Cevap yok	5	.8
Hiç	326	50.9
Bazen	265	41.4
Çok sık	44	6.9
Toplam	640	100.0

Okul kütüphanesinden yararlanma konusunda Tablo 23.'e göre öğrencilerin % 50.9 hiç cevabını verirken, % 41.4'ü bazen ve % 6.9'u çok sık cevabını işaretlemiştir. Bu sonuç, kütüphanelerden yeterince yararlanılmadığını ve daha işlevsel bir şekilde kullanılmalarının önemini ortaya koymaktadır.

3.9. Meslek Dersleri Öğretmenlerini Model Alma Durumu

İnsan yaşamı durağan değil, dinamik ve karmaşık, kaotik süreç ve etkileşimlerden oluşmaktadır. İşte bu karmaşık süreçler içerisinde, ergen yaştaki gencin, sevgisine ve desteğine güvенеbileceği birisine ihtiyacı bulunmaktadır. Onun güveneceği, örnek alacağı, içini açacağı, korkularını, kaygılarını, başarısını ve sevincini paylaşacağı, sevilen ve sayılan bir insan (Cüceloğlu 2005: 104) olmalıdır. İmam Hatip Lisesinde bu kişi meslek dersleri öğretmeni olmalıdır.

Bir öğretmen yeri geldiğinde öğrencinin gözünde ana-baba ve diğer tüm insanlardan daha önde bulunan kişidir. Böyle bir öğretmenin öğrenci üzerindeki eğitimlik etkisi de çok fazladır. Çoğu zaman öğrenci öğretmene benzemek için onu örnek (Başaran 1992: 195) almakta, öğretmeni onun rol modeli olmaktadır. Başkalarını niyetle değil, eylem ve davranışla etkileyebiliriz. Varoluşuyla öğretmenlik yapan bir kişi, öğrencinin gönlünü kazanmadan kafasına hitap edilemeyeceğini bilir. Öğrencinin gönlüyle ilişki kurulduktan sonra arkası gelir. Bu nedenle öğretmen, öğrencisiyle öncelikle güvene dayalı bir ilişki kurmalı, öğrencinin bir birey olduğunun bilinciyle hareket etmelidir (Cüceloğlu ve Erdoğan 2014: 150).

Öğretmenin öğrencilerine örnek olabilmesi, öğretmende örnek niteliklerin bulunmasına bağlıdır. Öğretmenin örnek olabilecek en önemli kişilik özelliklerinden birisi, öğrencileriyle sıcak ve samimi bir dostluk oluşturabilmesidir. Diğer bir özellik ise öğretmenin düzenli ve planlı çalışmasıdır. Bu iki özellik öğretmenin başarısını yükselten ve sürdüren niteliklerdir (Başaran 1992: 195).

İnsanı esas alan dengeli bir eğitim sistemi, bilgi edindirmenin yanı sıra bireye, davranış sergileyebilecek bir karakter kazandırır ve estetiğe sahiptir. Bir öğrenci kendisini tanır, bu yönde bilgi kazanır, iyiyi ve kötüyü ayırt edebilecek hale gelirse, estetik bir zevke sahip olursa işte onun için dengeli bir eğitim öğretim gerçekleşmiş olur. Öğretmen olmak, insan ve öğretmen olarak kişinin kendini tanıma, karşısındakini değerlendirme, bilgili olma ve bilgi kazandırma niteliğine sahip olması demektir. Aynı şekilde öğretmen, davranışları doğruyu ve yanlış ayırt ederek yorumlama ve bu doğrultuda davranış sergileme, estetiği önemseyen bir insan olma (Cüceloğlu ve Erdoğan 2014: 80-81) özellikleriyle model olmalıdır. Öğretmenin çevresel rolleri (Kıncal 2009: 40, Sarpkaya 2005: 63) arasında sayılan model olma, örnek kişiliği ve eğitimciliğin sembolü şeklinde kendini gösterir. Duygu, düşünce, davranışlarıyla öğrencilerine örnek olması gereken, dini ve ahlaki yaşantıda öğrencilerine model olması beklenen meslek dersleri öğretmenin bunu ne ölçüde başarabildiğini öğrenmek istedik.

Tablo 24. Dini-Ahlaki Davranış ve Yaşayısta Öğrencilerin Kimi Model Aldıkları

	N	%
Cevap yok	13	2.0
Ailem	300	46.9
Cami Hocası/Din Görevlisi	57	8.9
Meslek Der. Öğretmeni	141	22.0
Kültür Dersleri Öğretmeni	26	4.1
Arkadaşlarım	25	3.9
Diğer	78	12.2
Toplam	640	100.0

Tablo 24. incelendiğinde öğrencilerin dini-ahlaki davranış ve yaşayısta kendilerine model olarak kimi aldıkları konusunda önceliğin % 46.9 ile aileye verildiği görülmektedir. % 22.0 oranı ile meslek dersleri öğretmeni model olma konusunda ailenin yarısından bile daha az durumdadır. Ahlaki yozlaşmanın alabildiğine yaygın olduğu günümüzde elbette daha muhafazakâr ve dindar aileler çocuklarını İmam Hatip Lisesine göndermektedirler. Ancak ailelerin dini bilgi ve dini eğitim düzeyi göz önünde bulundurulduğunda İlahiyat eğitimi almış, İslami yaşam ve davranışta örnek olması gereken meslek dersleri öğretmenin bu kadar düşük oranda model alınması düşündürücüdür.

Meslek Dersleri Öğretmenlerini Model Alma Durumunun Değişkenlerle İlişkisi

Tablo 25. Meslek Dersleri Öğretmenlerini Model Alma Durumunun Değişkenlerle İlişkisi																
	Okulun bulunduğu yer				Okuduğu Sınıf				Okul Türü				Öğrencinin Cinsiyeti			
	İl		İlçe		11. Sınıf		12. Sınıf		Anadolu		Normal		Bay		Bayan	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Cevap yok	5	1.3	8	3.1	5	1.7	8	2.3	7	2.0	6	2.1	8	2.4	5	1.7
Ailem	196	50.8	104	40.9	148	51.4	152	43.2	167	47.7	133	46.0	158	47.0	142	46.9
Cami Hocası	33	8.5	24	9.4	32	11.1	25	7.1	28	8.0	29	10.0	43	12.8	14	4.6
Mes Der Öğret.	63	16.3	78	30.7	61	21.2	80	22.7	71	20.3	70	23.9	53	15.8	88	28.7

Kül Ders Öğret.	22	5.7	4	1.6	4	1.4	22	6.3	23	6.6	3	1.0	8	2.4	18	5.9
Arkadaşları m	13	3.4	12	4.7	12	4.2	13	3.7	13	3.7	12	4.2	17	5.1	8	2.6
Diğer	54	14.0	24	9.4	26	9.0	52	14.8	41	11.7	37	12.8	49	14.6	29	9.6
Toplam	386	100.0	254	100.0	288	100.0	352	100.0	350	100.0	290	100.0	336	100.0	304	100.0

Tablo 25.'a göre meslek dersleri öğretmenini model alma konusunda il merkezinde okuyan öğrencilerden anketimize katılanların % 50.8'i ailem, % 16.3'ü meslek dersleri öğretmeni, % 8.5'i cami hocası/din görevlisi, % 5.7'si kültür dersleri öğretmeni, % 3.4'ü arkadaşlarım, % 14.0'ü ise diğer cevabını vermektedir. İlçelerdeki okullarda öğrenim gören öğrencilerin % 40.9'u ailem, % 30.7'si meslek dersleri öğretmeni, % 9.4'ü cami hocası/din görevlisi, % 4.7'si arkadaşlarım, % 1.6'sı kültür dersleri öğretmeni, % 9.4'ü ise diğer cevabını vermektedir. İl merkezi ile ilçelerdeki İmam Hatip Liselerinde okuyan öğrencilerin bu cevapları arasındaki istatistiksel farklılık ki kare testine ($p=,000$, $p<,05$) göre oldukça anlamlı görülmektedir.

İl merkezindeki öğrencilerin ailelerinin daha bilinçli ve eğitimli olması ailelerinin örnek alınmasında etkili olabilir. Yine ilçelerde meslek dersleri öğretmenin dini ve ahlaki yaşayışta kendilerine model olarak daha fazla oranda model alınması, buralarda görev yapan öğretmenlerin daha genç, idealist, öğrenciyle daha samimi ve sıcak ilişki kurabilmeleri neden olabilir.

Tabloya göre 11. sınıfta okuyan öğrencilerden anketimize katılanların % 51.4'ü ailem, % 21.2'si meslek dersleri öğretmeni, % 11.1'i cami hocası/din görevlisi, % 4.2'si arkadaşlarım, % 1.4'ü kültür dersleri öğretmeni, % 9.0'u ise diğer cevabını vermektedir. 12. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin % 43.2'si ailem, % 22.7'si meslek dersleri öğretmeni, % 7.1'i cami hocası/din görevlisi, % 6.3'ü kültür dersleri öğretmeni, % 3.7'si arkadaşlarım, % 14.8'i ise diğer cevabını vermektedir. 11. ve 12. Sınıfta okuyan öğrencilerin bu cevapları arasındaki istatistiksel farklılık ki kare testine ($p=,004$, $p<,05$) göre anlamlı görülmektedir.

İmam Hatip Lisesinde okuyan gencin sınıfı yükseldikçe aileye bağımlılığı doğal olarak azalmakta ve onu modellemesi de buna bağlı olarak daha aşağı düzeye inmektedir. Meslek dersleri öğretmenini model alma her iki sınıf için birbirine yakın oradadır. Cami hocası/din görevlisi 11. sınıflarda daha fazla model alınmakta iken, kültür dersleri öğretmenleri 12. sınıftaki öğrenciler tarafından daha fazla model alınır durumdadır. Aynı şekilde 12. sınıftaki öğrenciler açısından diğer seçeneği daha çok işaretlenmiştir.

Anadolu kısmında okuyan öğrencilerden anketimize katılanların % 47.7'si ailem, % 20.3'ü meslek dersleri öğretmeni, % 8.0'i cami hocası/din görevlisi, % 6.6'sı kültür dersleri öğretmeni, % 3.7'si arkadaşlarım, % 11.7'si ise diğer cevabını vermektedir. Normal kısımda öğrenim gören öğrencilerin % 46.0'sı ailem, % 23.9'u meslek dersleri öğretmeni, % 10.0'u cami hocası/din görevlisi, % 1.0'i kültür dersleri öğretmeni, % 4.2'si arkadaşlarım, % 12.8'i ise diğer cevabını vermektedir. Anadolu ve normal program uygulayan kısımlarda okuyan öğrencilerin bu cevapları arasındaki istatistiksel farklılık ($p=,133$, $p>,05$) anlamlı değildir.

Tabloya göre erkek öğrencilerden anketimize katılanların % 47.0'si ailem, % 15.8'i meslek dersleri öğretmeni, % 12.8'i cami hocası/din görevlisi, % 2.4'ü kültür dersleri öğretmeni, % 5.1'i arkadaşlarım, % 14.6'sı ise diğer cevabını vermektedir. Bayan öğrencilerin % 46.9'u ailem, % 28.7'si meslek dersleri öğretmeni, % 4.6'sı cami hocası/din görevlisi, % 5.9'u kültür dersleri öğretmeni, % 2.6'sı arkadaşlarım, % 12.2'si ise diğer cevabını vermektedir. Anadolu ve normal program uygulayan kısımlarda okuyan öğrencilerin bu cevapları arasındaki istatistiksel farklılık ki kare testine ($p=,000$, $p<,05$) göre oldukça anlamlı görülmektedir. Erkek ve bayan öğrencilerin verdikleri cevaba göre ailem diyenler arasında çok fazla bir farklılık gözükmemektedir. Asıl farklılık meslek dersleri öğretmeni cevabını verenlerdedir. Daha duygusal bir yapıya sahip olan bayan öğrencilerin dini ve ahlaki yaşayışta ailelerinden sonra kendilerine en fazla meslek dersleri öğretmenini model olarak seçmelerinin nedeni, etkileşim içerisinde olduğu insan sayısının az olması ve sosyal çevresinin daha dar olmasından kaynaklanabilir. Ayrıca bu yaşlardaki kız çocuklarının erkeklere göre iki yıl daha erken ergenlikten çıkıp olgunlaşmaları, erkek çocuklarına nazaran daha akli başında hareket edip büyüklerine saygı göstererek onları örnek almalarından kaynaklanıyor olabilir.

SONUÇ

Araştırmada öne çıkan sonuçları şöyle sıralayabiliriz

Araştırma bulguları, İmam hatip Lisesinde okuyan öğrencilerin meslek derslerini sevme konusunda, okudukları derslerin tamamına eşit tavır takınmadıklarını göstermektedir. Günümüzde özellikle öne çıkan farklı inanç gruplarını tanıma, anlama ve hoş görme anlayışına katkıda bulunması amaçlanan Karşılaştırmalı Dinler Tarihi dersi ile İslam Tarih ve Medeniyeti dersinin gereken ilgiyi görmediği ortaya çıkmaktadır.

İmam Hatip Lisesinde öğrenim gören öğrenciler, meslek derslerinin zorunlu olmayıp seçimli olması durumunda yaklaşık % 40 oranındaki bir sayı bu dersleri seçmeyeceğini ifade etmiştir. İmam Hatip ruhuna ve misyonuna ters olan bu anlayışın nedenleri olarak şunu söyleyebiliriz: Bu anlayıştaki öğrenciler meslek dersleri için yeterince motive edilip önemi kavratılmamış olabilir.

İmam Hatip lisesini seçmede yeterli düzeyde bilinçli davranılmamış ya da meslek dersleri öğretmenleri ve okul yönetimleri tarafından bu dersler yeterince benimsenmemiş olabilir.

Meslek derslerinin öğrencilerin düşünce ve inançlarının şekillenmesinde, kanaatimizce öğretmen tutumundan kaynaklanan ve okul ve öğretmenlere gösterilen tepki sonucu, kendilerine bu konuda bir katkı ve etkisinin olmadığı az sayıda da olsa bir grup öğrenci tarafından benimsendiği tespit edilmektedir. Aynı şekilde öğrencilerin bakış açısı ve değerlendirmelerine göre, okudukları meslek dersleri, onların duyu, düşünce ve davranışlarına yeterli düzeyde etkili olmamıştır. Öğrencinin okula aidiyeti, okulu benimseme anlayışı değiştirilmelidir. Öğrenci gözünde geçer not alınarak sınav odaklı düşünme anlayışı terk ettirilmeli, meslek derslerinin içeriğinin dünya ve ahiret hayatını ilgilendiren bilgiler olduğu bilinci kazandırılmalıdır.

Bir dersin sevilip benimsenmesi öğretmenin tutum ve davranışlarıyla ilgilidir. Öğrencinin öğretmene göstereceği sevgi, öğretmenin sevecen, sempatik ve esprili olması, adil, içten, samimi ve anlayışlı olmasıyla yakından ilgilidir. İmam hatip Lisesinde çalışan öğretmenlerin bu konularda eksikliklerinin bulunduğu ya da öğrenciler tarafından böyle anlaşılmasına neden olan tutum ve davranışlar sergiledikleri araştırmamızdan elde edilmiştir. Bir diğer husus ta meslek dersleri öğretmenlerinin çağın gerektirdiği günümüz teknolojisini ve araç- gereçleri yeterli düzeyde kullanmadıkları sonucudur. Meslek derslerinin işleniş biçiminden öğrencilerin önemli bir kısmının memnun olmadıkları da elde ettiğimiz sonuçlardandır. Aynı şekilde temel kaynaklardan ve kütüphaneden yararlanma düzeyi düşüktür.

Genellikle dindar ve muhafazakâr ailelerin çocukları İmam Hatip Liselerinde eğitim almaktadır. Bu dini ve ahlaki yaşayışta öğrencilerin kendi ailelerini örnek almalarının nedenidir. Ancak ilahiyat eğitimi almış, İslami yaşam ve davranışta örnek alınması gereken meslek dersleri öğretmenlerinin bunu başaramadığı, öğrencilerin çok az bir kısmı tarafından model alındıkları üzerinde düşünülmesi gereken bir sonuçtur.

KAYNAKÇA

- ARPACI, Mücahit ve Cemil Yıldırım (2015). İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin “İmam hatip Lisesi” Kavramına Yönelik Görüşlerinin Metafor analizi Yoluyla İncelenmesi (Diyarbakır Örneği), *100. Yılında İmam Hatip Liseleri*, İstanbul: DEM yayınları, s. (359-372).
- AYDIN, Mehmet Zeki. “Arapçayı Nasıl Öğretelim”, s.18, <http://www.mehmetzekiaydin.com/alimalarim/2011%20de%20arapca%20ogretmek%2022.12.2011.pdf> (Erişim tarihi: 15.09.2015).
- BAŞARAN, İbrahim Ethem (1992). *Eğitim Psikolojisi*, Ankara: Gül Yayınları.

- CÜCELOĞLU, Doğan (2005). *Başarıya Götüren Aile*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- CÜCELOĞLU, Doğan ve İrfan Erdoğan (2014). *Öğretmen Olmak Bir Can'a Dokunmak*, İstanbul: Final Yayınları.
- ÇEKİN, Abdulkadir (2015). "İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerini Profesyonelliği Üzerine Bir Araştırma", JASS, The Jurnal Of Akademik Social Science Studies, N:37, s. (85-100) http://www.jasstudies.com/Makaleler/1084390007_7-Yrd.%20Do%C3%A7.%20Dr.%20Abdulkadir%20%C3%87ekin.pdf (Erişim tarihi: 15.09.2015)
- DEMİREL, Özcan (2011). *Öğretim İlke ve Yöntemleri Öğretme Sanatı..* Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- HÖKELEKLİ, Hayati (2005). *Din psikolojisi*, Ankara: TDV Yayınevi.
- KAYMAKCAN, Recep (2005). "İmam Hatip Liselerinde Dinler Tarihi Öğretimi", *İmam Hatip Liselerinde Eğitim ve Öğretim*, (Yayına Haz. Mahmut Zengin), İstanbul: DEM Yayınları.
- KINCAL, Remzi Y. (2009). *Eğitim Bilimine Giriş*, Ankara: Nobel Yayın.
- KORKMAZ, Mehmet (2015), "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Bu Okulu tercih Süreçleri: Nasıl? Ve Neden?", *100. Yılında İmam Hatip Liseleri*, İstanbul: Dem Yayınları. S. (563-599)
- PEKER, Hüseyin (2013). *Din Psikolojisi*, İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- SARPKAYA, Ruhi (2005). "Bir Mesele Olarak Öğretmenlik", *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, (Ed. Musa Gürsel ve Muhsin Hesapçioğlu). Konya: Eğitim Kitabevi.
- TARHAN, Nevzat (2014). *Duyguların Psikolojisi*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- YAVUZ, Kerim (1987). *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, Ankara: DİB Ya

MANİSA’NIN DEMİRCİ İLÇESİNDEKİ LAKAPLAR ÜZERİNE BİR İNCELEME

Sagıp ATLI*

Öz: Doğadaki bütün canlı ve cansız varlıklar hakkında bilgi edinilmesini sağlayan, duygu, düşünce, olay ve durumları ifade etmeye yarayan unsurların en başında isimler gelmektedir. Bir milletin geçmişi, kültür seviyesi ve inanç yapısı gibi hususlarda bilgi vermesi bakımından isimler, ayrı bir öneme sahiptir. İsimlerin bir bölümünü teşkil eden kişi adlarının dışında bireyler hakkında belirli ölçüde bilgi edinilmesini sağlayan unsurlar arasında lakaplar yer almaktadır. Lakap, bir kimseye, bir aileye kendi adından ayrı olarak sonradan takılan, o kimsenin veya ailenin bir özelliğinden kaynaklanan addır. Her yörede, toplumsal yapının özelliklerine göre lakap verme şekilleri farklılık arz etmektedir. Bu çalışma, Manisa’nın Demirci ilçe merkezi ve ilçeye bağlı on iki mahallede lakaplar üzerine yapılan derleme çalışmasında elde edilen veriler neticesinde meydana getirilmiştir. Konuyla ilgili olarak Demirci merkez, Mahmutlar mahallesi, Bayramşah mahallesi, Hırkalı mahallesi, Çataloluk mahallesi, Kuzuköyü mahallesi, Kovancı mahallesi, Kılavuzlar mahallesi, Yeşildere mahallesi, Çanakçı mahallesi, Karnışıklar mahallesi, Minnetler mahallesi ve Akdere mahallesinde toplam 65 kaynak kişiyle görüşülmüştür. Makalenin başında lakap ve lakap verme geleneği hakkında giriş mahiyetinde bilgi verildikten sonra Demirci yöresinden derlenen lakaplar “kişisel/ferdi lakaplar” ve “sülale lakapları” olmak üzere iki ana başlıkta incelenmiştir. Elde edilen malzemeden hareketle bu iki başlık da kendi içinde alt başlıklara ayrılarak örneklerden hareketle bilgi verilmiştir. Çalışmanın sonunda da derleme ve inceleme neticesinde elde edilen verilerin değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Manisa-Demirci, Kültür, Gelenek, Lakap, Ad/lakap verme geleneği.

A Compilation about Nicknames in Demirci County of Manisa

Abstract: There are names at the top of the elements that help to express feelings, thoughts, events and situations that enable us to get information about all living inanimate beings in the nature. Nouns have a especial importance in terms of giving information about a nation's history, culture level and belief structure. Among the

* Arş. Gör., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, MANİSA.

Kabul Tarihi: 11.05.2017
Yayın Tarihi: 30.06.2017

factors that make it possible to obtain certain information about the individual other than the names of the persons that make up part of the names are the nicknames. Nickname is the name subsequently given to a person or a family except from his or her name, deriving from a characteristic of that person or family. There are differences in the ways in which nicknames are given according to the characteristics of social structure in each region. This study was carried out on the basis of the data obtained in the compilation study on nicknames in county center of Demirci and twelve villages bound to Demirci-Manisa. Total 65 source contacts were negotiated in Demirci center, Mahmutlar neighborhood, Bayramsah neighborhood, Hırkalı neighborhood, Cataluluk neighborhood, Kuzuköy neighborhood, Kovancı neighborhood, Kılavuzlar neighborhood, Yesildere neighborhood, Canakçı neighborhood and Kargınısıklar neighborhood. After giving information about nickname and the tradition of giving nickname at the beginning of the article, the nicknames compiled from Demirci region were examined in two main titles: “personal nicknames” and “family nicknames”. These two headings were divided into subheadings in themselves and informed with examples. At the end of the study, the data obtained from the compilation and examination were evaluated.

Keywords: Manisa-Demirci, Culture, Tradition, Nickname, Tradition of giving names/nicknames.

Giriş

Geçmişten günümüze kadar insan hayatını teşkil eden unsurlar ve dünyadaki diğer canlı ve cansız varlıklarla ilgili çok yaygın açıklayıcı bilgiler olmakla birlikte hâlâ aydınlatılmayı bekleyen, bir kısmının da açıklanabilmesi sadece ihtimalden öte gidilemeyecek olan birçok konu bulunmaktadır. Özellikle hakkında herhangi bir yazılı belge ya da tarihî bir kalıntı bulunamayan, sözlü geleneğe dayanan ve toplumun “kültürel mirası” olan hususlar hakkındaki bilgiler için –mevcut kayıtların dışında- varsayımdan öteye gidilememektedir.

Doğadaki bütün canlı ve cansız varlıklar hakkında bilgi edinilmesini sağlayan, duygu, düşünce, olay ve durumları ifade etmeye yarayan unsurların en başında isimler gelmektedir. Bir milletin geçmişi, kültür seviyesi ve inanç yapısı gibi hususlarda bilgi vermesi bakımından isimler ayrı bir öneme sahiptir. Ad, sözlükte “1. Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan söz, isim; 2. Herkesçe tanınmış veya işitilmiş olma durumu, ün, nam, şöhret. 3. Anılacak değer, önem. 4. İsim” (Türkçe Sözlük 2009: 17) şeklinde tanımlanmaktadır. Halk bilimciler ise adı, “insanın toplumsal ve bireysel kişiliğinin yanı sıra büyüsel ve gizemsel gücünü de belirten simge” (Örnek 1973: 11) olarak tanımlamaktadırlar. Yapılan araştırmalardan da adın çok eskiden beri insanlar için önemli bir kavram olduğu anlaşılmaktadır. Eski Mısırlılarda insanın *ben* ve *ad*’dan meydana geldiği düşüncesinin olduğu ileri sürülmektedir. Birçok toplumda herhangi bir nesne ya da kişinin adını anmak,

onun varlığını kabul etmek, onu çağırmak; yerine göre de onu rahatsız etmek demek oluyordu. İslamiyet'te Allah'ın isimleri yerine onun "Rahman, Rahim, Rauf" vb. gibi sıfatlarının anıldığı, Hıristiyanlık ve Budistler arasında da aynı tutuma rastlandığı görülmektedir (Aksan 2003b: 96).

Adın insan hayatındaki bu öneminden dolayı "ad bilimi", canlıların, nesnelerin ve kavramların, kısacası çevremizde gördüğümüz ve algıladığımız her şeyin adıyla ilgilenen bir bilim dalı olarak karşımıza çıkmaktadır (Sakaoğlu 2001: 9). Ad bilimin çeşitli alt dalları bulunmakta ve bunlardan birisi de "anthroponymie-anthroponymy" kişi adları bilimidir. Kişi adları öteki özel isimlerin özelliklerini yansıttığı gibi filoloji, dilbilim, kültür tarihi ve halk bilimi çalışmaları açısından da önem taşımaktadır. Bir insana ad verilmesi (göbek adı, ad, soyadı, takma adlar ve sanlar) ile bir ulusun kültürü arasında çok sıkı ilişkili bulunmakta ayrıca yukarıda değinildiği gibi adın insan için taşıdığı değere de ışık tutmaktadır (Aksan 2003c: 114).

Ad biliminin inceleme alanlarından birisi de lakaplardır. Lakap; "*Bir kimseye, bir aileye kendi adından ayrı olarak sonradan takılan, o kimsenin veya ailenin bir özelliğinden kaynaklanan ad*" (Türkçe Sözlük 2009: 1295) olarak tanımlanmaktadır.

Lakabın Türk lehçelerindeki karşılığı Azerbaycan Türkçesinde "*lâgâb*", Başkurt Türkçesinde "*kuşamat, lâkâp isim*", Kazak Türkçesinde "*lakap*", Kırgız Türkçesinde "*lakap at*", Özbek Türkçesinde "*lakab*", Tatar Türkçesinde "*kuşamat, lakap isim*", Türkmen Türkçesi "*lakam*" ve Uygur Türkçesinde "*lâkâm*"dır (Ercilasun vd. 1991: 534-535).

Lakaplar, genellikle köy ve kasaba gibi komşuluk ilişkilerinin hâlâ yaşatıldığı, yardımlaşmanın devam ettiği, çeşitli vesilelerle aynı ortamın paylaşıldığı, ortak kullanım alanlarının azlığı ve alternatiflerinin bulunmamasından dolayı sık olarak bir araya gelinmesi gibi ikili ilişkilerin yoğun olarak yaşandığı küçük yerlerde daha fazla verilmektedir. Bunun yanı sıra lakaplar iş ortamlarında, devlet kademelerindeki üst düzey bürokratlar arasında, çeşitli meslek grupları gibi toplumun hemen her alanında kullanılmaktadır.

Lakap araştırmalarında dikkati çeken bir husus unvan ve lakap ilişkisidir. Unvanların özellikle kırsal kesimde ve küçük yerleşim yerlerinde lakap olarak kullanıldığı ya da zamanla işlevini değiştirerek lakaba dönüştüğünü söylemek mümkündür. Sözlükte unvan; "*Bir kimsenin işi, mesleği veya toplum içindeki durumu ile ilgili olarak kullanılan ad, san.*" (Türkçe Sözlük 2009: 2036) şeklinde tanımlanır. Unvanlar genellikle resmî ya da özel bir kurum tarafından belirli özellikleri taşımaya hak kazanan (müdür, müsteşar, bakan vb.) ya da yerine getiren (hacı, hafız vb.) kişilere verilir. Bu bağlamda bakıldığında bu ifadeler lakap olmayabilir. Fakat küçük yerlerde, herhangi bir resmî ilişkinin bulunmadığı özellikle köylerde bu tür kullanımlar unvandan ziyade bir lakap

işlevini üstlenir. Çünkü köy, kasaba gibi nüfusun az olduğu yerlerde kişileri birbirinden ayırt edebilmek ve onların daha kolay tanınmasını sağlamak için unvan olarak bilinen ifadelerin zamanla lakaba dönüştüğü görülmektedir. Fakat resmî ya da özel herhangi bir kurum ya da işletmede mecaz anlamda kullanılmıyorsa bu tür ifadeler lakap değildir. Çalışma yaptığımız alanda unvan olarak kabul edilen hacı, hafız ve hoca gibi ifadeler lakap olarak kabul edilmekte ve bizim yaptığımız inceleme de görülmektedir ki bunlar unvandan ziyade artık lakap işlevini üstlenmektedir.

Bazı araştırmacılar, icra edilen meslek isimlerinin kişinin adının başına ya da sonuna eklenmesiyle ortaya çıkan adlandırmaları lakap kabul etmemektedir (Boyraz 1998: 107-138; Keskinliç 2014: 2; Öger 2014: 35-36). Fakat lakaplar üzerinde yapılan çalışmaların çoğunda bu tür kullanımlar lakap olarak kabul edilip değerlendirilmiştir (Atsız 1984: 27; Paçacıoğlu 1997: 20-22; Erol Çalışkan 2016: 103-126; Özkan 2016: 180-189; Yaldızkaya 2014: 1-16; Ustaoglu 1986: 30-31). Bu durumla ilgili olarak Şeref Boyraz şu görüşü savunmaktadır: “*Meslek isimleri asıl adın önünde gerçek anlamlarıyla kullanılıyorsa yani ilgili kişi, adı geçen mesleği icra ediyor ve bundan dolayı isminin başına o meslek adı getiriliyorsa bu ve bunlar gibi meslek isimleri lakap değildir.*” (1998: 111-112). Derleme sahamızda bu şekildeki ortak kültür tarafından bilinen adlandırmalara çok fazla rastlanmıştır. Fakat kaynak şahıslar tarafından ve yöre halkınca bu tür kullanımlar lakap olarak kabul edilmektedir. Özellikle küçük yerleşim yerlerinde aynı adı taşıyan kişilerin birbirlerinden ayırt edilebilmesi için lakaplar ayrı bir öneme sahiptir. Bundan dolayı sürekli ya da belirli süreliğine de olsa isminin önüne/arkasına yaptığı mesleğin adının getirilmesiyle oluşan kullanımlar, eğer o kişiye ayırt edici özellik kazandırıyor, kişinin toplumun belirli kesimi tarafından bilinmesini ve aynı adı taşıyanlardan ayırt edilmesine imkân tanıyorsa lakaptır. Bu ifadelerin temel olarak sahada nasıl kullanıldığı, ayırt etme ve lakap işlevini üstlenip üstlenmediği kriteri göz önüne alınması gerekir kanaatindeyiz. Ayrıca bu tür saha çalışmalarında elde edilen malzemeyi bağlama göre değerlendirmek gerekmektedir. Aksi durumda bir toplumda/köyde bir kişiye mesleğinden dolayı örneğin “Marangoz Ahmet” şeklinde hitap ediliyor ve bu adlandırma da onu diğer Ahmet ismindeki kişilerden ayırt ediyor, tarif ve tanıtmaya işlevini üstleniyorsa bu ifadeyi ne olarak almak gerekir? Burada “marangoz” ismini icra edilen meslek adını belirtiyor şeklinde açıklayıp kullanıldığı işlev ve bağlamın göz önünde bulundurulmamasının doğru olmayacağı kanaatindeyiz.

Lakaplar konusundaki bir diğer husus ise sülaleye verilen adlandırmaların lakap olarak kabul edilip edilmemesidir. Bu konuda da kriterimiz yine kaynak şahısların bilgileri, sahada nasıl kullanıldığı ve lakap işlevini taşıyıp taşımadığı gibi hususlardır. Sülale lakaplarının büyük bir kısmı ailedeki bir kişinin lakabından ya da adından hareketle ortaya çıkmıştır. Bu konuda Şeref Boyraz şu görüşü savunur: Etnik kökeni, memleketi ve meslekleri bildiren sülale adları

ortak kültürün bildiği manaları taşıdığı için lakap değildir. Eğer sülaleye adını veren kişinin bir lakabı var ise ve buradan hareketle sülaleye isimler verilmişse bunlara sülale lakabı demek yine mümkün değildir. Fakat isim, sülaleye teşbih yoluyla verilmişse lakaptır. Çünkü *Kürtgil* ismi o sülaleye Kürt kökenli olduklarından değil, sülalenin bireyleri dikkat çekici biçimde esmer oldukları için verilmiştir. Yani *Kürtgil* ismi “Kürtler çok esmerdir.” bilincini taşıyan grup kültürünün bireyleri tarafından o sülaleye benzetme yoluyla verilmiştir. O halde *Kürtgil* kelimesi, kullanıldığı ortamda bu şekilde değerlendirildiği için sülalenin lakabıdır (1997: 112). Fakat normal yaşantı içerisinde kişi/ler, aileleri en kısa yoldan nasıl tanımlamak isterler, onlar için ayırt edici ya da belirgin özellik neyse ona göre lakap verme yoluna gitmektedir. Hiçbir zaman bütün aile bireylerinin taşıdığı ortak bir özelliği ya da buna benzer bir hususu kıstas almak gibi ayrıma gidilmemiştir. Ayrıca aynı ortamda, aynı işlev ve görevde kullanılan ifadeleri farklı adlandırmak ne kadar doğrudur? Bu konuda kullanılan bağlam göz önünde bulundurulmalıdır. Bu sebeple sülale adları da lakap olarak alınması kanaatinizdir.

Lakaplar yazılı ve sözlü kültürde kullanılarak günümüze kadar farklı şekil ve işlevlerde gelmiştir. Lakapların çok eski dönemlerden beri kullanıldığı tarihi kaynaklardan hareketle öğrenilmektedir. Orta Asya eski Türk devletlerinde ad yanında lakap verme geleneği de vardı. Bunlarda özellikle “kara” kelimesinin lakap olarak yaygınlık kazandığı dikkati çeker. Örneğin Karaton, 410’da Hun İmparatorluğu’nun başına geçen hükümdarın asıl adı değil lakabıydı (kara+ton= siyah renkli elbise) (Bozkurt, 2003: 66).

Lakapların peygamber ve sahabilere verildiği de kaynaklardan öğrenilmektedir. Peygamberlere taşıdıkları vasıflardan ve *Kur’an*’da geçen âyetlerden hareketle çeşitli lakaplar verilmiştir. Hz. İsa’ya “Mesih”, “Rûhu’llâh” ve “Kelîmetu’llâh”, Hz. Yûnus’a “Zünnûn”, Hz. Ya’kûb’a “İsrâil”, Hz. İbrâhim’e “Halîlu’llâh” ve Hz. Mûsâ’ya “Kelîmu’llâh” gibi lakaplar verilmiştir. Ayrıca Hz. Muhammed’e ise gençlik çağında dürüstlüğünden ve güvenilirliğinden dolayı kavmi tarafından “el-Emîn” lakabı takılmış ve *Kur’an*’daki birçok âyetin delâletiyle “en-nebiyyü’l-ümmî, hâtemü’n-nebiyyîn, hâtemü’l-enbiyâ, seyyidü’l-mürselîn” gibi lakaplar da verilmiştir. Resûlullah’ın ashabında Hz. Ebû Bekir “el-Atîk, zü’l-Hilâl, Evvâh, es-Siddîk, Şeyhülislâm”; Hz. Ömer “el-Fârûk” ve Hz. Ebû Bekir ile birlikte “Şeyheyn”; Hz. Osman “Zünnûreyn”; Hz. Ali “Haydar, el-Murtazâ, Esedullâhi’l-gâlib, ebü-Türâb”; Hz. Hamza “Esedullâh” ve “Seyyidü’s-şühedâ”; Hâlid bin Velîd “Seyfu’llâh”; Ca’fer bin Ebû Tâlib “Tayyâr” ve “zü’l-Cenâhayn”; Huzeyme bin Sâbit “zü’ş-Şehâdeteyn”; Esmâ binti Ebû Bekir “Zâtü’n-nitâkayn”; Hz. Âişe “ümmü’l-Mü’minîn, es-Siddîka/es-Sâdîka” gibi bir kısmı Resûl-i Ekrem tarafından verilen lakaplar almışlardır (Bozkurt, 2003: 65).

Lakaplar toplumun her kesimine mensup kişilere verilmektedir. Bunlar arasında yukarıda zikredildiği gibi peygamberler ve sahabelerin yanında devlet kademesine mensup padişah, vezir ve sadrazam gibi yöneticiler de vardır. Çeşitli vasıflarına göre Osmanlı Devleti'nin yöneticilerinden Osman Gazi'nin "Fahrüddin, Kara", Orhan Bey'in "İhtiyârü'ddîn, Seyfû'ddîn", I. Murad'a "Leysü'l-İslâm, Şihabü'ddîn", I. Bayezid'a "Celâlî'ddîn, Seyfû'ddîn, Yıldırım", I. Mehmed'e "Kirişçi", II. Mehmed'e "Ebû'l-feth (Fatih)", II. Bayezid'a "Vefî", Sultan Süleyman'a "Kanuni", II. Selim'e "Sarı Selim", II. Osman'a "Genç Osman", IV. Mehmed'e "Avcı", I. Mustafa ve I. İbrahim'e "Delî", II. Mustafa'ya "Derviş" gibi lakaplar verilmiştir (Keskinılıç, 2014: 1-22).

Lakapların genellikle köy, kasaba gibi küçük yerleşim yerlerinde daha fazla verilmesinin yanında lakapların sık kullanıldığı ortamlardan birisi de iş yerleridir. Örneğin Süleyman Demirel Üniversitesi'ne bağlı fakültelerde çalışan idarî personel üzerinde yapılan araştırma sonucunda işyerlerinde en çok kullanılan lakap ve yakıştırmaların "Müdür" ve "Patron" olduğu görülmüştür. İdari personel arasında da en ilginç lakaplar ise "Hükümet" ve "Mikser"dir. Yine örgütlerde en çok kullanılan olumlu ve olumsuz lakap ve yakıştırmalar "Müdür, Patron, Başkan, Hoca, Reis"tir (Özdemir ve Erdem 2016: 194).

Lakaplar sözlü kültürün yanında yazılı kaynaklarda da yer almaktadır. Nizâmülmülk, *Siyâsetnâme* adlı eserinde lakapların önemine işaret ederek bunların kimlere nasıl verildiği hakkında bilgiler sunar. Örnek olarak da baştanbaşa Maveraü'n-nehr'e hâkim olup Horasan, Irak, Harezmi, Nimruz ve Gazneyn'de hüküm süren Samanî padişahları, yalnız Emir İsmail'in torunlarından Nuh'a tek lakap olarak "Şehinşah" dendiğini, Nuh'un babasına "Mansur", onun babasına "Emir Hamid", Nuh'un babası Nasr, Nasr'ın babasına "Emir Reşid" ve tarihlerde ise Emir Mazi Ahmed "Emir Said" ve benzeri lakaplarla anıldığını ifade eder (Nizamülmülk, 2014: 172-173).

Osmanlı dönemi biyografik metinlerinde de lakaplara yer verilmiştir. *Şakâ'iku'n Nu'mâniyye Zeylleri*nde; vücudunun büyüklüğünden dolayı "Kaba Receb Efendi", ayağının yapısından dolayı "Tabanı Yassı Mehmed Paşa", sesinden dolayı "Hüdhüd Abdulkadir Efendi", yaptığı işten dolayı "Tulumcu Hüsam" gibi birçok lakap örneği vardır (Ekinci 2014: 235, 292, 301, 334).

Lakaplar halk bilgisi ürünlerinin birçoğunda karşımıza çıkmaktadır. Lakap, Emirdağ yöresine ait türkünün bir dördlüğünde şu şekilde geçmektedir; "**Seyrekbasan** derler öz adım **Nuri/ Gel otur yanıma Kezi'nin Hayri/ Sevdim sevdim alamadım yâr seni/ Kız doğur oğluma alayım bari**". Bir ağıt metninde de lakaba rastlanmaktadır: "**Gıldolak demeyin Mehmed deyin/ İşte ben gidiyorum adını goyun/ Gınaman komşular sizler de duyun/ Alınan avlandım ona yanarım.**" Türküdeki "Seyrekbasan" lakabı Nuri adındaki kişiye yürüyüşünden dolayı, ağıttaki "Gıldolak" lakabı ise Mehmet adındaki şahsa

başına devamlı keçi kılından örülmüş dolama takmasından dolayı verilmiştir (Yaldızkaya 2014: 3-4).

Geleneğin yaygın olduğu kültürlerde çok defa lakap, ismin yerini almış hatta isimler unutulup üzerlerinde ihtilâf edildiği de olmuştur. İslâm tarihinde bunun örneklerine sık sık rastlanmaktadır. “Eşec” (el-Abdî “yara izli”), “Ahnef” (b. Kays “çarpık bacaklı”), “A‘rec” (topal, aksak), “A‘meş” (bulanık gören), “Tâvûs” (b. Keysân “erkek güzeli”), “Sefîne” (gemi, bir seferde çok yük taşıdığı için bu lakap verilmiştir) bunlardan bazılarıdır (Bozkurt, 2003: 65).

Lakaplar üzerine yapılan çalışmaların bazılarında çeşitli tasnifler yapılmış bir kısmında ise tasnif yapılmadan lakaplar alfabetik olarak göre verilmiştir. Burada, daha önceki çalışmalardaki farklılık arz eden tasniflere değindikten sonra kendi yaptığımız tasnif verilecektir. Asiye Mevhibe Coşar, lakapları “1-Özel Lakaplar (kişilik özelliklerine göre verilen ve kişilerle özdeşleşmiş olan lakaplar), 2-Genel Lakaplar (kişilerin birtakım özelliklerine göre verilen, kalıcı isim özelliği olmayan, bir an için ve uygun düşen durumda herkes için kullanılabilen lakaplar)” olmak üzere iki ana kategoride incelemiştir (2003: 27-40). Nerin Köse, “1-Kişiyeye ait olan lakaplar, 2-Soya ait olan lakaplar” şeklinde (2004: 269), Nevzat Özkan, “1-Kişinin kendinden kaynaklanan lakaplar, 2-Kişinin çevresinden kaynaklanan lakaplar, 3-Mensubiyete dayalı lakaplar, 4-Anlamı unutulmuş lakaplar” (2016: 180-189) olmak üzere dört başlıkta tasnif etmiştir. Ömer Akdağ ise “1-Uzun süre ve geniş bir topluluğu ifade eden lakaplar (Kara Tekeliler, Sarı Keçililer vb.). 2-Birinci gruptaki kadar yaygın değil ama mensup olduğu topluluk tarafından kabul edilen lakaplar (Hacı Musalar, Hacı Gaffarlar vb.). 3-Kişiyeye mahsus lakaplar (Sürtük, Dana, Tilki vb.)” (2015: 729) şeklinde üç kategoride sınıflandırmıştır.

Kaynak şahısların verdiği bilgiler ve yörede sülale isimlerinin de lakap olarak kabul edilmesinden dolayı derleme sonucunda elde ettiğimiz lakaplar, 1-Kişisel/Ferdî Lakaplar, 2-Sülale Lakapları şeklinde iki ana başlıkta ele alınmıştır. Elde edilen verilerden hareketle bu iki başlık da kendi içerisinde alt başlıklara ayrılarak mevcut malzeme incelenmiştir.

Yapılan bu tasnifin iki ana başlığı lakap çalışmalarının geneline uyarlanabilirken sadece elde edilen malzemedeki hareketle alt başlıklarında farklılıklar olabilir. Çünkü her yörenin kendine ait sosyal, kültürel ve ekonomik özellikleri değişkenlik gösterdiği için bunlara bağlı olarak verilen lakaplar da farklılık arz edebilir. Ayrıca elde edilen malzemeye göre Ömer Akdağ'ın çalışmasında olduğu gibi “Uzun süre ve geniş bir topluluğu ifade eden lakaplar” (2015: 729) şeklinde üçüncü bir ana başlık da konulabilir.

Lakapların işlevleri “1-Medih yolu, 2-Tarif ve tanıtma, 3-Kötüleme ve hafife alma” olmak üzere üç şekilde ele alınmıştır (Türk Ansiklopedisi 1975: 455-456'dan Coşar 2003: 27). Bunların dışında lakaplar, aynı ailedeki farklı nesiller arasında bağ kurma ve iletişimin belirli ölçüde de olsa devam etmesini sağlama

bakımından “nesiller arasında iletişim/bağ kurma” işlevine de sahiptir. Özellikle aile büyüklerinin adının veya lakabının ailedeki bir kişiye ya da sülaleye lakap olarak verilmesiyle o bireyin birkaç neslinin de olsa hatırlanabilir olmasını sağlamaktadır. Bu da nesiller arasında en azından bir bağın yaşamasına katkı sunmaktadır.

P. Trost’a göre kimi adlar (küçük ad, ön ad), onları taşıyan kimselerle ilgili birtakım bilgiler verir (dini, uyuğu, toplum katmanı, yaş katmanı vb.) (Aksan 2003c: 95). Bu görüş belirli ölçüde lakaplar için de geçerlidir. Lakapların verilmiş şekilleri göz önünde bulundurulursa kişinin fizikî özellikleri, iş ve uğraşı, fiziksel engeli ve askerlik vazifesi gibi bir çok konuda o kişi hakkında ön bilgi sahibi olunabilir. Bu da yukarıda değinildiği gibi lakapların tarif ve tanıtmaya işlevini göstermektedir.

Lakap verme/kullanma resmî olarak 26 Kasım 1934 yılında kanunî düzenlemeyle yasaklanmıştır. Düzenlemenin ilk şekli şöyledir; “Efendi, bey, beyefendi, paşa, hanım, hanımefendi ve hazretleri gibi lakap ve unvanlar kaldırılmıştır. Erkek ve kadın vatandaşlar, kanunun karşısında ve resmî belgelerde yalnız adlarıyla anılırlar.” Daha sonra bu kanuna “hacı, hoca, hafız, ağa ve molla” kelimeleri de eklenmiştir (Akdağ 2015: 730). Fakat bu yasağın toplum nazarında çok fazla kabul görmediği elde edilen veriler ve yapılan lakap çalışmalarından anlaşılmaktadır.

1. Manisa’nın Demirci İlçesinde Lakaplar

Manisa’nın bir ilçesi olan Demirci, ilin kuzeydoğu ucunda yer almaktadır. Kuzeyde Sındırgı (Balıkesir) ve Simav (Kütahya), güneyden Köprübaşı, Kula ve Selendi, batıdan Gördes ilçeleriyle çevrilidir (Bilgi vd. 2016: 58).

Bu çalışma Manisa’nın Demirci ilçe merkeziyle ilçeye bağlı on iki mahallede lakaplar üzerine yapılan derleme çalışmasında elde edilen veriler neticesinde meydana getirilmiştir. Konuyla ilgili olarak Demirci merkez, Mahmutlar mahallesi, Bayramşah mahallesi, Hırkalı mahallesi, Çataloluk mahallesi, Kuzuköyü mahallesi, Kovancı mahallesi, Kılavuzlar mahallesi, Yeşildere mahallesi, Çanakçı mahallesi, Karnışıklar mahallesi, Minnetler mahallesi ve Akdere mahallesinde 65 kaynak kişiyle görüşülmüştür. Tespit edilebildiği kadarıyla Manisa’nın Demirci ilçesindeki lakaplarla ilgili bilgilere birkaç çalışmada yer verilmiştir (Oğuz ve Oğuz, 2008: 1127-1139; Ersönmez, 2011: 39-41). Bunlardan Ersönmez’in çalışması amatör bir araştırmadır. Diğer çalışmada ise “Lakap Verme Geleneğinde Manisa İli Demirci İlçesi Örneği” (Oğuz ve Oğuz, 2008: 1127-1139) isimli makaledir. Bu çalışmanın başında, lakapların alan araştırması sonucu kaynak kişilerden derlendiği ifade edilmesine karşın kaynak şahıs bilgilerine makalede hiç yer verilmemiş ve bu konuda da herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Hatta çalışmada verilen lakapların kaynak kişileri ve alan araştırması olarak seçilen yerin sadece Demirci merkezi mi

yoksa köylerini de kapsayıp kapsamadığı belirtilmemiştir. Bunun yanında çalışmada verilen lakapların büyük çoğunluğu “Bayram oğlu, Ferhat oğlu” örneklerinde olduğu gibi “oğlu” ibaresiyle bitmektedir. Belirlediğimiz sahada kaynak kişilerle yaptığımız alan araştırması sonucu bu şekilde bir lakap verme geleneğinin bu kadar yaygın olmadığı gözlemlenmiştir. Bu sebeplerden ve birçok farklı lakabın da tespit edilmesinden dolayı yörede belirlediğimiz alan içerisinde çalışma yapma gereksinimi hâsıl olmuştur.

Alan çalışmasında kaynak kişilerin bir kısmı kendi yörelerindeki lakapları ve lakapların veriliş sebeplerini çekinmeden aktarmasının yanında bir kısmı ise başkasının lakabını aktarma noktasında çekinceli davranmıştır. Bundan dolayı bazı mahallelerdeki kaynak kişi sayısı azken bazılarında diğer yerlere göre fazladır. Derlediğimiz lakapların sadece isimlerinde ağız özellikleri muhafaza edilmiştir. Ayrıca bazı yöresel söyleyişler sonucunda anlaşılması zor olan lakapların anlamları parantez içerisinde verilmiştir. Fakat kaynak kişilerin bazıları derleme esnasında ağız özelliklerine göre lakapları ifade etmeyip kendileri düzeltme yoluna gittiği için bütün lakaplarda ağız özellikleri bulunmamaktadır.

Çalışma içerisinde “Halil Efe, Gedik Ali, Sinan İsmail, Kibar Amed, Yeşil Efe, Gözlüklü İbrām, Yalancının Topal, Sinan Halil, Topal Memed” gibi bazı lakaplar tasnif içerisinde birden fazla başlık içerisinde yer alabilmektedir. Fakat bunlar gibi lakap örneklerini en yakın çağrışımı yapan başlığa dâhil etmeyi uygun bulduk.

1.1. Kişisel/Ferdî Lakaplar

Kişiye ait olan lakaplar derlenen malzemelerden hareketle yedi başlık altında ele alınarak incelenmiştir.

1.1.1. Kişinin Belirli Özelliklerine Göre Verilen Lakaplar

Lakapların yaygın olarak verilme şekillerinin başında kişinin belirli özelliklerinin göz önünde bulundurulması gelmektedir. Bu başlık altında tespit edilen lakaplar da; iş ve uğraşa, fizikî özelliklere, maddî duruma, karakteristik özelliklere, yaş, bilgi ve tecrübeye göre verilenler olarak alt başlıklara ayrılmıştır.

- İş ve Uğraşa Göre Verilen Lakaplar

Bir kişinin mesleğine ya da işinin dışında yaptığı uğraşlarına bağlı olarak verilen lakaplar vardır. Derleme sonucunda sayı bakımından kişinin fizikî özelliklerine göre verilen lakapların ardından iş ve uğraşa bağlı olarak verilenler gelmektedir. Bu başlık altındaki lakaplar; yaptığı mesleğin herhangi bir

özelliğinden (Gedik Ali, Yapıcı Tâir (Tahir) vb.), çalıştığı yer adından (Alaman Hüseyin vb.), ürünlerini pahalı satmasından (Ateş Bedeli vb.), önceden yaptığı bir işten (Düdükcü Dayı, Pirimā (Pirim Ağa) vb.), geleneksel tıbbi uygulamalardan (Kırk Yalan Garısı vb.), birden fazla işle uğraşmasından (Plastik Canbaz vb.) ve işinin dışındaki uğraşlarından (Pehlivan vb.) dolayı verilmiştir:

Alaman Ali (K.K.24), Alaman Hüseyin (K.K.25), Alaman Memed (K.K.52): Almanya’da belirli bir süre çalıştığı için bu lakap verilmiş.

Ateş Bedeli: Esnaf olan bu kişi, dükkânında her şeyi satarmış. Fakat sattığı ürünleri normalinden fazla fiyata sattığı için bu lakap verilmiş. (K.K.8)

Ayan Cemil: Cemil adındaki kişi sürekli muhtarlık yaptığı için “Ayan” lakabı verilmiş. (K.K.52)

Bankacı Fayık: Köyde bulunan tarım kredi kooperatifinde çalıştığı için bu lakap verilmiş. (K.K.25)

Düdükcü Dayı: Eskiden zurna çaldığı için verilmiş. (K.K.26)

Efe Memed: Silah yapıp sattığı ve çok iyi avcı olduğu için verilmiş. (K.K.21)

Garaca Süleyman: Soğan yetiştirip bunun ticaretini yaptığı için bu lakap verilmiş. Yörede küçük soğan tohumuna “karaca” adı verilmektedir. (K.K.3)

Gedik Ali: El dokuma tezgâhında halı dokurken sürekli gedik usulüne göre halıyı dokuduğu için bu lakap verilmiş. (K.K.4)

Kırk Yalan Garısı: Hasta olanlara çeşitli otlarla ilaç yapıp şifa verdiğine inandırdığı için verilmiş. Yörede yalancı olduğuna inanılmaktadır. (K.K.6)

Pehlivan: Güreşçilik yaptığı için bu lakap verilmiş. (K.K.24)

Pirimā (Pirim Ağa): Önceden mark, dolar alıp sattığı için verilmiş. (K.K.62)

Plastik Canbaz: Hem çiftçilik yapar hem de hayvan alıp satarmış. Cambaz gibi daldan dala atladığı, birden fazla iş yaptığı için bu lakap verilmiş. (K.K.60)

Tahtalo: Eskiden hızarla tahta biçtiği için bu lakap verilmiş. (K.K.16)

Tatlıcı Birader: İki kardeş birlikte tatlıcılık yaptığı için her ikisine de bu lakap verilmiş. (K.K.9)

Yapıcı Tâir (Tahir): Duvar ustası olduğu için verilmiş. (K.K.27)

İcra edilen mesleklerin –belirli bir süre de olsa- adlarının, kişilerin isimlerinin önüne ya da arkasına eklenmesiyle ve herhangi bir mecaz anlam yüklenmeden gerçek manalarıyla kullanılmak suretiyle teşekkül eden lakaplar vardır. Bu adlandırmalar bazı araştırmacılar tarafından lakap olarak kabul edilmemesine rağmen kaynak kişilerce bu şekilde kabul edilmesi ve yörede de bu işlevde kullanılmasından dolayı çalışmada lakap olarak alınmıştır:

Bakkal Hafız: Eskiden bakkal işlettiği için verilmiş. (K.K.36)

- Bekci Memed: Orman ve köy bekçiliği yaptığı için verilmiş. (K.K.44)
- Çoban İsmil (İsmail): Çobanlık yaptığı için verilmiş. (K.K.26)
- Davulcu: Düğünlerde davul zurna çaldığı için verilmiş. (K.K.16)
- Değmenci Yönis (Yunus): Değirmen çalıştırdığı için verilmiş. (K.K.25)
- Değmenci: Değirmen işlettiği için verilmiş. (K.K.23)
- Demirci Hüseyin: Demirci ustası olduğu için verilmiş. (K.K.38)
- Dişci Süleyman: Eskiden köyde diş çektiği için verilmiş. (K.K.53)
- Gorcu İbrām (Korucu İbrahim): Köyde koruculuk yaptığı için verilmiş. (K.K.26)
- Gorcu Memed: Eskiden koruculuk yaptığı için verilmiş. (K.K.36)
- Hasan Kâhya: Eskiden kâhyalık yaptığı için verilmiş. (K.K.26)
- Hurda Memed: Eskiden hurdacılık yaptığı için bu lakap verilmiş. (K.K.4)
- Kâhya Memed: Köyde kâhyalık yaptığı için verilmiş. (K.K.26)
- Kelleci: Eskiden kelle yapıp sattığı için verilmiş. (K.K.9)
- Marangoz Memed: Marangozluk yaptığı için verilmiş. (K.K.17)
- Molibrām (Molla İbrahim): Eskiden mollalık yaptığı için verilmiş. (K.K.24)
- Molla Âmed: “Ahmet” ismindeki kişi eskiden hocalık yaptığı için verilmiş. (K.K.4)
- Mumcey: Mumculuk yaptığı için verilmiş. (K.K.8)
- Tavukcu: Tavuk yetiştirip sattığı için verilmiş. (K.K.46)
- Yağcı İbrām: Sanayide arabaların yağını değiştirdiği için bu lakap verilmiş. (K.K.8)
- Yağcı Tâir: Çitlembikten yağ çıkarttığı için bu lakap verilmiş. (K.K.22)
- Yımırtacı Mustafa: Köylerden yumurta toplayıp sattığı için verilmiş. (K.K.27)

- Fizikî Özelliklere Göre Verilen Lakaplar

Fiziksel özelliklere göre verilen lakaplar, kişinin fiziki vasıflarına ve herhangi bir fizikî engeline göre olmak üzere iki ayrı şekilde ele alınmıştır. Kişinin fizikî özelliklerine göre verilen lakaplar da şu kıstasların esas alındığı tespit edilmiştir: Kişinin boyunun uzun ya da kısa olması (Bacak Ali, Leylek Hüseyin vb.), sakalının veya bıyığının şekli, gür/seyrek olmasına ya da hiç çıkmamasına (Bıyıklı, Kel Hasan, Pala İbrām vb.), zayıf ya da şişman olmasına (Goca Göbek, İnce Memed, İncebel Fadime vb.), hem kilosuna hem de boyuna (Çubuk Kıraker vb.), ten rengine (Gara Ali, Sarı Memed vb.), iri yapılı ya da çok güçlü olmasına (Goca Ali, Gazık Gıran, Löbe Memed vb.), uzuvlarından herhangi birisinin büyük ya da küçük olmasına (Goca Fehmi, Tahta Burun vb.),

gözlerinin rengine (Gök Ebe, Gök Süleyman, Gökce Dayı vb.), etnik bir kesimine benzemesine (Laz Āmed vb.) verilmektedir. Aşağıda, bu başlık altında tespit edilen lakaplar alfabetik sıraya göre verilmiş sebepleriyle birlikte sıralanmıştır:

Bacak Ali: Boyu çok kısa olduğu için bu lakap verilmiş. (K.K.26)

Bacak Memed: Boyu çok kısa olduğu için “bacak kadar boyu var” anlamında bu lakap verilmiş. (K.K.26)

Bıyıklı: Sürekli bıyık bırakan pala bıyıklı birisi olduğu için verilmiş. (K.K.40)

Cubuk Kıraker: Kısa boylu ve çok zayıf olduğu için verilmiş. (K.K.11)

Gara İsmil (K.K.8), Gara Ali (K.K.17), Gara Ādem (K.K.19), Gara Efe (K.K.20), Gara Yusuf (24): Esmer olduğu için verilmiş.

Gara Sakal: Sakalı çok siyah olduğu için verilmiş. (K.K.64)

Gazık Giran: İri yapılı ve çok güçlü olduğu için bu lakap verilmiş. Köyde “kazığa bağlasan onu da kırar” şeklinde ifade edilir. (K.K.25)

Goca Ali: İri yapılı ve bileği çok kuvvetli olduğu için verilmiş. Köyde keşkek yapılacağı zaman ona dövdürürlermiş güçlü olduğu için. (K.K.13)

Goca Āşa (Ayşe) (K.K.8), Goca Nazım (K.K.17), Goca Kezban (K.K.22), Goca Bayram (K.K.24), Goca Eksan (İhsan), Goca Eyüb, Goca Fatma (K.K.25), Goca Nāzım (K.K.26): İri yapılı ve uzun boylu olduğu için verilmiş.

Goca Fehmi: İri yapılı, uzun boylu, elleri çok büyük olan, bir avucuna bir buçuk kilo üzüm alabilen bir kişi olduğu için bu lakap verilmiş. (K.K.25)

Goca Göbek: Kilolu ve göbeği çok büyük olduğu için verilmiş. (K.K.25)

Goca Mustafa: Kafası büyük, cüssesi geniş ve uzun boylu olduğu için bu lakap verilmiş. (K.K.17)

Goca Yönis (Yunus): Çok güçlü ve kuvvetli birisi olduğu için verilmiş. Ayrıca pehlivanlık da yapmıştır. (K.K.46)

Gocalo Memed: İri yapılı olduğu için “Kocaman” anlamında bu lakap verilmiş. (K.K.12)

Gök Ali (K.K.24), Gök Ebe (K.K.22), Gök Süleyman (K.K.26), Gökce Dayı (K.K.25): Gözleri mavi olduğu için bu lakap verilmiş.

İnce Memed: Çok zayıf ve ince yapılı olduğu için verilmiş. (K.K.25)

İncebel Fadime: Zayıf olduğu için verilmiş. (K.K.53)

İrigara: Hem iri yapılı hem de esmer olduğu için verilmiş. (K.K.23)

Kel Hasan (K.K.21), Kel İbrām (K.K.24): Başının üst kısmında saç olmadığı için verilmiş.

Laz Āmed: Çevresindekiler ve komşuları tarafından Laz'a benzetildiği için bu lakap verilmiş. (K.K.16)

Leylek Hüseyin: Boyu uzun ve ince yapılı olduğu için leyleğe benzetilmiş. (K.K.5)

Löbe Memed: Çok güçlü ve iri yapılı olduğu için bu lakap verilmiş. (K.K.9)

Pala İbrām: Pala bıyıklı olmasından dolayı bu lakap verilmiş. (K.K.16)

Pamuk: Yüzü pamuk gibi yumuşak olduğu için verilmiş. (K.K.23)

Sarı Ali (K.K.19), Sarı Memed (K.K.25): Sarışın olduğu için verilmiş.

Sarı Efe: Hem sarışın olduğu hem de eskiden efelik yaptığı için verilmiş. (K.K.20)

Sicim İbrām: Uzun boylu ve zayıf olduğu için verilmiş. (K.K.17)

Tahta Burun: Burnu büyük ve çok sağlam olduğundan bu lakap verilmiş. (K.K.6)

Teke Memed: Çocukken iri yapılı, gösterişli birisi olduğu için verilmiş. (K.K.12)

Tombak Dayı: Boyu kısa ve çok hareketli birisi olduğu için verilmiş. (K.K.19)

Tosun Dayı: Uzun boylu, iri yapılı ve kilolu olduğu için bu lakap verilmiş. (K.K.17)

Yeşil Efe: Sert yapılı olduğu için "Efe" ve yeşil gözlü olduğu için de "yeşil" lakabı verilmiş. (K.K.16)

Yeşil İmam: Mesleği imam, gözleri de yeşil olduğu için verilmiş. (K.K.16)

Yılanın Memed: Gözleri ateşli ve keskin baktığı için yılanın gözlerine benzetilerek bu lakap verilmiş. Gözleri çok iyi görmüş. (K.K.6)

Kişilerin doğuştan gelen ya da daha sonradan yaşanan bir olay nedeniyle herhangi bir fiziksel engelinin kalması sonucunda bu engele bağlı olarak verilen lakaplar bu başlık altında değerlendirilmiştir. Derlenen lakaplar arasında bir uzvunu kazada ya da hastalık sonucu kaybetmesine (Çolak Memed, Topal İsmil vb.) ve doğuştan gelen engeline (Sağır Āmed, Köroğlan Dede vb.) göre verilen lakapların olduğu tespit edilmiştir:

Çolak Memed: Kolunun birisini kazada kaybettiği için bu lakap verilmiş. (K.K.17)

Gambır Şerif: Kambur olduğu için verilmiş. (K.K.52)

Köroğlan Dede: Gözünün biri kör olduğu için verilmiş. (K.K.56)

Sağır Āmed: Sağır ve dilsiz olduğu için bu lakap verilmiş. (K.K.16)

Sağır Nāzım: Kulakları çok az duyduğu için verilmiş. (K.K.26)

Topal İsmil: Bacağının birisi, hastalığından dolayı dizinin altından kesildiği için bu lakap verilmiş. (K.K.17)

Topal Memed: Kiremit ocağında çalışırken iş kazasından dolayı bir bacağı sakat kalmıştır. Bundan dolayı bu lakap verilmiş. (K.K.26)

Yalancının Topal: Kendisi topal, sülalesine de “Yalancılar” dendiği için bu lakap verilmiş. (K.K.24)

- Maddî Duruma Göre Verilen Lakaplar

Kırsal kesimlerde maddî durumu iyi olan kişilerin eski dönemlerde şimdiye nazaran çok fazla olmaması, bu kişi ya da kişilerin maddî imkânlarıyla ön plana çıktıkları bilinmektedir. Bu duruma bağlı olarak birtakım lakaplar da ortaya çıkmıştır. Derleme alanımızda bu kategoriye giren lakapların yörede ilk kamyon ya da traktörü alan kişi olması ve maddî durumu iyi olduğu için kaliteli elbiseler giyen kişilere verildiği görülmektedir:

Aga Memed: Eskiden herkesin maddî durumu iyi olmadığı için kamyon falan alamazlardı. Çok zengin olanlar kamyon alabilirdi. Memed de kamyon alıp kamyonculuk yaptığı için yörede “Aga” olarak anılmaya başlanmıştır. (K.K.9)

Goca Don: Köyün ağası olduğu için sürekli büyük, geniş ve kaliteli şalvar tarzı elbise giydiği için bu lakap verilmiş. (K.K.51)

Mancı Memed: Eskiden herkesin maddî durumu iyi değildi. Memed’in durumu iyi olduğundan MAN marka kamyon aldığı için bu lakap verilmiş. (K.K.11)

Motorcu Mustafa: Köyde ilk traktörü alan kişi olduğu için verilmiş. Eskiden herkesin traktör alacak kadar maddî durumu iyi değildi. (K.K.26)

- Karakteristik Özelliklere Göre Verilen Lakaplar

Lakapların büyük bir kısmı kişinin karakteristik özelliklerini oluşturan alışkanlıklarına, tavır ve davranışlarına bağlı olarak verilmektedir. Derlediğimiz lakapların genel olarak kişinin kibar ya da kaba olmasına (Ayı Dayı, Ayı Memed vb.), bazı alışkanlıklarına (Beretta Mustafa, Çakmak Āmed vb.), konuşma şekline (Civciv Fatma vb.), cesaretine (Efe Āşa, Paşa Dayı vb.), yeteneğine (Gıvırtır vb.), mizacına (Kızılca Efe vb.) vb. etkenlere bağlı olarak verildiği görülmektedir:

Aşā Yokā (Aşağı Yukarı): İşi olsa da olmasa da köyün içinde sürekli aşağı yukarı gidip geldiği için bu lakap verilmiş. (K.K.16)

Ayı Dayı: Çok kaba birisi olduğu için verilmiş. (K.K.22)

Ayı Memed: Çok kaba bir adam olduğu için “Ayı gibi bir adamsın.” demişler. Sonra lakabı da bu şekilde kalmış. (K.K.24)

Āzı Gara (Ağzı Kara): Ağzında herhangi bir sözü saklamayı başaramayıp hemen herkese söylediği için bu lakap verilmiş. (K.K.16)

Belālī: Asi ve belalı birisi olduğundan dolayı Yunan Harbi zamanında bu lakabı almış. (K.K.47)

Beretta Mustafa: Eskiden sürekli beretta marka tabanca taşımış. Ondan dolayı bu lakap verilmiş. (K.K.12)

Beydayı: Rahat bir şekilde yaşadığı için yöre halkı “Bey gibi yaşıyor bu adam demişler.” Ondan sonra da lakabı “Beydayı” kalmış. (K.K.25)

Cıvık: Verdiği sözde pek durmadığı için verilmiş. (K.K.9)

Çiğerci Efe: Görüp konuştuğu herkese “Senin ciğerini sökerim.” diyerek efelik tasladığı için verilmiş. (K.K.16)

Cıvciv Fatma: Boyu küçük ve konuşması cıvcive benzetildiği için bu lakap verilmiş. (K.K.53)

Çakmak Āmed: Sigarasını eskiden sürekli taşla yaktığı için verilmiş. (K.K.62)

Çamur Efe: Yolda yürürken paçalarını sürekli çamur ettiği ve efe gibi yürüdüğü için verilmiş. (K.K.17)

Deli Hasan: Traktörü çok hızlı ve deli gibi kullandığı için verilmiş. (K.K.61)

Deli Lütfü: Her işe karıştığı/müdahale ettiği, herkese laf atıp ileri geri konuştuğu için bu lakap verilmiş. (K.K.25)

Deli Melek: Kalbinden ne geçiyorsa hiç çekinmeden söylediği, lafını esirgemediği için bu lakap verilmiş. (K.K.25)

Deli Memed: Hareketlerinde ve tavırlarında tutarsızlık olduğu için verilmiş. (K.K.27)

Efe Āşa (Ayşe): Eskiden tüfek, tabanca gibi silahları kullanacak kadar cesur birisi olduğu için verilmiş. (K.K.26)

Ēşi (Ekşi) Efe: Asık suratlı birisi olduğu için verilmiş. (K.K.20)

Foterli (Fötr şapkalı): Sürekli fötr şapka takarak dolaştığı için verilmiş. (K.K.53)

Gade: Ağırbaşlı, sakin ve yörede söz sahibi bir kadın olduğu için verilmiş. (K.K.35)

Gadm Āşa: Çok konuşkan birisi olduğu için verilmiş. (K.K.53)

Garagol Memed: Köyde ve çevrede olup biten her şeyden haberi olduğu için “Karakol gibi” anlamında bu lakap verilmiş. (K.K.16)

Gavur Rıza: Toplum içerisinde ve arkadaşları arasında sohbet ederken sürekli küfür ettiği için verilmiş. (K.K.6)

Gırgır Ramazan: Gırgır, şamata ve eğlenceli birisi olduğu, herkesle gırgır geçip hiç bir şeyi ciddiye almadığı için verilmiş. (K.K.16)

Gıvrıtdır: Futbol oynarken çok iyi çalım attığı, kıvrak hareketler yaptığı için bu lakap verilmiş. (K.K.9)

Gostak: Giyimine özen gösteren, süslü, yürüyüşü ve hareketleri gösterişli olduğu için verilmiş. (K.K.9)

Gurusıkı: Çok palavracı olduğu için verilmiş. (K.K.53)

Halkalı İbrām: Herkesin her dediğine inanan ve söylediklerine uyup yerine getiren birisidir. “Boynuna tasma/halka takıp her tarafa çekilebilecek biri” anlamında bu lakap verilmiş. (K.K.16)

Hamuraşı Hüseyin: Haftanın hemen hemen her günü makarna yediği için verilmiş. (K.K.6)

Hasta Memed: Sürekli hastalandığı için verilmiş. (K.K.54)

Höke Āmed (Hükümet Ahmet): Devlet meseleleri, politika ve idari konularda çok konuştuğu, bilmişlik tasladığı için bu lakap verilmiş. (K.K.16)

İngiliz İbrām: Üçkâğıtçı, düzenbaz birisi olduğu için verilmiş. (K.K.53)

İşman: Yaptığı her işte çok iyi çalıştığı için “İşi iyi yapan” anlamında bu lakap verilmiş. (K.K.42)

Kadın Ayşe: Mahallede dedikoduyu çok fazla yaptığı için verilmiş. (K.K.6)

Kelleci Memed: Kelle yemeğini çok sevdiği ve çok yediği için verilmiş. (K.K.56)

Kırkbir: Çok yalan söylediği için “ayaküstü kırk bir yalan söylüyor” anlamında bu lakap verilmiş. (K.K.24)

Kızılca Efe: Hem çok asabi ve çabuk sinirlendiği hem de sinirlenince de yüzü kızardığı için verilmiş. (K.K.17)

Kibar: Her işini kibar yaptığı için verilmiş. (K.K.24)

Köylü Memed: Köy içinde çok gezdiği için verilmiş. (K.K.56)

Kuşcu: Boş zamanlarında sürekli kuş avlamaya gittiği için verilmiş. (K.K.24)

Martin Dayı: Sert yapılı, keskin bakışlı birisi olduğu için verilmiş. (K.K.16)

Martin: Zamanında martin marka tüfeği ile sık sık avcılık yaptığı için kullandığı tüfeğin adı lakap olarak verilmiş. (K.K.26)

Mayhoş: Çok aşırı şekilde alkol kullanan birisiymiş. İspirto ve kolonya çok fazla içtiği ve hiçbir alkollü içeceği ayırmadığı için bu lakap verilmiş. (K.K.8)

Meleke: Ağırbaşlı, mülayim ve sakin birisi olduğu için “melek gibi” anlamında bu lakap verilmiş. (K.K.22)

Minyoş Mustafa: “Minyoş” nakarath türküyü sürekli söylediği için verilmiş. (K.K.25)

Paşa Dayı: Çok cesur, korkusuz birisi olduğu, geceleri tek başında tarlada yattığı ve hiçbir şeyden korkmadığı için verilmiş. (K.K.17)

Peygamber: İbadetine düşkün, sessiz bir yapıya sahip, kimsenin işine karışmayan bir yapısı olduğu için bu lakap verilmiş. (K.K.25)

Pilod Âmed: Çok hızlı araba kullandığı için verilmiş. (K.K.60)

Sakar Efe: Çok sakar birisi olduğu için verilmiş. (K.K.16)

Sümüklü Yaşar: Çocukken sümüğü çok aktığı ve sürekli nezle olduğu için verilmiş. (K.K.19)

Şafak Memed Ali: Sabahleyin şafak sökmeden herkesten önce tarlaya çalışmaya gittiği için verilmiş. (K.K.26)

Sallâ Süleyman: Yörede başa örtülen büyük örtüye şal adı verilir. Süleyman da yazın sıcaktan, kışın soğuktan korunmak için başına devamlı bu şaldan örterdi. Bundan dolayı bu lakap verilmiş. (K.K.12)

Şarap Memed: Çok fazla şarap içtiği için bu lakap verilmiş. (K.K.9)

Şıkdık İsmil: Çok oyun oynayan, eğlenceleri çok seven birisi olduğu için bu lakap verilmiş. (K.K.26)

Tren Hüseyin: Her işinde hiç durmadan çalıştığı için “tren gibi sürekli gidip geliyor, hiç durmuyor” manasında bu lakap verilmiş. (K.K.16)

Yantiri Memed: Anasının sözünü dinlemeyip sürekli başına buyruk hareket ettiği için verilmiş. Yani söz tutmayıp sürekli yan çizdiği için “eğri” anlamına gelen bu lakap verilmiş (K.K.19)

Yantiri: Ayaklarını yan bastığı için bu lakap verilmiş. (K.K.23)

Yardımcı Mustafa: Köyde herkese yardım ettiği için verilmiş. (K.K.16)

Yarım Gavur: Hem merhametsiz, acımasız hem de çok küfürbaz olduğu için bu lakap verilmiş. (K.K.6)

Zengin Memed: Gönlü zengin ve eli açık birisi olduğu için verilmiş. (K.K.47)

Zıbilla (zebella): Zeliha ismindeki kadının çocuğu olmadığı için çok merhametli birisi değilmiş. Çocukları döver ve kızarmış. Bu yüzden “zebella gibi korkutucu” anlamında bu lakap verilmiş. (K.K.51)

- Beceri, Bilgi, Tecrübe ve Yaşa Göre Verilen Lakaplar

Bu başlık altında değerlendirilen lakapların kişinin yaşına bağlı olarak duyulan saygıya (Aga vb.), bilgi ve tecrübesine (Avukat Dayı, Eğitimci vb.), kabiliyetine (Usta, Ozan İsmil vb.) göre verildiği tespit edilmiştir:

Aga: Yörede eskiden “abi”nin yerine “aga” denilirdi. Bu kişiye de çevresindekiler kendilerinden büyük olduğu için sürekli “aga” dediklerinden bu lakap verilmiş. (K.K.16)

Avukat Dayı: Köyde herhangi bir sıkıntısı olan, bir konuda bilgi sahibi olmak isteyen herkes bu adama danıştığı için, avukat gibi manasında bu lakap verilmiş. (K.K.16)

Eğitmen: Altı ay kadar eğitim alıp köyde herkese bilgi verdiği, okuma yazma öğrettiği için bu lakap verilmiş. (K.K.17)

Hacı Fayık: Hacca gittiği için verilmiş. (K.K.53)

Hacı Hafız: Köyde ilk hacca giden kişi olduğu için “Hacı”, ayrıca hafız olduğundan dolayı da “Hafız” denmiş. (K.K.52)

Hacı Hatib: İmam olmamasına rağmen namaz kıldırabilecek kadar dinî bilgiye sahip olduğu ve bir süre yörede geçici hocalık yaptığı, cenaze yıkadığı, çocuklara dinî bilgi öğrettiği için bu lakap verilmiş. (K.K.17)

Kemaneci Ali: Köyde ilk kez keman çalan kişi olduğu için verilmiş. (K.K.13)

Keşō: Bilirkişi gibi yörede keşif yaptığı için verilmiş. (K.K.12)

Molla Ramazan: Dinî bilgisi kuvvetli olması ve biraz dinî eğitim almasından dolayı bu lakap verilmiş. (K.K.26)

Nazmi Hoca: Köyde imam olmadığı zamanlarda mesleği olmamasına rağmen gönüllü olarak imamlık yaptığı için verilmiş. (K.K.25)

Ozan İsmil: Saz çalıp türkü söylediği için verilmiş. (K.K.53)

Softa Sami: Cumhuriyet ilan edilmeden önceki dönemlerde Sami'nin dedesi iki oğlunu hafız olarak yetiştirmiştir. O dönemde Demirci'de okur-yazar sayısı çok az olduğu için Sami'ye bu lakap verilmiş.

Usta: Her türlü müzik aletini çalabildiği için verilmiş. (K.K.13)

1.1.2. Yaşanmış Bir Olaya Bağlı Olarak Verilen Lakaplar

Lakaplar sadece kişilerin belirli özelliklerinden ya da alışkanlıklarından yola çıkılarak verilmemektedir. Lakapların bir kısmı kişinin başından geçen genellikle ilginç bir olaydan hareketle veya aynı vakanın birkaç kez tekrar etmesi neticesinde verilmektedir. Bu başlık altında yaşanmış olaylar neticesinde verilen lakaplar sıralanmıştır:

Acıkdım Dayı: Fakir olduğu için köyde çobanlık yaparmış. Deliçoban Köyü'nden Kuzu Köyü'ne gelmiş. Sürekli “fakir olduğunu ve acıktığını” söylermiş. Bundan dolayı ona bu lakabı vermişler. (K.K.26)

Adanalı: Askerliğini Adana'da yaptıktan sonra köye gelince küçümseyerek köyü tanımazlıktan gelmiştir. “Burası neresi, benim evim nerede, siz kimsiniz?” şeklinde sorular sorarak herkesi küçük gördüğü için bu lakap verilmiş. (K.K.16)

Anarşid Memed: Ortaokulda okurken arkadaşlarını öğretmenlerine karşı isyan etmeye teşvik ettiği için bu lakap verilmiş. (K.K.57)

Ayiboğan Mustafa: Mustafa, Demirci'deki kaplıcada uyuz olan beygirini yıkarken Eskihisar Köyü'ndeki bir düğünde ayı oynatan bir kişinin elinden kaçan ayı, atı yıkayan Mustafa'ya saldırmış. Mustafa, beygirin yularını ayının boğazına dolayıp onu öldürmüştür. Ondan sonra bu lakap verilmiş. (K.K.11)

Boklu Memed: Eskiden köyde çok sık olarak yangın çıkarmış. Ormanlılar da yangını Mustafa'nın çıkarttığını düşünürler. Bunun üzerine bir gün ormanlılar Mustafa'yı yanlarına alıp yangının çıkıp çıkmayacağını denerler. Mustafa bu durumda yangını kendisinin çıkarttığı ortaya çıkacağı için yolda giderken “tuvaletim var” deyip arabayı durdurur. Ormanın içine gider. Orada kurumuş bir hayvan boku görür. Onun altına ateş koru bırakıp oradan ayrılır. Kuru bok çok yavaş tutuştuğu için ormanlılar oradan 4-5 km uzaklaştıktan sonra yangın çıkar. Bunun üzerine Mustafa, ormanlılara “Bunu da ben çıkartmadım herhalde!” der. Bunun üzerine serbest kalır. Daha sonra bu olay yörede duyulunca Mustafa'ya bu lakap takılır. (K.K.25)

Çete: Ege'nin Yunanlılar tarafından işgal edildiği zaman yöredeki çeteler onlarla savaşırmış. Köydeki Mehmet adındaki birisi atlı çeteleri görünce “Bunlar kim, ne?” diye sormuş. Ona “Bunlar çeteler, düşmanla savaşıyorlar.” demişler. Ondan sonra Mehmet de “Ben de çete olacağım.” demiş. Bacağının arasına sopa alıp (at yerine) çetelere katılmış. Bu olaydan sonra Mehmet'e “Çete” lakabı verilmiş. (K.K.24)

Deli Hasan: Hasan, arkadaşlarıyla birlikte ava gider. Avda oturup yemek yerler. Yemekte sadece kuru ekmek vardır. Sadece kuru ekmekle karınlarını doyurmak istemezler. O esnada yakınlarından eşekle helvacı geçiyormuş. Hasan, helvacıdan helva almak için bir oyun oynar. Çırlıçıplak soyunduktan sonra “Otuz dokuzdum bugün kırkıma girdim.” diyerek helvacının yanına gitmiş. Sürekli zıplayarak bu sözü tekrar eder. Hasan'ı bu hâlde gören helvacı, “Bu adam delirmiş, kafayı yemiştir.” diyerek eşeği bırakıp köye kaçmış. Hasan da eşekten kafası kadar büyüklükte helva alıp arkadaşlarının yanına gitmiş. Arkadaşlarına helvayı nasıl aldığını anlatmış. Helvacı da köyde başına gelenleri anlatmış. Karşıma bir deli çıktı, sonra böyle böyle oldu demiş. Bu olaydan sonra Hasan'a “Deli Hasan” lakabı verilmiş. (K.K.24)

Delik Gafa: Ağaçtan düşmesi sonucunda kafasına batan nesneden dolayı kafasında delik kalmıştır. Bundan dolayı bu lakap verilmiş. (K.K.64)

Demirli Ali Dayı: Askerden sevdiğini özlediği için kaçıp gelmiş. Yakalanıp askere götürüldüğünde demirle falakaya yatırıldığı için bu lakap verilmiş. (K.K.16)

Domuzcu: Köyün alt tarafından domuz sürüsü geçerken köylüler “Domuz geçiyor.” diye bağırılmışlar. Bu adam da hemen domuzların arkasından onları kovalamaya başlamış. Yaralı domuzlardan birisi köşeye sıkışınca kaçacak yer bulamadığından geriye dönüp adamı kovalamaya başlamış. Adamı süsüp yaralamış. Bu olaydan sonra lakabı “Domuzcu” kalmış. (K.K.25)

Eşekçekmez: Adam, çok kilolu olduğu için bindiği sıpanın beli kırılmış. Bu olaydan sonra bu lakap verilmiş. (K.K.9)

Garagulak: Bu adamın güttüğü sürüsünde kara kulaklı bir koyun varmış. Sürekli koyuna “aşağı kara kulak, yukarı kara kulak” şeklinde seslendiği için bu adama “Garakulak” lakabı verilmiş. Ailesine de “Garakulakla (Karakulaklar)” denmiş. (K.K.20)

Gariban: Zamanında Uşak’a halı ipi almak için giden Mehmet, orada aldığı iplere karşılık senet vermiş. Kendisini de “Gariban Memed” olarak tanıtmış. İplikçi alacağını almak için köye gelince “Gariban Memed”i aramış ama bulamamış. Bu durum daha sonra köyde duyulunca Mehmet’in adı “Gariban” olarak kalmış. (K.K.21)

Gavçakar: Eskiden bir makineyi “kav” çakarak çalıştırmış. Ondan sonra bu lakap verilmiş. (K.K.8)

Gostak: Çok eskiden yaşamış birisi, bir düğün yerine gidiyor. Dede çok yakışıklı ve yürüyüşü de heybetliymiş. Düğün yerindekiler dedeyi görünce “Amma gostak bu gelen.” demişler. Bundan dolayı lakabı “Gostak” kalmış. (K.K.37)

Gözlüklü İbrām: Okul inşaatında çalışırken betonu parçalamak için kullandığı siğil(demir çivi)den kopan parçanın gözüne gelmesi sonucu bir gözünü kaybetmiştir. Daha sonra da gözlük kullanmaya başlamıştır. Bundan dolayı bu lakap verilmiş. (K.K.19)

Gurtdutan Hacı Āmed: Köye gelen kurt yavrusunu eliyle yakaladığı için yöre halkı tarafından bu lakap verilmiş. (K.K.29)

Kemancı: Bir eğlence mekânına keman dinlemeye gitmiş. Bu durum köylüler tarafından duyulmuş. Daha sonra bu kişiye “Kemancı” lakabı verilmiş. (K.K.58)

Kene Memed: Eskiden sabanla çift sürerken sabanı çok sıkı tutmuş ve işi bitene kadar hiç bırakmamış. Bundan dolayı “Kene gibi yapışıp bırakmıyor.” dendiği için bu lakap verilmiş. (K.K.13)

Kıbar Âmed: Bir gün kendisi gibi şoför olan arkadaşlarının olduğu alkol sofrasında içki içtikten sonra çok kibar şekilde konuşmaya başlamış. Arkadaşları bu olaydan sonra bu lakabı vermişler. (K.K.11)

Kirli Mustafa: Dağda odun, tomruk çekerken araba yağından dolayı eli yüzü kirlenmiş, yağlanmış. Mustafa bu hâldeyken yanlarına gelen bir kadın “Ne kadar da kirli bir adam bu.” demiş. Daha sonra adamın adı “Kirli Mustafa” kalmış. (K.K.11)

Kör Nurullah: Dağda koyunları güderken sürüyü kaybettiği için bu lakap verilmiş. (K.K.5)

Pilot Memed: 1969 yılında aldığı traktörle, aldığı ilk gün yüz elli metrelik uçurumdan atlayarak kaza yapmış. Bunu duyan köylüler, “Bu kaza yapmamış, bildiğin uçmuş.” demişler. Ardından lakabı da “Pilot Memed” olarak kalmış. (K.K.14)

Şanzıman Âmed: Kullandığı birkaç arabanın şanzımanını dağıttığı için, sürekli aynı şeyleri yaptığından bu lakap verilmiş. (K.K.9)

Şeytan Mustafa: Mustafa, fakir olduğu için başkasının tarlasına zerdali toplamaya gider. Tarladayken tarla sahibi gelince çıttı seslerini duymuş ve “Kim o?” diye bağırınca Mustafa da “Şeytan” diye karşılık vermiş. Bu olaydan sonra Mustafa bu lakapla anılmış. (K.K.24)

Takviyeli İrfan: Arabaların çok az bulunduğu bir zamanda traktörün biri kışın karlı yolda kalmış. Araba kullanmayı bilen çok az kişi olduğu için İrfan’ı çağırmışlar. Arabanın hâline bakınca “Bu araba burdan takviyeden başkasıyla çıkmaz.” demiş. Daha sonra adı bu şekilde “Takviyeli İrfan” kalmış. (K.K.9)

Tavukcu: Arkadaşlarıyla birlikte değirmene un öğütmeye gidince arkadaşları çalıp yedikleri tavuğun kemiklerini arkadaşının çantasına gizlice koymuşlar. Değirmende çalınan tavukların kemikleri bu adamın çantasından çıkınca adama “Tavukçu” lakabını takmışlar. (K.K.23)

Yanık: Adama “Nasılın?” diye her sorulduğunda “Ben yanığım” dermiş. Yani parasız olduğunu vurgulamış. Bundan dolayı “Yanık” lakabı verilmiş. (K.K.55)

Yavaş: Hayatı çok hızlı yaşadığı, eğlenmeye ve gezmeye çok düşkün olduğundan dolayı çevresindekiler “Artık yavaş ol. Hayatı yavaş yaşa.” demişler. Bundan dolayı bu lakap verilmiş. (K.K.45)

Yörükölu: Gördes’in Yeniköy’ünden Hırkalı Köyü’ne düğüne gelince burada oyun oynamış. Düğündeki kızlardan birisi bunu beğenmiş. Sonra Hırkalı Köyü’ne içgüveyi gelmiş. Kendisi Yörük olduğu için de Hırkalı’da ona bu lakap verilmiş. (K.K.24)

Zaar Emmi: Sanayide dükkâna gelen arabanın tüplü, benzinli, mazotlu olup olmadığını yanına yaklaşmadan bilirmiş. Burnu çok iyi koku aldığı ve kokuları

çok iyi ayırt edebildiği için bu lakap verilmiş. (K.K.6) Zaar'ın derleme sözlüğündeki anlamlarından birisi “küçük köpek”tir. (<http://tdk.gov.tr/index.php?option=com...>: 20.06.2017). Muhtemelen köpeklerin koku alma hassasiyeti fazla olduğundan yola çıkılarak bu lakap verilmiştir.

Zebil Hasan: Traktör aldıktan sonra borcunu ödemek için sürekli çalıştığından zebil (bakımsız, perişan) şekilde gezermiş. Kendine hiç bakmadan dolaştığı için bu lakap verilmiş. (K.K.56)

1.1.3. Mensubiyete Bağlı Olarak Verilen Lakaplar

Bir kişinin mensup olduğu boy, etnik köken, aile, yaşanılan ya da daha önceden yaşadığı yer gibi hususiyetleri ifade eden lakaplar bu başlık altında kendi içinde sınıflandırılarak değerlendirilmiştir. Yörede en yaygın olan lakap verme şekillerinden birisi sülale ismine ve aile büyüklerinin adına, mesleğine veya lakabına bağlı olarak verilenidir. Bu başlık altında yörede yirmi beş lakap tespit edilmiştir:

Arab Memed: Babasının lakabı “Arap” olduğu için bu lakap verilmiş. (K.K.26)

Balcı Hafız: Kendisi hafız olduğu için “Hafız” unvanının yanına babası balcılık yaptığı için “Balcı” lakabı verilerek bu iki isimle anılmıştır. (K.K.26)

Gadave: Osmanlı Devleti zamanında sülalede kadılık yapan birisi olduğu için bu lakap verilmiş. (K.K.9) Gadeve, muhtemelen kadılıkla alakalı bir kelimedir. Fakat net bir açıklaması söz konusu değildir.

Gorcunun Hasan: Babası koruculuk yaptığı için verilmiş. (K.K.26)

Göklēn Şevket: Sülalesine “Göklē (Gökler)” dendiği için kendisine de ailesinin lakabı verilmiş. (K.K.24)

Hacı Hasan Mustafa: Babasına “Hacı Hasan” dendiği için oğluna da bu lakap verilmiş. (K.K.50)

Hakkı Molla: Dedeleri eskiden mollalık yaptığı için verilmiş. (K.K.26)

Haldır Āmed: Ebesine “Haldır Ebe” dendiği için kendisine de aynı lakap takılarak “Haldır Amed” denmiştir. (K.K.15)

Halil Efe: Dedesi çete liderini öldürdüğü için bu lakap verilmiş. (K.K.2)

İmamōlu İbrām: Babası imam olduğu için verilmiş. (K.K.26)

İmamōlu: Dedesinin dedesi imam olduğu için bu lakap verilmiş. (K.K.14)

Kelā İbrām (Kel Ağa İbrahim): Babalarının başının üst kısmında saç olmadığı için babasından dolayı bu lakap verilmiş. (K.K.26)

Köse Molla: Sülalesinde molla olduğu için verilmiş. (K.K.24)

Molla Gadir: Dedeleri molla olduğu için bu lakap verilmiş. (K.K.6)

Paşaların Āmed: Sülalesine “Paşalar” dendiği için kendisine bu lakap verilmiş. (K.K.27)

Sinan Halil: Halil'in dedesine sanatkâr ve çok hünerli olduğu için Mimar Sinan'ın adı lakap olarak verilmiş. Yöredeki herkes tarafından Halil de dedesinin lakabıyla anılmaya başlanmıştır. (K.K.26)

Sinan İsmil: İsmail'in babasının adı “Sinan” olduğu için ona bu lakap verilmiş. (K.K.6)

Sökük Hasan Mustafa: Dedesi, elbiselerin dikilen yerlerini eliyle sürekli söktüğü için “Sökük Hasan” denmiş. Oğlu Mustafa'ya da dedesinin lakabı verilmiş. (K.K.50)

Şerifō: Dedesinin adı Şerif olduğundan “Şerif oğlu” anlamında bu lakap verilmiş. (K.K.21)

Şerlō Āmed: Babasına “Şerlō (Şehirli)” dendiği için kendisine de bu lakap verilmiş. (K.K.16)

Topallān Garib: Sülalesine “Topallā (Topallar)” dendiği için kendisine de bu lakap verilmiş. (K.K.20)

Topaşların Memed: Sülalesine “Topaşlar” dendiği için bu lakap verilmiş. (K.K.25)

Yaşarın Memed: Babasının adı “Yaşar” olduğu için lakabını babasının isminden almış. (K.K.19)

Zabit Dede: Dedesi zabitlik yaptığı için bu lakap verilmiş. (K.K.26)

Zabitlerin İbrām: Sülalesine “Zabitler” dendiği için kendisine bu lakap verilmiş. (K.K.27)

Kişilerin bağlı olduğu boya ve etnik kökenine bağlı olarak da lakaplar verilmektedir. Fakat bu şekilde lakap vermenin derleme sahamızda çok yaygın olmadığı tespit edilmiştir:

Cerkez Hakkı: Göçmen olduğu için bu lakap verilmiş. (K.K.9)

Gacor Yörüğü: Uşak'tan göç eden Kaçar Yörüklerinden olduğu için bu lakap verilmiş. (K.K.55)

Gayalō İsmil: Yörede Kayalo olarak bilinen Yörüklerden olduğu için verilmiş. (K.K.26)

Gocalō: Gocalo Yörüklerinden olup Kuzuköyü'ne buradan geldiği için bu lakap verilmiş. (K.K.26)

Mācir Gızı (Muhacir Kızı): Göçmen olduğu için verilmiş. (K.K.53)

Yörük Gızı: Yörük olduğu için verilmiş. (K.K.53)

Lakaplar daha önceden yaşanan yere bağlı olarak da verilmiştir. Bir yerden başka bir yere herhangi bir sebeple göç eden kişilere daha önceden yaşadıkları

yere, gelin ya da içgüveyi olmadan önce ikamet ettiği yerleşim birimine bağlı olarak bu tür lakapların verildiği görülmektedir:

Aztepeli Fadime: Aztepe Köyü'nden gelin geldiği için verilmiş. (K.K.53)

Doltanlı Ebe: Gördes'in Doltanlı Köyü'nden gelin olarak Bayramşah Köyü'ne geldiği için bu lakap verilmiş. (K.K.18)

Gurtdutanlı Hakkı: Annesi Demirci'nin Kurttutan Köyü'nden gelin olarak Kuzuköyü'ne geldiği için verilmiş. (K.K.27)

Gürcü İbrām: Dedesi Kürcü Köyü'nden içgüveyi olarak Kuzuköyü'ne gelmiştir. Oğlu da babasının bu özelliğinden dolayı bu lakabı almıştır. (K.K.26)

Hoşcalarlı: Hoşcalar Köyü'nden Yeşildere Köyü'ne göç ettikleri için bu lakap verilmiş. (K.K.55)

Kaşıkcılı Ebe: Gördes'in Kaşıkcı Köyü'nden Bayramşah'a gelin olarak geldiği için köyünün adı lakap olarak verilmiş. (K.K.17)

Kaşıkcılı Memed: Gördes'in Kaşıkcı Köyü'nden Bayramşah'a içgüveyi olarak geldiği için köyünün adı lakap olarak verilmiş. (K.K.17)

Malazlı Ebe: Gördes'in Malaz Köyü'nden gelin olarak Bayramşah Köyü'ne geldiği için bu lakap verilmiş. (K.K.18)

Ovalı Memed: Salihli'ye yörede coğrafi yapısından dolayı "Ova" denmektedir. Mehmet, Salihli'nin Poyrazdamları Köyü'nden içgüveyi olarak Bayramşah Köyü'ne geldiği için bu lakap verilmiş. (K.K.17)

Sövelerli İbrām: Gördes'in Söveler Köyü'nden Kuzuköyü'ne geldikleri için bu lakap verilmiş. (K.K.27)

Yakaköylü Memed: Gördes'in Yaka Köyü'nden geldiği için bu lakap verilmiş. (K.K.9)

Yakalı Memed: Gördes'in Yakalı Köyü'nden içgüveyi olarak Bayramşah Köyü'ne geldiği için köyünün adı lakap olarak verilmiş. (K.K.17)

1.1.4. Askerlik Vazifesine Bağlı Olarak Verilen Lakaplar

Askerî herhangi bir mesleği yapan kişilerin unvanlarının, isimlerinin başına ya da sonuna eklenmesiyle ortaya çıkan adlandırmalar çalışma ortamında kullanılırsa lakap değildir. Fakat normal vazifesi olmayıp zorunluluk gereği geçici olarak belirli bir süre herhangi bir görevi yapmak durumunda kalan kişilerin bu vazifelerine bağlı olarak verilen adlandırmaları lakap olarak kabul ederek çalışmaya dâhil ettik. Bu bakımdan askerlik vazifesini çavuş, onbaşı ve jandarma gibi görevlerle ifa edenlere bunlarla ilgili lakaplar verilmesinin yanında askerliğini yaptığı yerle alakalı da lakap verilmektedir. Tespit ettiğimiz lakaplar arasından yedisi rütbeyle ve üçü ise askerliğin yapıldığı yerle ilgilidir:

Amed (Ahmet) Çavuş: Çanakkale Savaşı'nda çavuş olduğu için bu lakap verilmiş. (K.K.51)

Arnavut Dayı: Arnavutluk'ta askerlik yaptığı için verilmiş. (K.K.26)

Çandarma: Askerlik vazifesini jandarma olarak yaptığı için bu lakap verilmiş. (K.K.19)

Çavuş Dayı (K.K.17), Çavuş Hasan (K.K.10), Hilmi Çavuş (K.K.33),

Mahmud Çavuş (K.K.19): Askerde çavuşluk yaptığı için verilmiş.

Keşanlı Mustafa: Askerliğini Keşan'da yaptığı için verilmiş. (K.K.25)

Koreli: Kore'de askerlik yaptığı için verilmiş. (K.K.9)

Onbaşı Rıza: Askerliğini onbaşı olarak yaptığı için bu lakap verilmiş. (K.K.19)

1.1.5. Bir Başkasının Lakabının/Adının Verilmesi

Lakap verme geleneği içerisinde örneklerine az rastlanan uygulama, bir kişinin lakabının ya da adının bir başkasına lakap olarak verilmesidir. Derleme sahamızda da bu tür lakap verme geleneğinin çok az olduğunu topladığımız örneklerden yola çıkarak söylemek mümkündür. Fakat burada karıştırılmaması gereken bizim de kıstas olarak aldığımız husus, lakabın aile büyüklerinin/başkasının adının ya da lakabının kendi isminin önüne ya da arkasına eklenmesiyle oluşturulması değil, kendi adının dışında tamamen farklı bir lakabın verilmesidir:

Şakir: Bu adam, 1980'lerde tütün ekip satma işiyle uğraşmış. Tütün sattığı şirketin sahibinin adı "Şakir"miş. Köyde sürekli "Şakir Bey" diye övünerek konuşmuş. Bundan dolayı ona da şirket sahibinin adını lakap olarak vermişler. (K.K.37)

Gazel: Çat Değirmeni Köyü'nde herkes tarafından bilinen meşhur "Gazel" adında at yetiştiricisi olan bir kişi varmış. Bunun da atı olduğu için o kişinin lakabı verilmiş. (K.K.26)

Fuat Bey: Ayvalık'ta restoran işletirken Fuat bey isimli yan komşusunun dükkânında olay çıkmış. Ramazan, bu olayı köyde anlatınca köylüler tarafından "Fuat Bey" lakabı verilmiş. (K.K.58)

1.1.6. Meşhur Kişilere Benzerliği ya da Hayranlığına Bağlı Olarak Verilen Lakaplar

Lakap verme yollarından birisi de meşhur kişilere benzerlik ya da onlara duyulan hayranlıktır. Siyasetçi, şarkıcı, sinema ve tiyatro sanatçısı gibi halk tarafından bilinen meşhur kişilere hem fiziksel olarak hem taklitlerini yaparak hem de tavır ve davranışlarıyla benzeyen ya da bu kişilere hayranlık duyanlara o meşhurla ilgili lakap verilmektedir. Demirci ve yöresindeki derleme sahamızda

bu şekilde lakap verme şekli çok yaygın değildir. Alan araştırmasında bu başlığa uygun dört farklı lakap tespit edilmiştir. Bunlardan birisi din adamı, birisi sinema sanatçı ve ikisi siyasetçidir:

Humeyni: Sakallı, esmer ve İran lideri Humeyni'ye benzediği için bu lakap verilmiş. (K.K.25)

Ceyar Nurullah: Dallas filmindeki kötü karakter Ceyar'a benzediği için bu lakap verilmiş. Kardeşiyle anlaşamadığı için kötü karakter olarak seçilmiştir. (K.K.25)

Corçil: Sima olarak Churchill'e benzediği için verilmiş. (K.K.8)

Ecevit: Bülent Ecevit'e hayranlık duyduğu için verilmiş. (K.K.32)

1.1.7. Veriliş Sebebi Bilinmeyen Lakaplar

Yörede kullanılan lakaplar arasında, çok fazla olmasa da veriliş sebepleri hakkında bilgi temin edilemeyenler de vardır. Bu lakapların bir kısmı hâlâ yaşayan kişilere verilmesinin yanında vefat edenlere ait olanlar da vardır. Kaynak şahıslar arasından bazı lakaplar hakkında tahminde bulunanlar olsa da veriliş sebebi net olarak bilinemediği için bu bilgilerin yazılmaması hususunda görüş beyan ettiler. Bu nedenle veriliş nedeni bilinmeyen lakaplar herhangi bir açıklama olmaksızın bu başlık altında sıralanmıştır:

Ayan Rıza (K.K.1), Molla Ömer (K.K.1), Cennetin Nurullah (K.K.6), Akbay, Gara Daşak, Cezerō, Kestaneci, Garaböce (K.K.8), Karayel (K.K.10), Dokdor Memed, Kelle Dayı, Hacı Gara (K.K.16), Galeli Efe, Çayır Āşa (K.K.17), Java, Kako (K.K.24), Kel Tāir, Somaklı Gadir (K.K.25), Zobuların Ali, Zobuların Delā (Deli Ağa) (K.K.26), Küçük Memed (K.K.34), Ebi (K.K.51), Ennatik Süleyman (K.K.52), Sarı Yörük (K.K.56), Gök Memed (K.K.57), Paldım Ali (K.K.58), Galiz Hasan, Galet Hafız, Galet Hasan (K.K.59).

1.2. Sülale Lakapları

Sülale lakapları, ailedeki bir kişinin adına ve lakabına, ailenin iş ve uğraşına, ailenin soyadına, ailenin farklı mensubiyetlerine ve fertlerinin ortak özelliklerine bağlı olarak tasnif edilip ele alınmıştır. Yapılan tasnif içerisinde birden fazla başlığa dâhil edilebilecek lakaplar da bulunmaktadır. Bu tür lakapları en yakın çağrışımı yapan başlığa koyma tasarrufunda bulduk:

1.2.1. Ailedeki Bir Kişinin Lakabına Göre Verilen Sülale Lakapları

Sülale lakaplarının yaygın olarak ailenin önde gelen kişilerinin lakaplarından hareketle verildiği görülmektedir. Bu şekilde verilen lakapların daha çok ailenin önde gelen, tanınan erkeklerinin lakaplarına bağlı olarak ortaya

çıktığı tespit edilmiştir. Derleme sahamızda erkeklerin dışında ikisinin de kadınların lakaplarından hareketle verilen sülale lakabı olduğu belirlenmiştir:

Ayancemillē: Ailedeki “Ayan Cemil” adındaki kişiden dolayı verilmiş. (K.K.52)

Belalā: Dedelerinin lakabı “Belal” olduğu için verilmiş. (K.K.47)

Bıyıklıā: Babalarının lakabı “Bıyıklı” olduğu verilmiş. (K.K.40)

Ceyarlā: Ailedeki “Ceyar” lakaplı kişiden dolayı verilmiş. (K.K.25)

Çetelē: Ailedeki “Çete” lakaplı kişiden dolayı bu lakap verilmiş. (K.K.24)

Gadelē: Nenelerine “Gade” dendiği için bu lakap verilmiş. (K.K.35)

Garagulaklā: Ailedeki “Garagulak” lakaplı kişiden dolayı bu lakap verilmiş. (K.K.20)

Goca Yönlē: Dedelerine “Goca Yönl” dendiği için bu lakap verilmiş. (K.K.46)

Gostaklā: Sülalede eskiden “Gostak” lakaplı biri olduğu için verilmiş. (K.K.37)

Gurtdutanlā: Sülaledeki “Gurtdutan Hacı Amed” lakabındaki kişiden dolayı bu lakap verilmiş. (K.K.29)

Hacı Hafızlā: Ailedeki “Hacı Hafız” adıyla bilinen kişiden dolayı bu lakap verilmiş. (K.K.52)

Hacılā: Dedelerine “Hacı” dendiği için sülaleye de bu lakap verilmiş. (K.K.26)

Hatçabey Sülalesi: Dedeleri öldükten sonra eşinin adı Hatice olduğu için sülaleye bu isim verilmiş. Kadın, bey gibi evi geçindirip idare ettiği için “bey” denmiştir. (K.K.18)

Javalā: Ailedeki “Java” lakaplı kişiden dolayı verilmiş (?). (K.K.24)

Kenelē: Ailedeki “Kene Memed” lakaplı kişiden dolayı bu lakap verilmiş. (K.K.13)

Paşalā: Aile reisine “Paşa Dayı” dendiği için bu lakap verilmiş. (K.K.17)

Paşalā: Dedelerinin lakabı “Paşa” olduğu için verilmiş. (K.K.26)

Sinanlā: Sülaledeki “Sinan Halil” lakaplı kişiden dolayı verilmiş. (K.K.26)

Şafaklā: Ailedeki “Şafak Memed Ali” lakaplı kişiden dolayı verilmiş. (K.K.26)

Şıkdıklā: Ailedeki “Şıkdık İsmil” lakaplı şahıstan dolayı verilmiş. (K.K.26)

Tavukçulā: Sülaledeki “Tavukcu” lakaplı kişiden dolayı verilmiş. (K.K.23)

Topallā: Ailedeki dedenin lakabı “Topal” olduğu için bu lakap verilmiş. (K.K.20)

Yavaşlā: Dedelerinin lakabı “Yavaş” olduğu için verilmiş. (K.K.45)

1.2.2. Ailedeki Bir Kişinin İsmine Göre Verilen Sülale Lakapları

Ailede daha önceden yaşamış ya da hâlâ hayatta olan ve genellikle aile reisi/büyüğü olan kişilerin isimlerine bağlı olarak o sülaleye ad verilmektedir. Bu başlıktaki sülale adlarının anılan isme “+lar/ler” çokluk ekinin getirilmesi (Atıflā, Bekirlē vb.) ya da “oğulları” ifadesinin eklenmesiyle (Halilōla vb.) oluşturulduğu görülmektedir:

Atıflā: Dedelerinin adı “Atıf” olduğu için verilmiş. (K.K.49)

Bekirlē: Ebesinin babası olan Bekir, Çanakkale Savaşı’nda şehit olmuş. Sonra Sülale onun adıyla anılmaya başlamış. (K.K.47)

Bekiroğulları: Dedelerinin adı “Bekir” olduğu için verilmiş. (K.K.22)

Hacı Yeşerlē: Sülaledeki “Hacı Yeşer” ismindeki kişiden dolayı verilmiş. (K.K.20)

Hacomarlā (Hacı Ömerler): Ailedeki “Hacı Ömer” olarak bilinen kişiden dolayı verilmiş. (K.K.52)

Halilōla (Haliloğulları): Ailede bulunan “Halil” adındaki kişiden dolayı verilmiş. (K.K.12)

Halitlē: Dedelerinin ismi “Halit” olduğu için bu lakap verilmiş. (K.K.26)

Hatıblā: Kurtuluş Savaşı zamanında köyde imam olarak kalan “Mustafa Hatip” isimli dedelerinden kalma bir lakaptır. (K.K.52)

Nāzımlā: Babalarının adı “Nazım” olduğu için verilmiş. (K.K.26)

Salihlē: Sülalede eskiden “Salih” isminde bir kişi olduğu için verilmiş. (K.K.4)

Şabanlā: Dedelerinin adı “Şaban” olduğu için verilmiş. (K.K.17)

Şakirlē: Babalarının adı “Şakir” olduğu için bu lakap verilmiş. (K.K.25)

1.2.3. İş ve Uğraşa Göre Verilen Sülale Lakapları

Bu başlık altında ailenin genelini ya da bir ferdinin yaptığı iş veya uğraşına bağlı olarak verilen sülale isimleri ele alınmıştır. Ayrıca sülale adlarının sadece günümüzde yapılan meslek ya da uğraşa göre değil, eskiden yapıp da şimdi icra edilmeyen mesleklere bağlı olarak da verildiği görülmektedir:

Abazōla: Eskiden çok fakir oldukları için eşeklerle ilçe dışına nakliyecilik yapmışlar. Zamanla ticareti iyi öğrenip kendileri ailece ticaretle uğraşmaya başlamışlardır. Ardından ticaret sayesinde çok zengin oldukları için bu lakap verilmiş. (K.K.7)

Avcılā: Dedeleri avcılıkla uğraştığı için verilmiş. (K.K.9)

Börekçilē: Börekçilik yaptıkları için verilmiş. (K.K.8)

Davulculā: Ailede düğünlerde davul çalan kişi olduğu için verilmiş. (K.K.116)

Değmencilē: Eskiden değirmen işlettikleri için verilmiş. (K.K.13)

Demircilē: Demir işiyle uğraştıkları için verilmiş. (K.K.52)

Demircioğulları: Dedeleri demirci olduğu için verilmiş. (K.K.33, 44)

Gadılā: Sülalede kadı olan bir kişiden dolayı bu lakap verilmiş. (K.K.20)

Galaycılā: Dedeleri eskiden kalaycılık yaptığı için bu lakap verilmiş. (K.K.26)

Hamamcılā: Sülalede hamam işleten birisi olduğu için verilmiş. (K.K.9)

Hatıblā: Ailede okumuş, tahsil görmüş ve memur olan kişi çok olduğu için verilmiş. (K.K.24)

Zabitlē: Dedeleri Osmanlı döneminde askerde zabıtlık yaptığı için verilmiş. (K.K.26)

1.2.4. Aile Bireylerinin Ortak Özelliklerine Göre Verilen Sülale Lakapları

Bu başlık altında ele alınan lakapların, aile fertlerinin toplumdaki saygınlığına (Avnilē vb.), eğitim seviyesi yüksek olanların fazlalığına (Ayanlā vb.), boylarının uzun ya da kısalığına (Bacaklā vb.), gözlerinin rengine (Çakırlā vb.), vücut yapılarına (Gocabalā vb.), aynı mesleği icra eden kişinin fazla olmasına (Molla Efelē vb.) ve aile bireylerinin hepsinin çalışkan/hamarat olmasına (İşmanlā vb.) bağlı olarak lakapların verildiği tespit edilmiştir:

Avnilē: Sülalede toplumda sözü dinlenen, hatırı sayılır çok kişi olduğu için verilmiş. Yörede sözü dinlenen kişiye "Avni" adı verilmektedir. (K.K.41)

Ayanlā: Ailede okuyan sayısı çok olduğu için bu lakap verilmiş. (K.K.63)

Bacaklā: Ailedeki bireylerin boyları kısa olduğu için verilmiş. (K.K.26)

Çakırlā: Ailedeki kişilerin gözleri mavi olduğu için bu lakap verilmiş. (K.K.12)

Çilgızlā: Ailenin hepsinin elleri ve yüzleri çilli olduğu için verilmiş. (K.K.21)

Gara Dayılā: Aile genel olarak esmer olduğu için verilmiş. (K.K.12)

Gocabaşlā: Ailedeki kişilerin kafaları genellikle büyük olduğu için sülaleye bu lakap verilmiş. (K.K.7)

Göklē: Ailenin hepsi mavi gözlü olduğu için bu lakap verilmiş. (K.K.24)

İşmanlā: Yaptıkları işlerde çok iyi çalıştıkları için bu aileye işi iyi yapan anlamında bu lakap verilmiş. (K.K.42)

Kelolanlā: Ailenin erkeklerinin başının üstünde saç olmadığı için verilmiş. (K.K.16)

Köselē: Ailedeki erkeklerin sakalları çok çıkmadığı için verilmiş. (K.K.10)

Molla Efelē: Sülalede hoca olan kişi fazla olduğu için verilmiş. (K.K.30)

Sarcalā: Ailenin geneli sarışın olduğu için verilmiş. (K.K.12)

Topaşlā: Genellikle ailenin bireyleri kısa boylu ve şişman oldukları için verilmiş. (K.K.25)

Yenievlilē: Evlerini yeni yaptıkları için verilmiş. (K.K.31)

1.2.5. Soyadına Göre Verilen Sülale Lakapları

Soyadı kanunundan sonra vermeye başlanan bu başlık altındaki sülale lakaplarının yörede çok fazla bulunmadığı tespit edilmiştir. Bir ailenin kullandığı soyadından hareketle verilen sülale lakapları şunlardır:

Akbaylā: Soyadları “Akbeý” olduğu için bu lakap verilmiş. (K.K.55)

Demirlē: Soyadları “Demir” olduğundan verilmiş. (K.K.39)

1.2.6. Mensubiyete Bağlı Olarak Verilen Sülale Lakapları

Bu başlık altındaki sülale lakapları, ailenin göç ettiği yerin adına (Alaşehirlilē vb.), ailedeki bir kişinin içgüveyi olarak geldiği yerin ismine (Kürçülülē vb.), ailenin bağlı olduğu kökene (Gayalolā vb.) ve dinî gruba (Dedelē vb.) bağlı olarak verilmiştir:

Alaşehirlilē: Konya'nın Alaşehir ilçesinden geldikleri için verilmiş. (K.K.14)

Dedelē: Alevî oldukları için verilmiş. (K.K.9)

Gayalolā: Kayalo Yörüklerinden olduğu için verilmiş. (K.K.26)

Kayranokculā: Kayranokçular Köyü'nden Kılavuzlar'a göç ettikleri için verilmiş. (K.K.33)

Kürçülülē: Dedeleri Kürçü Köyü'nden içgüveyi olarak geldiği için verilmiş. (K.K.26)

Sövelē: Gördes'in Söveler Köyü'nden Kuzuköyü'ne geldikleri için verilmiş. (K.K.26)

1.2.7. Veriliş Sebebi Bilinmeyen Sülale Lakapları

Derleme yaptığımız yerlerde veriliş sebebi görüşme yaptığımız kaynak kişiler tarafından bilinmeyen sülale lakapları da bulunmaktadır. Tespit ettiğimiz bu başlık altındaki sülale lakapları şunlardır:

Kuşoğulları, Yiyenlê (K.K.1), Emiroğulları (K.K.4), Baldanlâ (K.K.7), Bebişlê, Daguldugullâ, Dıngalaklâ (K.K.8), Tekelê, Tokdorlâ (K.K.10), Papalâ (K.K.12), Çayırclâ, Tingillê, Yanşalâ (K.K.14), Keskinlê, Meyinoğulları (K.K.16), Haco Sülalesi (K.K.19), Zeybeklê (K.K.20), Pekmezcioğulları, Şerifoğulları, Yalancılâ (K.K.24), Ceblelê, Çıkılâ (K.K.25), Garaoğullâ (K.K.31), Ayvazoğulları (K.K.38), Tabakoğulları (K.K.39), Kaytazlâ, Ayazlâ (K.K.53), Böcü Sülalesi, Paşalâ (K.K.55), İkizoğulları (K.K.59), Cellê (K.K.63), Garahlâ (K.K.64), Hasıblê (K.K.65).

Sonuç

Yapılan alan araştırması sonucunda Demirci'de lakap verme geleneğinin hâlâ canlı bir şekilde devam ettiği gözlemlenmiş ve ilçe merkezine nazaran mahallelerde daha yaygın olduğu tespit edilmiştir. Küçük yerleşim yerlerinde kişilerin birbirlerini daha iyi tanımaları, aynı ortamda çok sık yer almaları, apartman kültüründen uzak bulunmaları, kahvehane ve kafe gibi alternatif ortak mekânların az olması, tarım işlerinde imece usulü gibi yardımlaşmaya dayalı uygulamaların hâlâ yapılması sonucunda samimiyet ve kaynaşmanın fazlalığı, dışarıdan göçün çok nadir olması, yerleşim yerinin nüfusunun fazla olmaması gibi etkenler lakap verme geleneğinin kırsal kesimdeki mahallelerinde şehir merkezinden daha yaygın şekilde devam etmesinde etkili olmuştur.

Demirci merkez ve kırsal kesimdeki uzak mahallelerinde lakapların hem kişiye hem de sülaleye verildiği görülmektedir. Kişiye özgü lakaplar; iş ve uğraş, fizikî özelliklere, fiziksel engelle, maddî duruma, karakteristik özelliklere, yaş, bilgi ve tecrübeye, başından geçen bir olaya, mensubiyete, askerlik vazifesine, bir başkasının adının/lakabının verilmesine, meşhur kişilere benzerlik ya da hayranlığa göre verilmektedir. Sülale lakaplarının; ailedeki bir kişinin lakabına ya da adına, iş ve uğraş, aile bireylerinin ortak özelliklerine, soyadına ve mensubiyete bağlı olarak verildiği tespit edilmiştir. Ayrıca hem kişi hem de sülale lakapları arasında verilmiş sebebi bilinmeyenler de vardır.

Yörede lakap vermenin sadece erkekler arasında değil kadınlar arasında da yaygın olduğu görülmektedir. Derleme esnasında kadınlardan çok fazla bilgi alınamamasına rağmen mevcut kaynak kişilerin ifadeleri ve elde edilen lakaplar bu görüşü destekler niteliktedir.

Elde edilen lakaplar, yöre halkının birbirleriyle sıkı ve samimi ilişkilerinin olduğunu, kişilerin yaşanan olaylar ve durumlar karşısında gözlem ve değerlendirme kabiliyetinin ne kadar güçlü olduğunu, lakap verirken seçilen ifadelerin kişinin karakter ve mizacıyla ne derece uyumlu olduğunu göstermesi bakımından ayrıca önemlidir. Bu da kişilerin yaratıcılık ve mizahî yönlerinin ne kadar iyi olduğunu ayrı bir göstergesidir.

Verilen lakapların temel işlevlerinin methetmek/yüceltmek, küçük düşürmek, tarif etmek/tanıtmak ve nesiller arasında bağ kurmak olduğu görülmektedir. Herhangi bir olay ya da durum karşısında toplum ya da kişi tarafından verilen ve lakabı alanın hoş karşılamadığı küçük düşürücü işlevi olan lakaplar diğerlerine nazaran çok yaygın değildir. Özellikle methetmek/yüceltmek, tarif etmek ve tanıtmak maksadıyla verilen lakapların daha çok olduğu belirlenmiştir.

Demirci merkez ve kırsal kesimdeki mahallelerinde yapılan bu araştırmanın yöre için bir başlangıç olması, zamanla diğer yerlerde de bu konuyla ilgili derleme çalışmalarının devam etmesi elzemdir.

KAYNAKÇA

- AKDAĞ, Ömer (2015). “Çeşmelisebil’de Lakaplar ve 1934 Lakap Kanunu”, *Tarih, Kültür, Sanat, Turizm ve Tarım Açısından Uluslararası Sarayönü Sempozyumu (24-26 Ekim 2014 Konya) Bildiri Kitabı*, Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları: 8, ss. 725-734.
- AKSAN, Doğan (2003). *Her Yönüyle Dil-Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Cilt: 1-2-3, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ATSIZ, Bedriye (1984). “Lâkaplar”, *Tarih ve Toplum Aylık Ansiklopedik Dergi*, Kasım, Sayı: 11, ss. 26-28
- BİLGİ, Necdet vd. (2016). *Manisa Kent Rehberi*, Manisa: Manisa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- BOYRAZ, Şeref (1998). “Lakaplar Konusunda Bazı Dikkatler ve Bir Yöre Örneği”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sayı: VII, ss. 107-138.
- BOZKURT, Nebi (2003). “Lakaplar”, *İA*, Cilt: 27, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, ss. 65-67.
- ÇOŞAR, Asiye Mevhibe (2003). “Trabzon’da Kullanılan Lakaplar Üzerine Bir Derleme/Değerlendirme”, *TDAY-Belleten*, Cilt: 1, ss. 27-40.
- EKİNCİ, Ramazan (2014). *Uşşâkizâde Hasib’in Zeyl-i Şakâiki (İnceleme-Metin-Dizin)*, Basılmamış Doktora Tezi, Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ERCİLASUN, A. Bican vd. (1991). *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- EROL ÇALIŞKAN, Seher Şerife (2016). “Türk Folklorunda Lâkap Verme Geleneği: Bartın Örneği”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 3, ss. 103-126.
- ERSÖNMEZ, Mesut (2011). *Demirci’de Sözcükler*, Demirci: Demirci Belediyesi.
- KESKİNKILIÇ, Esra (2014). “Sultani Lakaplar (veya Devletlü ve Saadetlü Lakaplar)”, *Acta Turcica*, “Kültürümüzde İsim”, ed: Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun, Yıl: VI, Sayı: 1-1, Ocak, ss. 1-22.

- Komisyon (2009). *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KÖSE, Nerin (2004). "Marmaris'te Soy-Sülale Adları Üzerine", *Muğla Kitabı*, hzl: Ali Abbas Çınar, İzmir: Printer Ofset, ss. 269-280.
- Nizamülmülk (2014). *Siyasetname*, çev: Nizamettin Bayburtlugil, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- OĞUZ, Şükran ve İsmail OĞUZ (2008). "Lakap Verme Geleneğinde Manisa İli Demirci İlçesi Örneği", 38. ICANAS 10-15 Eylül 2007, *Ankara/Türkiye Bildiriler: Edebiyat Bilimi Sorunları ve Çözümleri*, 3. Cilt, Ankara: AKDITYK Başkanlığı Yay., ss. 1127-1139.
- ÖGER, Adem (2014). "Avanos Yöresinde Lakaplar ve Bir Soyağacı Örneği", *Avanos Sempozyumu Bildirileri 23-25 Ekim 2014*, Ankara: Avanos Kaymakamlığı, ss. 33-46.
- ÖRNEK, Sedat Veyis (1973). *Budunbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ÖZDEMİR, Seyhan ve Ramazan ERDEM (2016). "Akademik Örgütlerde İdarî Personel Arasında Kullanılan Lakap Üzerine Bir Çalışma", *V. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi-Bildiriler Kitabı I*, 12-15 Mayıs, Isparta, ss. 185-196.
- ÖZKAN, Nevzat (2016). "Adlandırma Yöntemi Olarak Lakaplar ve Büyükkışla'daki Örnekleri", *I. Uluslararası Bozok Sempozyumu 05-07 Mayıs 2016 Bildiri Kitabı*, Cilt: 3, ss. 180-189.
- PAÇACIOĞLU, Burhan (1997). "Yiğit Namıyla Anılır", *Altıncı Şehir Sivas*, Yıl: 1, Sayı: 2, Nisan-Haziran, ss. 20-22.
- SAKAOĞLU, Saim (2001). *Türk Ad Bilimi I Giriş*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Ansiklopedisi*, Ankara: Milli Eğitim Yayınları, 1975, ss. 355-356.
- http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_ttas&view=ttas&kategori=derlay&kelime1=zaar (20.06.2017)
- USTAOĞLU, Murat (1986). "Kayseri'deki Lakaplar Üzerine", *Erciyes Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, Yıl: 9, Sayı: 87, Ocak, ss. 30-31.
- YALDIZKAYA, Ömer Faruk (2014). "Emirdağ'da Lakaplar Üzerine Bir İnceleme", *Acta Turcica*, "Kültürümüzde İsim", ed: Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun, Yıl: VI, Sayı: 1-1, Ocak, ss. 1-16.

KAYNAK KİŞİLER¹

¹ Kaynak kişilerin künyeleri "adı, soyadı, doğum tarihi, eğitim durumu, mesleği ve ikamet adresi" sıralamasıyla verilmiştir. Metin içerisinde ise gönderme yapılan kaynak kişiler "K.K.1" örneğinde olduğu gibi kısaltılarak verilmiştir.

- K.K.1:** Kadri Demirkol, 1957, Ortaokul, Esnaf, Demirci/Manisa.
- K.K.2:** Halil Bilgin, 1943, İlkokul, Çiftçi, Demirci/Manisa.
- K.K.3:** Tahsin Günseren, 1957, Ortaokul, Çiftçi, Minnetler Mah.-Demirci/Manisa.
- K.K.4:** Sinan Yılmaz, 1991, Yüksekokul İlahiyat, Muhasebeci, Demirci/Manisa.
- K.K.5:** Rıza Karakulak, 1965, Ortaokul, Halı Dokuma Ustası, Karnışıklar Mah.-Demirci/Manisa.
- K.K.6:** Metin Çetin, 1975, Lise, Muhasebeci, Demirci/Manisa.
- K.K.7:** Mehmet Sami Bilgin, 1938, Ortaokul, Emekli, Demirci/Manisa.
- K.K.8:** Hakan Filiz, 1974, Lise, Esnaf, Demirci/Manisa.
- K.K.9:** İbrahim Filiz, 1969, Ortaokul, Esnaf, Demirci/Manisa.
- K.K.10:** Halil İbrahim Yıldız, 1948, Üniversite, Emekli Öğretmen, Demirci/Manisa.
- K.K.11:** Muzaffer Çetinkaya, 1955, İlkokul, Emekli Memur, Demirci/Manisa.
- K.K.12:** İsmail Akkuzu, 1942, Okur-yazar, Emekli/Çiftçi, Akdere Mah.-Demirci/Manisa.
- K.K.13:** Ersin Gök, 1970, Üniversite, Öğretmen, Mahmutlar Mah.-Demirci/Manisa.
- K.K.14:** Mehmet Akın, 1945, İlkokul, Esnaf/Kahvehane İşletmecisi, Mahmutlar Mah.-Demirci/Manisa.
- K.K.15:** Hilmi Bağcı, 1943, İlkokul, Esnaf/Emekli, Mahmutlar Mah.-Demirci/Manisa.
- K.K.16:** Mustafa Kaya, 1958, İlkokul, Esnaf, Mahmutlar Mah.-Demirci/Manisa.
- K.K.17:** Tahir Çetin, 1928, Okur-yazar, Çiftçi, Bayramşah Mah.-Demirci/Manisa.
- K.K.18:** Hatice Akın, 1955, Okur-yazar, Ev Hanımı, Bayramşah Mah.-Demirci/Manisa.
- K.K.19:** Ali Akkuzu, 1964, Üniversite, Öğretmen, Merkez-Muğla.
- K.K.20:** Garip Topal, 1962, Ortaokul, Esnaf, Hırkalı Mah.-Demirci/Manisa.
- K.K.21:** Arif Topal, 1974, İlkokul, Çiftçi, Hırkalı Mah.-Demirci/Manisa.
- K.K.22:** Nurullah Yaşar, 1975, Ortaokul, Çiftçi, Hırkalı Mah.-Demirci/Manisa.
- K.K.23:** Mahmud Göde, 1958, Çiftçi, İlkokul, Hırkalı Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.24: Hasan Hüseyin Gök, 1947, Okur-Yazar, Emekli, Hırkalı Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.25: Mustafa Gencil, 1974, Yüksekokul, Esnaf, Çataloluk Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.26: İbrahim Tosun, 1945, İlkokul, Emekli/Çiftçi, Kuzuköyü Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.27: Hakkı Uçar, 1947, İlkokul, Emekli, Bayraklı/İzmir.

K.K.28: İsmail Er, 1939, İlkokul, Çiftçi, Kılavuzlar Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.29: Ahmet Ceylan, 1934, İlkokul, Çiftçi, Kılavuzlar Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.30: Ramazan Emre, 1955, İlkokul, Çiftçi, Kılavuzlar Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.31: İbrahim Aslan, 1942, İlkokul, Çiftçi, Kılavuzlar Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.32: Muammer Ceylan, 1962, Yüksekokul, Emekli İmam, Kılavuzlar Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.33: Hilmi Ersöz, 1946, İlkokul, Çiftçi, Kılavuzlar Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.34: Halil İbrahim Ceylan, 1954, İlkokul, Çiftçi, Kılavuzlar Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.35: İlyas Kula, 1943, İlkokul, Çiftçi, Kılavuzlar Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.36: Mustafa Şengör, 1949, İlkokul, Emekli/Çiftçi, Kılavuzlar Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.37: Nevzat Türkmen, 1954, İlkokul, Emekli/Çiftçi, Kılavuzlar Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.38: Hüseyin Çetin, 1958, İlkokul, Demir-Doğrama Ustası, Kılavuzlar Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.39: Yahya Karademir, 1975, İlkokul, Çiftçi, Kılavuzlar Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.40: Nurullah Özcan, 1961, İlkokul, Çiftçi, Kılavuzlar Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.41: Hüseyin Özcan, 1973, İlkokul, Çiftçi, Kılavuzlar Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.42: İsmail Yangın, 1955, İlkokul, Çiftçi, Kılavuzlar Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.43: Hüseyin Ali Bozyiğit, 1970, İlkokul, Çiftçi, Kılavuzlar Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.44: Mehmet Hilmi Aslan, 1963, İlkokul, Çiftçi, Kılavuzlar Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.45: İsmail Yayılğan, 1968, İlkokul, Hizmetli, Kılavuzlar Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.46: Şerafettin Durmaz, 1947, İlkokul, Emekli/Çiftçi, Kılavuzlar Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.47: Mehmet Öncü, 1961, İlkokul, Çiftçi, Kılavuzlar Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.48: Kasım Kızılkaya, 1963, İlkokul, Çiftçi, Kuzuköyü Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.49: Akif Karasaç, 1978, İlkokul, Kaynak Ustası/Esnaf, Kılavuzlar Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.50: Mustafa Yayılğan, 1950, İlkokul, Esnaf, Kılavuzlar Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.51: Ahmet Özer, 1971, İlkokul, Esnaf, Kılavuzlar Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.52: Mahmut Öncü, 1961, Lise, Emekli Bekçi, Kılavuzlar Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.53: Hediye Çetin, 1965, İlkokul, Ev Hanımı, Kılavuzlar Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.54: Nurullah Çetin, 1962, Yüksekokul, İmam, Kılavuzlar Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.55: Yusuf Aydemir, 1975, Lise, İmam, Yeşildere Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.56: Kazım Yıldırım, 1947, İlkokul, Çiftçi, Çanakçı Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.57: Emin Can Sarıkaya, 2002, Lise (devam), Öğrenci, Çanakçı Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.58: Ramazan Şenoğlu, 1964, Ortaokul, Emekli/Çiftçi, Demirci/Manisa.

K.K.59: Mustafa Yıldız, 1967, Okur-Yazar, Çiftçi, Çanakçı Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.60: Mehmet Akkoyun, 1953, İlkokul, Çiftçi, Çanakçı Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.61: Ömer Arslan, 1984, İlkokul, Çiftçi, Çanakçı Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.62: Mehmet Demiröz, 1939, Okur-Yazar değil, Çiftçi, Çanakçı Mah.-Demirci/Manisa.

K.K.63: Mehmet Karakaya, 1963, İlkokul, Çiftçi, Kovancı Mah.-
Demirci/Manisa.

K.K.64: Veysel Karakaya, 1955, İlkokul, Çiftçi, Kovancı Mah.-
Demirci/Manisa

K.K.65: Ali Yüksel, 1966, Lise, İmam, Kovancı Mah.-Demirci/Manisa